

**BANKACILIK KANUNU MADDE 154 VE MADDE 156'DA DÜZENLENEN
SUÇ VE CEZALARIN VERGİ USUL KANUNU MADDE 359 VERGİ
KAÇAKÇILIĞI SUÇU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Duygu BAŞDEMİR

Eskişehir 2024

**BANKACILIK KANUNU MADDE 154 VE MADDE 156'DA DÜZENLENEN
SUÇ VE CEZALARIN VERGİ USUL KANUNU MADDE 359 VERGİ
KAÇAKÇILIĞI SUÇU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Duygu BAŞDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Hukuku

Danışman: Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Duygu BAŞDEMİR'in "Bankacılık Kanunu Madde 154 ve Madde 156'da Düzenlenen Suç ve Cezaların Vergi Usul Kanunu Madde 359 Vergi Kaçakçılığı Suçu Bakımından Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 10/06/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Kamu Hukuku Anabilim dalında Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Üye: Dr. Öğr. Üy. Özge MUTLU KAYA

Üye: Dr. Öğr. Üy. Semih YUMAK

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Enstitü Müdürü

ÖZET

BANKACILIK KANUNU MADDE 154 VE MADDE 156'DA DÜZENLENEN SUÇ VE CEZALARIN VERGİ USUL KANUNU MADDE 359 VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Duygu BAŞDEMİR

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2024

Danışman: Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Türk hukukunda suç ve cezalara ilişkin düzenlemeler 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yanı sıra diğer kanunlarda da hüküm altına alınmıştır. Söz konusu kanunlardan olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda birtakım ihlalleri önlemek amacıyla bazı suç düzenlemelerine yer verilmiştir. Ekonomik düzenin temel taşlarından olan bankalar, Türk Ticaret Kanunu'na göre ticaret şirketi niteliği haiz kuruluşlardır. Başta ticari defterler olmak üzere vergi hukuku bakımından zorunlu defter, kayıt ve belgelere ilişkin sorumluluğu bulunan bankalar, vergi yükümlüsü sıfatıyla Vergi Usul Kanunu'na tabidir. Bu çalışmada, son yıllarda gündemde olan ekonomik suç kavramı içerisinde bulunan Bankacılık Kanunu madde 154 ve 156'da düzenlenen suçlar ile VUK m. 359'da düzenlenen vergi kaçakçılığı suçu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Söz konusu bankacılık suçlarının vergi kaçakçılığı suçuna sebep olması halinde uygulanacak yaptırım, Bankacılık Kanunu m. 161'e göre belirlenmektedir. Fikri içtima kuralının hatırlatıcısı mahiyetindeki düzenlemeye göre, suçların birleştiği durumlarda daha ağır yaptırımı öngören kanun hükmü uygulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ekonomik suç, Bankacılık Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Vergi kaçakçılığı suçu, Fikri içtima.

ABSTRACT

ASSESSMENT OF THE CRIMES AND PENALTIES REGULATED IN ARTICLES 154 AND 156 OF THE BANKING LAW IN TERMS OF TAX PROCEDURE CODE ARTICLE 359 TAX EVASION CRIME

Duygu BAŞDEMİR

Department of Public Law

Anadolu University, Graduate School, June 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Reşit KARAASLAN

The regulations regarding crimes and punishments in Turkish law are governed by other codes as well as, the Turkish Penal Code No. 5237. Some criminal regulations are included in Banking Law No. 5411 and Tax Procedure Code No. 213, which are among the laws in question, to prevent certain breaches. Banks, one of the cornerstones of the economic order, are organizations that qualify as commercial companies according to the Turkish Commercial Code. As taxpayers, banks are subject to the Tax Procedure Code and are responsible for keeping the books, records, and documents required by the tax law, especially commercial books. In this study, the relationship between the offenses regulated in Banking Law Articles 154 and 156 beside tax evasion crime regulated in Tax Procedure Code Article 359, which are within the concept of economic crime that has been prominent in recent years, has been examined. If the banking crimes in stated lead to tax evasion, the sanctions to be applied are determined according to Article 161 of the Banking Law. According to the regulation serving as a reminder of the rule of intellectual gathering, the law is applied to the provision that contains a more severe sanction when aggregation of crimes.

Key Words: Economic crime, Banking Law, Tax Procedure Code, Tax evasion crime, Conceptual aggregation.

TEŞEKKÜR

Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanan bu çalışma, 10.06.2024 tarihinde Dr. Öğr. Üyesi Özge Mutlu Kaya, Dr. Öğr. Üyesi Semih Yumak ve Doç. Dr. Reşit Karaaslan'dan oluşan jüri huzurunda savunularak oybirliği ile başarılı bulunmuştur. Jüri üyelerine, tezimi geliştirmem adına verdikleri kıymetli fikirleri ve yapıcı eleştirilerinden dolayı bir kez daha teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecimin başından itibaren bilgisi, değerli görüşleri ve yönlendirmeleriyle gerek ders dönemi gerekse tez aşamasındaki yol göstericiliği ve katkılarından dolayı danışman hocam Doç. Dr. Reşit Karaaslan'a ayrıca teşekkür ederim.

Hayata dair attığım tüm adımlarda hatırladığım canım babama, beni her koşulda destekleyen annem Keziban Başdemir, kardeşlerim Ebru Başdemir ve Eren Başdemir'e, zorlandığım zamanlarda bana olan inancını ve desteğini her daim hissettiren arkadaşım Hilal Atak Polat'a teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla” tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Duygu BAŞDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIĞA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE BANKACILIK KANUNU M. 154 VE M. 156'DA DÜZENLENEN SUÇLAR

1. BANKA VE BANKACILIK FAALİYETİ.....	3
1.1. Banka.....	3
1.1.1. Bankacılığın tarihçesi ve gelişimi	4
1.2. Bankacılık Faaliyeti	5
1.3. Bankanın Denetimi	8
1.3.1. İç denetim.....	8
1.3.2. Dış denetim.....	9
1.4. Bankacılık Faaliyetlerini Düzenleyen ve Denetleyen Kuruluşlar	10
1.4.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	10
1.4.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	13
1.4.3. T.C. Merkez Bankası.....	15
2. BANKACILIK KANUNU 154. VE 156. MADDEDE DÜZENLENEN SUÇLAR	16
2.1. Banka Hukukunun Konusu ve Kaynakları	16
2.1.1. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu	17
2.1.1.1. Amaç ve kapsam	17
2.1.2. Bankacılık Kanunu'nda düzenlenen suçlar	18
2.1.2.1. Ekonomik sistem ve ekonomik suç kavramı	19

2.1.2.2. Ekonomik suç ve bankacılık suçu ilişkisi	22
2.1.2.3. Genel olarak	24
2.1.2.4. Belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu (Bankacılık Kanunu madde 154).....	25
2.1.2.4.1. Genel olarak	25
2.1.2.4.2. Korunan hukuki yarar	26
2.1.2.4.3. Suçun faili	27
2.1.2.4.4. Maddi unsur	27
2.1.2.4.5. Manevi unsur.....	28
2.1.2.4.6. Hukuka aykırılık.....	29
2.1.2.4.7. Suçun özel görünüş biçimleri.....	29
2.1.2.4.8. Yaptırım	30
2.1.2.5. İşlemlerin kayıt dışı bırakılması, gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesi, gerçeğe aykırı belgeyi onaylama ve hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarının kapatılması suçu (Bankacılık Kanunu madde 156).....	30
2.1.2.5.1 Genel olarak	30
2.1.2.5.2. Korunan hukuki yarar	32
2.1.2.5.3. Yaptırım	44
2.1.2.6. Bankacılık Kanunu m. 154 ve 156 bakımından soruşturma ve kovuşturma usulü	44

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE VERGİ USUL KANUNU'NDA DÜZENLENEN VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇU

1. VERGİ VE VERGİ SUÇUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	47
1.1. Vergi.....	47
1.2. Vergi Suçu Kavramı.....	48
1.2.1. Ekonomik suç ve vergi suçu ilişkisi.....	50
2. VERGİ USUL KANUNU'NDA DÜZENLENEN SUÇLAR	51
2.1. Amaç ve Kapsam	51
2.2. Vergi Kaçakçılığı Suçu (VUK Madde 359)	53
2.2.1. Genel olarak.....	53

2.2.2. Korunan hukuki yarar.....	56
2.2.3. Suçun faili.....	57
2.2.4. Maddi unsur.....	58
2.2.4.1. Hareket	58
2.2.4.1.1. Vergi Usul Kanunu m. 359-a bendinde yer alan eylemler:	59
2.2.4.1.2. Vergi Usul Kanunu m. 359-b bendinde yer alan eylemler:	65
2.2.4.1.3. Vergi Usul Kanunu m. 359-c bendinde yer alan eylemler:.....	67
2.2.4.1.4. Vergi Usul Kanunu m. 359-ç bendinde yer alan eylemler:.....	68
2.2.4.1.5. Vergi Usul Kanunu m. 359-d bendinde yer alan eylemler:	68
2.2.4.2. Netice.....	69
2.2.4.3. Nedensellik bağı	69
2.2.5. Manevi unsur	69
2.2.6. Hukuka aykırılık	70
2.2.7. Suçun özel görünüş biçimleri	71
2.2.8. Yaptırım	74
2.2.9. Soruşturma ve kovuşturma usulü.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK KANUNU'NUN 154. VE 156. MADDELERİNDE DÜZENLENEN SUÇ VE CEZALARIN VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. BANKACILIK KANUNU MADDE 154 VE 156'DA DÜZENLENEN SUÇLARIN VUK MADDE 359 BAKIMINDAN İÇTİMAI	77
1.1. Genel Olarak	77
1.2. Bankacılık Kanunu Madde 161'de Yer Alan Düzenlemenin VUK m. 359 Bakımından Uygulanması	78
1.3. Vergi Kaçakçılığı Suçunun Bankacılık Kanunu Madde 154 Bakımından Değerlendirilmesi	79
1.3.1. Genel olarak.....	79
1.3.2. Defter, kayıt veya belgeleri tahrif etmek	80
1.3.3. Defter, kayıt ve belgeleri gizlemek	83
1.3.4. Defter, kayıt veya belgeleri yok etmek.....	86

1.3.5. Defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koymak veya hiç yaprak koymamak.....	87
1.4. Vergi Kaçakçılığı Suçunun Bankacılık Kanunu Madde 156 Bakımından Değerlendirilmesi	89
1.4.1 Genel olarak.....	89
1.4.2. Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmak	89
1.4.3. Gerçek olmayan veya işlemle ilgisiz adlara hesap açmak	92
1.4.4. Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya kullanmak	93
1.4.5. Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek	94
1.4.6. Sahte belge aslı veya sureti düzenlemek veya bu belgeleri kullanmak	96
1.4.7. Hesap ve işlemleri vergi matrahını azaltacak şekilde başka defter, belge veya kayıt ortamlarına kaydetmek	98
1.4.8. Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayanlarca düzenlenen belgenin kullanılması.....	100
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	110
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR DİZİNİ

AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: Bent
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
Bank. K.	: Bankacılık Kanunu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDDKrl	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
bkz.	: Bakınız
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas Numarası
f.	: Fıkra
HMB	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
K.	: Karar Numarası
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KK	: Kabahatler Kanunu
m.	: Madde
RG	: Resmi Gazete
SPKrl	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TCMBK	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKKHK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Toplumsal hayatın gelişmesi ve ilişkilerin daha çeşitli hale gelmesiyle birlikte başta sosyal ve ekonomik alanlar olmak üzere birçok hususta ihlallerle karşılaşmaktadır. Söz konusu aykırılıkların kapsamlı bir biçimde ele alınması ve önlenmesi için Türk Ceza Kanunu'nun yanı sıra farklı kanunlarda farklı yaptırımlar öngörülmüştür. Küreselleşen dünyanın teknolojik anlamda hızlı bir değişim içine girmesi ile ekonomik ilişkiler farklılaşıp çoğalmış ve bu alanda yapılan kanuni düzenlemelerin de sayısı artmıştır. Ekonomi ceza hukuku olarak adlandırılan ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında karşılaşılan ihlallere ilişkin yaptırımları düzenleyen bu alan, ceza hukukunun önemli bir parçasıdır.

Ekonomik düzenin ve işleyişin sağlanması hususunda karşımıza çıkan devlet, kendi devamlılığını sağlamak ve toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerçek ve tüzel kişilere bazı sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklardan en önemlisi vergi ödevi olup tüzel kişiliği bulunan bankaların da vergisel anlamda yükümlülükleri bulunmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan bankalar, ekonomik hayatın merkezinde yer alan kurumlar olması sebebiyle gerek faaliyetleri gerekse vergisel işlemleri sebebiyle ekonomi ceza hukukunu da yakından ilgilendirmektedir. Bankacılığa ilişkin düzenin sağlanabilmesi için oluşturulan Bankacılık Kanunu'nda bazı davranışlar suç olarak tanımlanmış ve yaptırıma bağlanmıştır. Benzer şekilde vergiye ilişkin temel düzenlemelerin yer aldığı Vergi Usul Kanunu'nda da bazı suç ve yaptırımlara yer verilmiştir. Çalışmamızda iki ayrı kanunda düzenlenen ve ekonomik suç kapsamında bulunan suçlardan bazıları birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Bankacılık Kanunu'nda bankacılık işlemlerine ilişkin defter, kayıt ve belgelerin tutulması ve muhasebeleştirilmesi konusunda ihlallerin düzenlendiği 154. ve 156. maddeler karşısında, bankaların vergi kaçakçılığı suçu bakımından sorumluluğu ele alınmıştır. Birden fazla seçimlik hareketle işlenebilen vergi kaçakçılığı suçu ile söz konusu bankacılık suçları arasındaki ilişki her bir suç fiili ayrıca değerlendirilerek incelenmiştir. Öğretide bankacılık suçları ve vergi kaçakçılığı suçlarına ilişkin ayrı ayrı pek çok çalışma bulunmasına rağmen söz konusu suçların birlikte değerlendirildiği çalışma sayısı oldukça sınırlı kaldığı için bu çalışma ile ilgili alana katkı sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde banka kavramı, bankacılığın tarihçesi, bankacılık faaliyetleri ve gerek kamu yararı gerekse ülke ekonomisinin ilerleyişi bakımından son derece önemli bir yeri olan bankaların denetimine ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur.

Bankacılık düzeninin korunması için oluşturulan ve denetim mekanizması niteliğine sahip BDDK, TMSF gibi bazı düzenleyici ve denetleyici kurumlara da bu bölümde yer verilmiştir. Banka ve bankacılık düzenine ilişkin kanuni düzenlemelerin yer aldığı banka hukuku kapsamında ise yürürlükte bulunan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun amaç ve kapsamı ile bankacılık suçu ve ekonomik suç ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bankacılık Kanunu'nun yanı sıra bankacılık suçlarının düzenlendiği bazı özel ve genel kanunlar da bulunmaktadır. Ancak çalışmamızın konusu, Bankacılık Kanunu'nda yer alan bazı suçlarla sınırlı olduğu için bahsi geçen kanunlar lafzi olarak sayılmıştır. Nitekim Kanunun 150-160. maddeleri arasında düzenlenen bankacılık suçlarından konuları itibariyle vergi kaçakçılığı suçu bakımından değerlendirilmesinde yarar gördüğümüz 154. ve 156. maddeleri ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

İkinci bölümde vergi ve vergi suçu kavramlarından genel çerçevede bahsedilerek vergi suçları ile ekonomik suç arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Bu doğrultuda vergi suçları, mali suçlar kapsamında bulunması sebebiyle ekonomik suç olarak nitelendirilmiştir. Diğer yandan Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenen ve uygulamada sıkça karşılaşılan vergi kaçakçılığı suçu birden fazla fiil ile işlenebilen bir suç olması nedeniyle bu kısımda ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Söz konusu fiillere ilişkin açıklamalarla birlikte soruşturma ve kovuşturma usulü ile bu bölümdeki başlıklara son verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise Bankacılık Kanunu'nda düzenlenen suçlardan bazılarının birden fazla hukuk normunu ihlal ettiği durumlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda, vergisel anlamda yükümlülüğü bulunan bankaların Bankacılık Kanunu kapsamında işlediği bir suç neticesinde ilgili Kanunun yanı sıra Vergi Usul Kanunu bakımından vergi kaçakçılığı suçuna sebep olup olmadığı incelenmiştir. Vergi kaçakçılığının seçimlik hareketli bir suç olması, benzer nitelikteki Bankacılık Kanunu m. 154 ve m. 156'da düzenlenen suç fiilleri ile birlikte değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Buna göre Bankacılık Kanunu'nda düzenlenen ilgili suçların vergi kaçakçılığı suçuna sebep olması halinde yaptırımın nasıl belirleneceği Kanunun 161. maddesinde ele alınmıştır. Vergi kaçakçılığı fiilleri ile söz konusu bankacılık suç fiilleri paralellik gösterdiği ölçüde ayrı ayrı ele alındığı çalışmada uygulanacak yaptırım bakımından fikri içtima hükümlerine göre birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIĞA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE BANKACILIK KANUNU M. 154 VE M. 156'DA DÜZENLENEN SUÇLAR

1. BANKA VE BANKACILIK FAALİYETİ

1.1. Banka

Ekonomik hayata ilişkin kaynakların kullanılmasında öne çıkan aktörlerden biri olan bankalar gerek ulusal gerekse uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerin odağında bulunması sebebiyle gelişen dünya düzeninde oldukça önemli bir konuma ulaşmıştır¹.

Banka, köken olarak İtalyanca “*banco*” teriminden gelmekte olup² günümüzde sürekli gelişen teknoloji ve bununla birlikte oluşan ihtiyaçlara yanıt vermesi gerektiği için farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Çalışmamız bakımından ise öğretide yer alan ölçütlere göre banka kavramının ekonomik ve hukuki açıdan yapılmış tanımları üzerinde durulacaktır. Ekonomik anlamda banka, “*ekonomiye ödeme araçları sağlayan, nakdi sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla ilgili ticareti alışmış meslek olarak sürdüren ve başkaca finansal hizmet ve ödeme hizmetlerini yapan özel ya da kamu işletmeleridir*”³. şeklinde tanımlanmakta iken hukuki anlamda bankanın mevzuatta yapılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanununun⁴ 3. maddesinde “*banka, mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları*” olarak tanımlanmıştır. Hukuksal açıdan öğretide yapılan bir tanıma göre banka, “*türü, kuruluşu, faaliyete geçmesi, faaliyeti, mali bünyesi, teşkilatı ve denetimi Bankalar Kanunu veya diğer özel kanunlarla düzenlenmiş bulunan işletmenin kanuni adıdır*”⁵. şeklinde iken bir diğerinde mevduat kabul etmesinin yanı sıra özel cari ve katılım hesapları ile fon toplayan ve topladığı bu mevduat ve fonları kredi olarak kullandıran, yine kanunlarda verilmiş diğer görevleri yerine getiren ekonomik oluşumlar⁶ olarak tanımlanmaktadır.

¹A. Hazar ve Ş. Babuşçu. (2019). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Çerçevesinde Banka Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 15.

²M. T. Birsal. (1964). Banka Kavramı ve Bankaların Sınıflandırılması. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2 (4), s. 9. <https://jurix.com.tr/article/6601> (Erişim tarihi: 02.08.2023).

³A. S. Yüksel, A. Yüksel ve Ü. Yüksel. (2004). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*. (10. Bası). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. s. 3.

⁴01.11.2005 tarih ve Mükerrer 25983 sayılı Resmi Gazete.

⁵Ü. Tekinalp. (1988). *Banka Hukukunun Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. s. 8.

⁶S. Donay. (2007). *Bankacılık Ceza Hukuku*. (1. Bası). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. s. 11.

1.1.1. Bankacılığın tarihçesi ve gelişimi

Paranın icadından önce sahip oldukları malları tapınaklardaki din adamlarına emanet eden insanlar, paranın bulunmasıyla birlikte para ve değerlerini koruyacak bir yapıya ihtiyaç duymuştur. Eski çağlardan bu yana alışveriş ve ticari faaliyetlerin başlamasıyla ortaya çıktığı bilinen bankacılık, çeşitli ekonomik ve sosyal politikalar ile bugünkü haline ulaşmıştır⁷. Özellikle Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sermaye ve yatırım alanındaki gelişmelerle birlikte Avrupa’da temelleri atılan bankacılık faaliyetlerinin ülkemizdeki ilk örneğinin Osmanlı Devleti döneminde kurulan İstanbul Bankası olduğu kabul edilmektedir⁸. Sonrasında ilan edilen 1856 tarihli Islahat Fermanı ile devletin bir banka kurması gerekliliğinden bahsedilerek idari merkezi Londra’da olan faaliyetlerine ise Osmanlı Devleti sınırlarında başlayan Osmanlı Bankası kurulmuştur⁹. Banka ilk olarak bazı ticari bankacılık işlemleri için açılmış olsa da sonrasında Hazine’ye avans vermek, dış borçlara aracılık etmek gibi faaliyetleriyle bir kamu bankası haline gelmiştir¹⁰. Bu gelişmeler ışığında ulusal nitelikte olan ve Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıkları ile de bugünkü Ziraat Bankasının temelleri atılmıştır¹¹. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi ile ulusal nitelikte bankaların kurulmasının gerekli olduğu ve bunun ancak devlet teşviki ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 1924 yılında kurulan İş Bankası ve sonrasında kurulan Sanayi ve Maadin Bankası ile Emlak ve Eytam Bankası gibi önemli devlet bankaları¹² bugünkü bankacılık sistemine ilişkin kayda değer yapı taşlarını oluşturmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanında atılan en önemli adımlardan biri de 1930 tarihli ve 1715 sayılı yasa ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kurulmasıdır¹³. Ayrıca 1923 yılından 1930 yılına kadar geçen sürede ulusal banka sayısı

⁷R. D. Tesal. (1980). *Banka Hukuku*. İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları. No:343-576. s. 9.

⁸Bu açıdan bakıldığında bankalara duyulan güvenin ne denli büyük olduğu da görülebilecektir. İ. Yılmaz. (2022). *Türk Banka Hukukunun Tarihsel Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 27, 30.

⁹Y. Alıcı. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. s.1, 2.

¹⁰N. Yılmaz. (2007). *1930-1946 Döneminde Türk Bankacılık Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. s. 28.

¹¹O. Uluyol. (2019) 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (16), s. 26, 29, 31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muftad/issue/42022/506002> (Erişim tarihi: 07.05.2023).

¹²İ. Parasız. (1982). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. (3. Baskı). Bursa: Haşet Matbaacılık. s. 91.

¹³Ö. Akgüç. (1975). *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. No: 71. Konferans Serisi No: 2. s. 18.

on sekizden kırk dörde yükselmiştir¹⁴. Ekonomik ve uluslararası ilişkilerde artışın yaşandığı 1940'lı yıllardan itibaren özel sektördeki gelişmelerle birlikte devlet bankalarının yanında birçok özel banka da kurulmuştur¹⁵. 1944 yılında Yapı Kredi Bankasının kurulmasıyla başlayan gelişmeler üzerine 1950'li yıllardan itibaren bankacılık sektörü büyük bir ivme kazanmıştır¹⁶. 1990'lı yıllardan itibaren bilgisayar teknolojilerinin de gelişmesi ile bankacılık faaliyet alanları genişlemiş ve yaşanan birtakım problemlerin ardından getirilen yeni düzenlemelerle bankacılık sistemi günümüzdeki halini almıştır¹⁷.

1.2. Bankacılık Faaliyeti

Bankaların kamu güvenine sahip olmasını ve diğer ticari işletmelerden ayrılmasını sağlayan en önemli özelliklerinden biri pek çok faaliyet alanında işlem ihdas edebiliyor olmasıdır. Teknolojinin ve inovasyonların her geçen gün ilerlemesi ile bireylerin ihtiyaçları ve işlemleri de çeşitlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında bankaların finansal etki alanlarının genişlemesi, gerek uluslararası ticari faaliyetlerle gerekse günlük yaşamda para yerine kullanılan kredi kartları ve banka kredileri gibi araçlarla sıkça karşılaşılmasına sebep olmuştur¹⁸.

Zaman içerisinde klasik fonksiyonlarından para ve para yerine geçen kıymetleri bünyesinde tutmak, piyasaya sunmak ya da kredi vermek gibi işlevlerin de ötesine geçen bankalar teknik, idari ve politik alanlarda etki gösteren kuruluşlara dönüşmüştür¹⁹. Nitekim bankacılık sektörü, değişime sıkça gerek duyulan ve bu doğrultuda atılan adımların karşılık bulduğu alanlardan biri haline gelmiştir. Ancak faaliyetlerin sayısı ve türü değiştikçe bankacılık faaliyeti kavramını tanımlamak da bir o kadar güçleşmiştir²⁰. Yapılan bir tanıma göre bankacılık faaliyeti, “*Bankacılık işletmesinin üretim faktörleri*

¹⁴Ö. Akgüç. (1992). s. 21-22'den aktaran C. İbiş, Ö. Çatıktaş ve N. Çoban Çelikdemir. (2018). *Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar*. Türkiye Bankalar Birliği Yayını. Yayın No: 325. İstanbul: G.M Matbaacılık. s. 60. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7534/Kitap-Banka_Muhasebesi_s.new.pdf (Erişim tarihi: 01.04.2024).

¹⁵Alıcı, 2007, a.g.k., s. 5.

¹⁶T. Akpınar. (1966). *Bankalar ve Devlet*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları. s. 6 vd.

¹⁷D. Cengiz. (2016). *Türk Hukukunda Banka İşletmesinin Denetlenmesi ve Sorunlu Bankaların Çözümlemesi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım. s. 131, 135.

¹⁸H. Karakehya. (2008). İzinsiz Bankacılık Faaliyetinde Bulunma Suçu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 66 (1), s. 67. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9063/113019> (Erişim tarihi: 05.07.2023).

¹⁹Tesal, 1980, a.g.k., s. 11, 12.

²⁰Ç. Güven. (2016). *Bankacılık Faaliyetine İlişkin Ceza Sorumluluğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. s. 17.

durumundaki emek, sermaye ve mekanik gücün bağdaştırılma ve kombine edilmesinden ibarettir".²¹ şeklinde iken bir diğer görüşe göre ise bankacılık faaliyetlerinin ihtiyaçlara göre gelişmesi ve değişmesi sebebiyle yapılacak net bir tanım ile faaliyetlerin sınırlandırılması doğru olmayacaktır²². Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise güven kurumu olan ve tasarruf sahiplerinin varlıklarını güvence altına alan bankaların faaliyet gösterdikleri alanların açık ve sınırlandırılmış olması gerekmektedir. Nitekim faaliyet alanlarının belirli olması bankaların denetimi bakımından oldukça önemlidir²³.

Hukumumuzda bankacılıkla ilgili yapılan önceki düzenlemelerde bankaların faaliyetlerine ilişkin bir netlik bulunmamasına karşın 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 4. maddesinde bankaların faaliyet konuları tek tek sayılmaktadır. Ancak bu sayım sınırlı bir sayım olmamakla birlikte son bentte Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun sayılan faaliyet türlerinin yanı sıra yeni faaliyet konuları belirleyebileceği de hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddeye göre;

Madde 4- Bankalar, diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirebilirler:

- a) Mevduat kabulü
- b) Katılım fonu kabulü
- c) Nakdî, gayri nakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri
- d) Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri
- e) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri
- f) Saklama hizmetleri
- g) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri
- h) Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı, kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri
- i) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri
- j) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri
- k) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri

²¹A. S. Yüksel. (1989). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*. (6. Bası). İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını. s. 3'ten aktaran S. Dursun. (2006). *Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 138.

²²Dursun, 2006, a.g.k., s. 140.

²³A. Altay. (2008). *Bankacılık Kanununun Temel Esasları ve Yeni Kurumları*. Banka Hukuku Atölye Çalışmaları: II. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım. s. 28.

- l) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri
- m) Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri
- n) Yatırım danışmanlığı işlemleri
- o) Portföy işletmeciliği ve yönetimi
- p) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı
- r) Faktöring ve forfaiting işlemleri
- s) Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık
- t) Finansal kiralama işlemleri
- u) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri
- v) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 4).

Daha önce de ifade edildiği üzere Kanundaki bu sayım sınırlı bir sayım olmamakla birlikte, madde gerekçesinde bankacılık faaliyetlerindeki belirsizliklerin önüne geçilmesi için Avrupa Birliği direktifleri ve uluslararası uygulamalara uygun olacak şekilde bir düzenleme yapıldığı belirtilmiştir²⁴.

Bankaların türlerine göre gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği işlemler yine aynı maddenin son cümlesinde belirtilmektedir. Buna göre mevduat bankalarının katılım fonu kabulü ve finansal kiralama işlemi yapması yasak iken kalkınma ve yatırım bankaları da mevduat ve yatırım fonu kabul edemezler. Kanunun 57. maddesindeki düzenlemeye göre ise;

Madde 57- Bankalar, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında gayrimenkul ve emtiayı esas alan sözleşmeler ile Kurulca uygun görülecek kıymetli madenlerin alım ve satımı hariç olmak üzere ticaret amacıyla gayrimenkul ve emtianın alım ve satımı ile uğraşamaz, ipotekli konut finansmanı kuruluşu ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları hariç olmak üzere ana faaliyet konusu gayrimenkul ticareti olan ortaklıklara katılamazlar (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 57).

denilerek bankacılık faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerek duyulan likiditenin korunması amaçlanmıştır²⁵.

Bankacılık faaliyetleri, yukarıda banka tanımından da anlaşılacağı üzere temelde mevduat toplamak ve kredi sağlamak üzere şekillenen işlemler olup yalnızca bu işlemlerden ibaret değildir. Bunların dışında bankalar finans piyasasına ilişkin bazı

²⁴A. Özer. (2007). *Bankacılık Kanunu Gazi Yorumu ve İlgili Yönetmelikler*. Ankara: Turhan Kitabevi. s. 36.

²⁵Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 638.

işlemler de gerçekleştirebilmekte²⁶ ve bu açıklamalar doğrultusunda bankacılık faaliyetleri genel anlamıyla para ve sermaye piyasasına özgü işlemler olarak tanımlanabilmektedir²⁷.

1.3. Bankanın Denetimi

Küreselleşen piyasalar yeni ihtiyaçlar ve buna bağlı olarak yeni riskler ortaya çıkarmıştır²⁸. Bankalar da gerçekleştirdikleri faaliyetlerin çeşitliliği ve niteliği bakımından hem toplum hem de devlet için önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bankaların kuruluşu ve faaliyete başlaması bazı özel izin ve onaylara tabi tutulmaktadır. Bankacılık Kanunu m. 6'da anonim ortaklık şeklinde kurulabilen bankaların kuruluş iznine tabi olduğu belirtilirken 10. maddede bankaların faaliyete geçebilmesi için ayrı bir izin alması gerektiği hükme bağlanmıştır²⁹. Diğer ticari işletmelere göre daha kompleks ve özel nitelikli işlemler üstlenen bankaların kuruluşlarından faaliyete geçmesine, yaptığı işlemlerden denetim sistemine kadar her adımda ayrıntılı düzenlemelere tabi olduğu görülmektedir.

Bankacılık düzeninin korunması, faaliyetlerin mevzuata uygun şekilde yürütülmesi ve piyasalarda güven ortamının sürdürülmesi için bankaların denetimine son derece önem gösterilmektedir. Bu nedenle denetim ve gözetim faaliyetleri hem banka içinde oluşturulan iç mekanizmalar hem de devlet tarafından oluşturulmuş dış mekanizmalar eliyle yürütülmektedir.

1.3.1. İç denetim

İç denetim, bankaların ilgili kanun ve yönetmeliklere uygunluğunun yanı sıra banka kaynaklarının bu düzenlemelere göre yönetilip yönetilmediği hususunda gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür. Bankanın güvenilirliği ve ticari itibarı bakımından oluşacak riskleri önlemeyi amaçlayan bu çalışmalar banka genel kurulu tarafından seçilen denetçiler, banka müfettişleri ve iç kontrol elemanları tarafından yürütülür³⁰.

Bankaların iç denetimine ilişkin oluşturulması gereken zorunlu bir sistemin varlığı Bankacılık Kanunu m. 32'de hüküm altına alınmıştır. Buna göre bankalarda banka iç

²⁶Karakehya, 2008, **a.g.k.**, s. 65.

²⁷Tekinalp, 1988, **a.g.k.**, s. 13.

²⁸Hazar ve Babuşçu, 2019, **a.g.k.**, s. 25.

²⁹A. Güney. (2017). *Banka Hukuku*. (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayın Basım. s. 23, 24, 28.

³⁰Y. Dinç. (2019). *Banka ve Sigorta Muhasebesi içinde*. (Ed: S. Aslanoğlu). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları. s. 11.

sistemlerinden biri olan iç denetim sisteminin kurulması zorunlu olup söz konusu sistem ile bankacılık faaliyetlerinin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenmektedir. İç denetime ilişkin yapılan çalışmalar amacına göre olağan denetim, inceleme ve soruşturma olarak sınıflandırılmaktadır³¹. Söz konusu denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde yönetim kuruluna yardımcı olma görevi ise denetim komitesine verilmiştir³². Aynı madde hükmünde iç denetimle görevli birimlerin ya da müfettişlerin denetimlerine ilişkin raporlarını denetim komitesi aracılığı ile en az üç aylık periyotlarla yönetim kuruluna sunması gerektiği de belirtilmiştir.

1.3.2. Dış denetim

Bankalar zorunlu bir iç denetim sistemine sahip olmasına rağmen nitelikleri ve yaptıkları işlemler gereği özellikle devlet tarafından bir denetim ve gözetime de tabi tutulmaktadır. Ülkedeki finansal sistemlerin ve bankacılık düzeninin korunması her şeyden önce kamu yararı için gözetilen bir faaliyet haline gelmiştir. Nitekim bankaların birer güven kurumu olması ve ülke ekonomisindeki yeri göz önünde bulundurulduğunda bankalara ait işlemler bazı kişi ve kuruluşlar tarafından denetim altındadır³³.

Dış denetim, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılan denetim olarak iki şekilde gerçekleştirilmektedir³⁴. Bağımsız dış denetim, bankaların iç kontrol sistemindeki yetersizlikler ve aksaklıkların önüne geçilebilmesi için tarafsız ve bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlere duyulan gereksinim sonucunda ortaya çıkmıştır³⁵. Bankacılık Kanunu m. 33 ile düzenlenen bağımsız dış denetim kuruluşları, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş olan ve Kanunun 15. maddesi kapsamında belirtilen şartlara göre Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirlenir. Dış denetim yollarından bir diğeri olan BDKKrm denetimi, bankaların kamu bakımından taşıdığı özel önem ve ülkenin finansal istikrarı için gerekli bir mekanizmadır. Kurum tarafından

³¹İ. Kaban. (2020). Bankalarda Amacına Göre İç Denetim: Türkiye Bankacılık Sektörü Özelinde Örnek Denetim Vakaları. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), s. 182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/optimum/issue/51382/570629> (Erişim tarihi: 15.07.2023).

³²U. Yiğit. (2008). *Bankacılık Kanunu'nda Suçlar ve Cezalar*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. s. 136, 137, 140.

³³Dinç, 2019, **a.g.k.**, s. 11-12.

³⁴Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 145.

³⁵Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 157.

yapılan denetim, bankaların gerek iç denetim yolu gerekse bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilen denetimlere ek olarak bankadan talep edilen belge ve raporlarla Kurum bünyesinde yapılan bir denetimdir³⁶.

1.4. Bankacılık Faaliyetlerini Düzenleyen ve Denetleyen Kuruluşlar

Bankacılığa ilişkin düzenleme ve denetim yetkisi başta Bank. K. olmak üzere diğer mevzuatlarda yer alan düzenlemelerle birlikte bazı kurum ve kuruluşlara verilmiştir³⁷. Geniş anlamda bankacılık düzeninin sağlanmasında Bank. K. başlı başına bir güvence niteliğine sahipken dar anlamda bu düzenin sağlanması ve korunması için oluşturulan yapıda kişi ve kuruluşlar görev almaktadır³⁸. Yukarıda bankacılık sisteminin denetimine dair verilen bilgiler doğrultusunda bu kısımda bankacılık faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen bazı kuruluşlar ele alınacaktır.

1.4.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ilk olarak 4389 sayılı Bankalar Kanununda düzenlenerek faaliyetlerine başlamıştır. Kurumun görev alanına giren konular, öncesinde Bakanlar Kurulu, Bakanlık ve Hazine Müsteşarlığı tarafından yerine getirilmekte iken ilgili Kanunla birlikte mali ve idari bakımdan özerk yapıda olan BDDK'ye verilmiştir³⁹. 4389 sayılı Kanundan sonra yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 82. maddesi ve devamında düzenlenen BDDK⁴⁰, başkanlık ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu olmak üzere iki organdan oluşmaktadır. Kurumun karar organı niteliğindeki BDDKrl başkan, ikinci başkan ve beş üye olmak üzere toplam yedi üyeden oluşmakta iken yürütme organı olan başkanlık teşkilatı ise başkan, başkan yardımcıları ve diğer görevli personellerden oluşmaktadır⁴¹.

BDDKrl, en az haftada bir defa olmak üzere gerekli hallerde toplanır ve toplantılar en az beş üyenin hazır bulunması üzerine gizli şekilde yapılır. Toplantı gündemi başkan ya da başkanın yokluğunda ikinci başkan tarafından hazırlanmaktadır. Kurulun düzenleyici kararları tekemmül etmesinden itibaren en geç yedi işgünü içinde ilişkili Bakanlığa gönderilir ve bu tarihten itibaren en geç yedi gün içinde Resmi Gazete'de

³⁶Hazar ve Babuşçu, 2019, **a.g.k.**, s. 135.

³⁷M. Vurucu ve M. U. Arı. (2014). *A'dan Z'ye Bankacılık*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 235.

³⁸Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 155, 156.

³⁹Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 73.

⁴⁰BDDK'ye ilişkin ayrıntılı bilgi ve mevzuatlar için bkz. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/Liste/54>.

⁴¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 160.

yayımlanır. Denetleyici nitelikteki kararları ise önce internet ortamında olmak üzere uygun yollarla kamuoyuna duyurulur⁴².

BDDKrl'nin görev ve yetkileri Kanunun 88. maddesinde düzenlenmiştir:

- Madde 88-** a) Düzenlemek ve denetlemekle görevli olduğu sektör veya alanla ilgili uluslararası ilke ve standartlarla uyumlu ikincil düzenlemeleri yapmak ve kararlar almak.
- b) Kurumun stratejik plânını, performans ölçütlerini, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını belirlemek, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak, Kurumun hizmet birimleri ve bunların görevleri hakkında öneride bulunmak.
- c) Kurumun stratejik plânı ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçe teklifini görüşmek ve karara bağlamak.
- d) Kurumun performansını ve malî durumunu gösteren raporları onaylamak
- e) Başkanın önerisi üzerine, başkan yardımcıları ve daire başkanlarını atamak.
- f) Taşınmaz alımı, satımı, kiralanması konularındaki önerileri görüşüp karara bağlamak.
- g) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 88).

BDDK'nin en üst yöneticisi konumunda olan başkan, Kurumun yönetiminden ve temsil edilmesinden sorumlu olmakla birlikte diğer görev ve yetkilerine ilişkin düzenleme Bank. K. m. 89'da belirtilmiştir:

- Madde 89-** a) Kurul toplantılarının gündemini, gün ve saatini belirlemek, toplantıları idare etmek, gündeme alınmayan başvurular hakkında gerekli işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin olarak Kurula bilgi vermek
- b) Kurul kararlarının yayımlanmasını veya tebliğini sağlamak, bu kararların gereğinin yerine getirilmesini temin etmek ve uygulanmasını izlemek
- c) Hizmet birimlerinden gelen önerilere son şeklini vererek Kurula sunmak
- d) Kurulun belirlediği stratejilere, amaç ve hedeflere uygun olarak, Kurumun yıllık bütçesi ile malî tablolarını hazırlamak
- e) Hizmet birimlerinin, verimli ve uyumlu bir biçimde çalışmasının en üst düzeyde organizasyonu ve koordinasyonunu sağlamak, Kurum hizmet birimleri arasında çıkabilecek görev ve yetki sorunlarını çözmek
- f) Yıllık faaliyet raporlarını hazırlamak, amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine göre faaliyetlerin değerlendirilmesini yaptırmak ve bunları Kurula sunmak
- g) Kurumun faaliyet gösterdiği alanda strateji, politikalar ve ilgili mevzuat ile Başkanlığın ve çalışanların performans ölçütleri hakkında değerlendirme yapmak
- h) Kurumun diğer kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek ve Kurumu temsil etmek
- i) Kurul tarafından atanması öngörülenler dışındaki Kurum personelini atamak
- j) Kurum başkanı adına imzaya yetkili personelin görev ve yetki alanını belirlemek

⁴²Bankacılık Kanunu, m. 87.

k) Kurumun yönetim ve işleyişine ilişkin diğer görevleri yerine getirmek (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 89).

Bank. K. kapsamındaki kuruluşlar ve bu kuruluşların faaliyetlerine ilişkin denetim ve gözetim yetkisi BDDK'ye ait iken Kurumun bankaların yapacağı genel kurul toplantılarına da gözlemci olarak temsilci gönderme yetkisi bulunmaktadır⁴³. Bankaların kuruluşundan tasfiyesine kadar geçen süreçte alınan tüm kararlarda yetkili kılınan BDDK'nin⁴⁴ görev ve yetkileri Bank. K. m. 93'te düzenlenmiştir:

Madde 93- Finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, malî sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması için;

a) Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla Kurumun gözetim ve denetimine tabi diğer kuruluşların; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek

b) Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası malî, iktisadî ve meslekî teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak

c) Kanunla verilen diğer görevleri yapmak ile görevli ve yetkilidir. (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 93).

Bank. K.'nin 94. maddesinde mali sektörün geliştirilmesi amacıyla BDDK'ye strateji belirleme yetkisi verilmiştir⁴⁵. BDDK, Bank. K. ile kendisine verilen görev ve yetkilerini BDDKrl tarafından düzenlenen düzenleyici işlemler veya özel nitelikli kararlar ile kullanmaktadır. Tüzel kişiliği haiz olduğu için yönetmelik çıkarma yetkisi bulunan Kurumun ayrıca adsız düzenleyici işlemler yapması da mümkündür⁴⁶. Kurumun

⁴³Bankacılık Kanunu, m. 65.

⁴⁴Bu yetki Kurumun özerk statüsünü de sağlamlaştırmıştır. Vurucu ve Arı, 2014, **a.g.k.**, s. 236.

⁴⁵5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 94: "Kurum, finansal hizmetler sektörünün geliştirilmesi amacıyla; a) İşlem ve aracılık maliyetlerinin azaltılarak bankaların kârlı, verimli ve rasyonel çalışmalarının ve finansal piyasaların tarafları arasında rekabet ortamının sağlanması, b) Finansal sisteme rekabet gücünün kazandırılması, finansal piyasalara ilişkin diğer düzenlemeler ve uygulamalar ile bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ve piyasanın daha etkin işleyişinin sağlanması suretiyle etkin ve şeffaf bir finansal sistemin oluşturulması,

c) Denetim ve faaliyet alanları bakımından uluslararası bankaların durumunun yakından izlenmesi, tecrübelerinden yararlanılması,

d) Birimler, kurumlar, meslek mensupları ve uluslararası diyalog ve iş birliğinin artırılması suretiyle malî piyasalarda meslek mensupları arasında bütünleşmenin sağlanması,

e) Malî piyasalara ilişkin düzenlemelerin ilgili taraflarla istişare edilerek hazırlanması, hususlarında strateji belirlemeye yetkilidir."

⁴⁶O. Sancakdar. (2001). İdare Hukuku Yönüyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Kısa Bir Değerlendirmesi. *Bankacılar Dergisi*, (37), s. 52.

diğer bir önemli yetkisi olan denetleme yetkisi ise Bank. K. m. 95/6’da belirtilen denetim ekibi tarafından yerine getirilmektedir. Söz konusu yetkililerin denetim faaliyeti sırasında bankalar ve ilgili gerçek/tüzel kişilerden her türlü bilgi, belge ve kaydı inceleme hakkı bulunmaktadır⁴⁷. Kurum, bankacılık düzeni konusunda düzenleyici işlemler yapma ve denetleme yetkisinin yanı sıra ekonomik idari kolluk yetkisi ve idari yaptırım uygulama yetkisine de sahiptir⁴⁸.

Bank. K. m. 104’te kamu görevi ifa etmelerinden dolayı devlet memuru sayılan BDDK’ın başkanı ve üyeleri ile Kurum personeli, görev sırasında ya da görevleri nedeniyle işledikleri veya kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından ayrı usul ve esaslara göre soruşturulmaktadır. Kanunun 105. maddesinde ise Kurul kararlarına karşı başvurulabilecek yargı yolu düzenlenmiştir. Buna göre; *“İdari yaptırım kararlarına karşı yetkili idare mahkemesinde dava açılabilir. Kurul kararlarına karşı açılan her türlü dava öncelikli işlerden sayılır. İlişkili Bakanlık, Kurulun düzenleyici nitelikteki kararlarına karşı iptal davası açılabilir”*.

1.4.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Kamu tüzel kişiliğine sahip olmakla birlikte idari ve mali bakımdan özerkliği bulunan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile verilen yetkiler çerçevesinde tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla *“mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, Fon bankalarının yönetilmesi, malî bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, Fon alacaklarının takip ve tahsili işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, Fon varlık ve kaynaklarının idare edilmesi ve Kanunla verilen diğer görevlerin ifasını”* yürüten Fon, Bank. K. m. 111’de düzenlenmektedir.

TMSF, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Kurulu ile Başkanlıktan oluşmaktadır. Başkan Fonun en üst yöneticisi olup Fonun genel yönetiminden, temsilinden ve Fon Kurulunca alınan kararların yürütülmesinden sorumludur. Kurul toplantılarının gündemini belirlemek, Kurul kararlarının yayımlanmasını ve gereğinin yerine getirilmesini sağlamak, bu kararların uygulanmasını izlemek, Fonun yıllık bütçesi ile malî

<https://www.scribd.com/document/716900386/OguzSancakdar-BDDK-O-nemli> (Erişim Tarihi: 26.02.2024).

⁴⁷Hazar ve Babuşcu, 2019, **a.g.k.**, s. 174, 175.

⁴⁸Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 162-165.

tablolarını hazırlamak ve yıllık faaliyet raporlarını hazırlamak⁴⁹ gibi pek çok önemli görevi bulan Başkan, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır⁵⁰.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Kurulu ise TMSF'nin karar organıdır. Fon Kurulu, biri başkan, biri ikinci başkan olmak üzere yedi üyeden oluşmaktadır. TMSF başkanı aynı zamanda Kurulun da başkanıdır⁵¹. Başkan gibi üyeler de Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve üyelere biri Cumhurbaşkanı'nın ikinci başkanı olarak seçilir⁵². Fon Kurulu en az haftada bir kere olacak şekilde ve en az beş üye hazır bulunduğu takdirde gerekli hallerde toplanmaktadır. BDDK'nın toplantıları gibi Fon Kurulu toplantıları da gizli yapılmaktadır. Kurulunun düzenleyici nitelikteki kararları, tekemmül etmesinden itibaren en geç yedi iş günü içinde ilişkili Bakanlığa gönderilir ve bu tarihten itibaren en geç yedi gün içinde Resmî Gazetede yayımlanır⁵³. Fon Kurulunun görevleri Bank. K. m. 117'de düzenlenmiştir:

- Madde 117-** a) Fonun ana stratejisini, performans ölçütlerini, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını belirlemek, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak, Fonun hizmet birimleri ve bunların görevleri hakkında öneride bulunmak
b) Fonun ana stratejisi ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçe teklifini görüşmek ve karara bağlamak
c) Fonun performansını ve malî durumunu gösteren raporları onaylamak
d) Fon Başkanının önerisi üzerine, başkan yardımcıları ve daire başkanlarını atamak (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 117).

TMSF'nin görev ve yetkilerine gelindiğinde ise Kanunun 122. maddesinde Bank. K. ve diğer mevzuatlarda verilen görevlerin yanı sıra *“Fon Kurulu kararlarının uygulanmasını sağlamak, Fonun insan kaynakları politikalarını belirlemek, yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası malî, iktisadî ve meslekî teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak”* şeklinde görev ve yetkileri de bulunmaktadır.

Fonun ayrıca Kurul kararıyla Bank. K.'nin uygulanmasına ilişkin yönetmelik ve tebliğ çıkarma yetkisi bulunmaktadır. Diğer taraftan kamu kurum ve kuruluşları da Kanun ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle belirlenmiş görev alanlarına ilişkin TMSF'ye gerekli yardımcı sağlamakla yükümlüdür⁵⁴.

⁴⁹5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 118.

⁵⁰5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 113/değişik ikinci fıkra.

⁵¹Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 104.

⁵²5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 113/değişik ikinci fıkra.

⁵³5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 116.

⁵⁴5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 122.

1.4.3. T.C. Merkez Bankası

BDDK'nın kurulmasından önce bankacılık sistemi üzerinde pek çok yetkisi bulunan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görev ve yetkileri 1211 sayılı TCMBK'de⁵⁵ düzenlenmiştir. TCMB'nin organları; genel kurul, banka meclisi, para politikası kurulu, denetleme kurulu, başkanlık ve yönetim komitesinden oluşmaktadır. Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan T.C. Merkez Bankasının bankacılık konusundaki denetim yetkisi Kanunun 4. maddesi ile belirlenmiştir. Buna göre TCMB'nin mevzuatın verdiği görev ve yetkiler kapsamındaki konulara ilişkin yapmış olduğu her türlü düzenlemeye bankaların uyup uymadığını yerinde denetleme yetkisi vardır. Ayrıca piyasaları düzenleyici tedbirler, mali piyasaları izlemek için bankalardan belgelerin istenmesi, sahip olduğu para ve sermaye piyasası araçları ile bankaların fon faaliyetlerini dolaylı şekilde denetleme yetkisi bulunmaktadır⁵⁶.

TCMB'nin bilgi istemeye yönelik yetkisi Kanunun 43. maddesinde düzenlenmiştir:

Madde 43- Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumlar, yıllık bilançoları ile kâr ve zarar hesaplarını, idare meclisi ve denetçi raporları ile birlikte, genel kurullarının toplantı tarihinden; bağımsız denetim kuruluşlarınca hazırlanacak denetim raporlarını ise düzenlenme tarihinden itibaren en geç bir ay içinde Bankaya vermekle yükümlüdürler (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu m. 43/1).

Aynı maddenin 2. fıkrasında söz konusu bilgileri doğru bir şekilde ya da süresi içinde TCMB'ye vermeyen kurum veya kuruluşlar bakımından TCMB'nin Kanunda belirlenen yetkiler çerçevesinde ilgili kurum ya da kuruluşların işlemlerini sınırlama ve durdurma yetkisi bulunmaktadır. Yine gereken durumlarda da 1. fıkrada belirtilen kurum ve kuruluşlar hakkındaki görüşlerini Cumhurbaşkanlığı, BDDK ve ilgili düzenleme ve denetleme yetkisi olan diğer kurum ve kuruluşlara bildirebilir⁵⁷.

⁵⁵26.01.1970 tarih ve 13409 sayılı Resmi Gazete. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.

⁵⁶Vurucu ve Arı, 2014, **a.g.k.**, s. 246-247.

⁵⁷Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, m. 43/3.

2. BANKACILIK KANUNU 154. VE 156. MADDEDE DÜZENLENEN SUÇLAR

2.1. Banka Hukukunun Konusu ve Kaynakları

Bankacılık sistemi, devletlerin tarihi boyunca ekonomilerinde önemli rol oynayan bankalara ilişkin⁵⁸ ve özellikle 21. yüzyıldan itibaren küresel ekonomide artan önemiyle birlikte devletler tarafından etkili düzenlemelere tabi tutulmuştur⁵⁹. Bankaları diğer ticari şirketlerden ayıran en önemli özellik, bireylere ve ülke ekonomisine yaptıkları doğrudan etkidir. Hukukumuzda ticari niteliklerinin yanı sıra birer finansal kuruluş olan bankalar, kurulmalarından faaliyete başlamalarına, faaliyetlerini yürütmelerinden son bulmalarına kadar birçok hukuki mevzuatta düzenleme alanı bulmuştur.

Bankanın kuruluş ve faaliyet izinleri gibi devlet müdahalesinin konu olduğu hukuk normları kamu hukuku ile ilişkilendirilirken, bankacılık faaliyetleri çerçevesinde bankaların bireylerle yapmış olduğu işlemlerde ise özel hukukun etkisi görülmektedir⁶⁰. Bankacılık düzenine yapılan müdahaleler, uygulanan ekonomi politikalarına göre şekil alsada da düzenlemelerin temel amacı bankacılık işlemlerinin sağlıklı şekilde yürütülmesi olup banka işletmesi ve bankacılık işlemlerine dair yapılan hukuki düzenlemeler banka hukukunun konusunu oluşturmaktadır⁶¹.

Banka hukukunun kaynakları dar anlamda temel 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve Kanuna bağlı olarak çıkarılan mevzuattan oluşurken geniş anlamda ise T.C. Merkez Bankası Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Çek Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Türk Ticaret Kanunu gibi bankacılık faaliyetlerini düzenleyen tüm hukuki düzenlemelerden oluşmaktadır⁶².

Bankacılığın ülkemizdeki gelişimi 1863 yılında imtiyaz sözleşmesi ile kurulan ve Bank-ı Osmani-i Şahane adını alan banka ile ivme kazanmıştır. Öyle ki söz konusu banka devlet adına hazine işlemlerini yürütmek, devlet gelirlerini toplamak ve ödemeler yapmak gibi birçok faaliyetle görevlendirilmiştir⁶³. Osmanlı Devleti döneminde bankacılık faaliyetlerine ilişkin önemli belgelerin başında gelen 1865 tarihli Murabaha Nizamnamesi'nde faize ilişkin bazı düzenlemeler yapılırken, 1867 Memleket Sandıkları Nizamnamesi ile Ziraat Bankası'nın temelleri atılmıştır⁶⁴.

⁵⁸A. Zarakolu. (1970). *Para, Kredi ve Bankalar*. Ankara: Sevinç Matbaası. s. 128.

⁵⁹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 121.

⁶⁰Yüksel vd., 2004, **a.g.k.**, s. 8.

⁶¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 150-152.

⁶²Güney, 2017, **a.g.k.**, s. 2-7; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 152.

⁶³Tekinalp, 1988, **a.g.k.**, s. 35-36.

⁶⁴Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 10.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde bankacılık alanındaki ilk düzenlemeler 1929 Büyük Buhranı sonrasında yapılmıştır⁶⁵. Merkez Bankası Kanunu ile başlayan ve bankacılık işlemlerini genel anlamda ele alarak bankaların bir düzene girmesini amaçlayan 1933 tarihli Mevduatı Koruma Kanunu ile mevzuat alanındaki gelişmeler devam etmiştir. Bankaların yurt içinde artan yeri ve önemi doğrultusunda Mevduat Koruma Kanunu yürürlükten kalkmış ve yerine 1936'dan 1958 yılına kadar yürürlükte kalan 2999 sayılı Bankalar Kanunu gelmiştir. Söz konusu Kanun ile bankalara ilişkin kuruluş, faaliyet izni, kredi ve karşılıklar gibi birçok alanda düzenlemeler yapılmıştır⁶⁶. 7129 sayılı Bankalar Kanununda ise krediye ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilirken Türkiye Bankalar Birliği de bu Kanunla birlikte kurulmuştur. Söz konusu gelişmelerin ardından 1970 yılında kabul edilen ve halen yürürlükte olan T.C. Merkez Bankası Kanunu çıkartılmıştır. 1980'lerle birlikte uluslararası ticari faaliyetlerin ve serbest piyasa ekonomisine dönüşün de etkisiyle bankacılık alanındaki gelişmeler hız kazanmıştır⁶⁷. 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile bankalara duyulan güvenin yeniden tesisi amaçlanmış olup 1999 ve sonrasında yaşanan ekonomik krizlerle birlikte mali alanda bazı düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Başta bankacılık sisteminin denetimi olmak üzere Avrupa Birliği'ne uyum kapsamında 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve sonrasında bu kanunun yerini alan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uluslararası ölçütlere uygun olarak hazırlanmıştır⁶⁸.

2.1.1. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

2.1.1.1. Amaç ve kapsam

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 1. maddesi ile Kanunun amacı şu şekilde ifade edilmiştir: “... *finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir*”. Buna göre bankacılık sektörüne duyulan güven ve istikrarın sürdürülebilmesi için hem bankacılık faaliyetlerinden olan kredi sistemlerinin çalışması hem de kamunun hak ve menfaatlerinin gözetilmesi bakımından söz konusu hususların Kanunla hüküm altına alındığı görülmektedir. Kanunun amacına yönelik bu

⁶⁵Yılmaz, 2022, **a.g.k.**, s. 67.

⁶⁶N. Yılmaz. (2007). *1930-1946 Döneminde Türk Bankacılık Tarihi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 228, 263.

⁶⁷Vurucu ve Arı, 2014, **a.g.k.**, s. 71-72.

⁶⁸Güney, 2017, **a.g.k.**, s. 3.

ölçütlerin ise Anayasa'nın 167. maddesinde düzenlenen “*Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi*” başlığı altında devletin piyasalar bakımından üstlenmesi gereken görevlerin bir yansıması olduğu söylenebilecektir⁶⁹. Öte yandan bankacılığa ilişkin yapılan düzenlemelerle devletin ekonomik hayata müdahalesi çok daha sistematik bir temele oturtulduğu için Kanunun koruyucu ve yön verici bir amaç taşıdığından da söz edilebilecektir⁷⁰.

Kanunun kapsamına gelindiğinde ise m. 2’de kaleme alınan husus ile kanun kapsamına giren yeni kuruluşlar söz konusu olmuştur. Önceki Bankacılık Kanunlarında sayılan bankaların yanı sıra finansal holding şirketleri ve bazı kurumlar da 5411 sayılı Kanun kapsamına alınmıştır⁷¹. Söz konusu maddenin 2. fıkrasında ise önceki kanunlarda yer alan düzenlemeler korunarak özel kanunlarla düzenlenen bankaların bu Kanun hükümlerine tabi olacağı belirtilmiştir. Özel kanunla kurulan bankalara T.C. Ziraat Bankası ve Halk Bankası örnek verilebilir⁷². Yine Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasına ilişkin düzenlemeler 7147 sayılı Kanunla yapılmış olup hüküm bulunmayan hallerde Bankacılık Kanunu hükümlerine başvurulacaktır⁷³.

Maddenin son fıkrası ile kanunda düzenleme bulunmayan hallerde genel hükümlerin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre kanunda banka ve bankacılık faaliyetleri ile ilgili düzenleme alanı bulan pek çok konu olması sebebiyle başta Türk Ticaret Kanunu olmak üzere Borçlar Kanunu, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu hükümlerine başvurulabileceği söylenmektedir⁷⁴.

2.1.2. Bankacılık Kanunu’nda düzenlenen suçlar

Yukarıda da belirtildiği üzere, gelişen ve gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemli bir yere sahip olan piyasalar, ekonomik düzen ve istikrarın sağlanması için alınacak tedbirler ile bu alanda yapılan müdahalelerinin banka ve bankacılık düzenine ilişkin ne tür sonuçlarla ve yaptırımlarla karşılaşılacağı devletler için önemli bir diğer hususu oluşturmaktadır. Hukukumuzda 5411 sayılı Kanun’un yanı sıra SPK, TCMBK,

⁶⁹R. Yıldırım. (2018). *Vergi Usul Kanunu’nda Yer Alan Suç ve Cezaların Bankacılık Kanunu’nda Yer Alan Suç ve Cezalara Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 9.

⁷⁰Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 150.

⁷¹Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 35.

⁷²S. Reisoğlu. (1988). *Bankalar Kanunu Şerhi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası. s. 49; Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 36, 37.

⁷³Hazar ve Babuşcu, 2019, **a.g.k.**, s. 40

⁷⁴Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 39, 40.

TPKKHK gibi özel kanunlarda banka ve bankacılık faaliyetlerine ilişkin cezai düzenlemeler bulunsa da çalışmamızın kapsamı gereği bu bölümde yalnızca 5411 sayılı Kanunda düzenlenen bankacılık suçlarına değinilecektir.

2.1.2.1. Ekonomik sistem ve ekonomik suç kavramı

Her geçen gün değişiklik gösteren ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlara uygun olarak gelişim gösteren ekonomik faaliyetler ile bu faaliyetler sonucu sunulan mal ve hizmetlerden elde edilen kârın bölüşülmesi ekonominin temelini oluşturmaktadır⁷⁵. Söz konusu faaliyetlerin düzenli bir sistem içerisinde yürütülmesi ve organize edilmesi olarak tanımlanan ekonomik sistem⁷⁶ ise bu alanda yapılacak hukuki düzenlemeler ile sağlıklı bir şekilde yürütülebilecektir. “*Ekonomiye yön veren yürürlükteki yasalar ve bu alana ilişkin olarak ele alınan önlemlerin bir bütünü olarak tanımlanan ... ekonomi hukuku ile ekonomik düzen idare edilmektedir*”.⁷⁷ Söz konusu düzenin korunması adına devlet otoritesinin hukukun diğer alanlarında yaptığı düzenlemeler tek başına yeterli olmadığından zaman içerisinde ceza hukukunun zorlayıcı gücüne başvurulması kaçınılmaz olmuş⁷⁸ ve ekonomi ceza hukuku başlığı altında ele alınan ekonomik suç kavramı ortaya çıkmıştır.

1. Dünya Savaşı sonrasında küresel ölçekte yaşanan ekonomik ve sosyal değişikliklerle birlikte bir ekonomik krizin yaşanması kaçınılmaz hale gelmiş ve 1929 yılında ilk olarak Amerika’yı sonrasında da Avrupa’yı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Buhranı ortaya çıkmıştır⁷⁹. Bu kriz sonrasında ortaya çıkan ekonomik suç kavramı ise ilk kez Sutherland tarafından kullanılan beyaz yaka suçluluğu tanımı⁸⁰ ile günümüze kadar gelmiştir⁸¹. Ekonomik suçları fail esasına göre ele alan Sutherland’ın beyaz yaka suçluluğu kavramını ortaya atması ekonomik suçlara ilişkin fiillerin çoğunlukla belirli bir

⁷⁵E. Zeytinoğlu. (1985). *Ekonomik Sistemler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını. s. 1, 2.

⁷⁶F. S. Mahmutoğlu. (2003). *Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suçlar ve İdari Suçlar*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 23, 24; Zeytinoğlu, 1985, **a.g.k.**, s. 2.

⁷⁷Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 25, 26.

⁷⁸S. Erman. (1992). *Ticari Ceza Hukuku Genel Kısım*. (3. Baskı). İstanbul: İ.Ü. Basımevi. s. 16.

⁷⁹M. Bulut. (2003). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş. *Bilig Dergisi*, (26), s. 79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25399/268019> (Erişim tarihi: 13.08.2023).

⁸⁰Sutherland tarafından fiziksel güç gerektiren işlerde çalışanların işlediği şiddet içeren mavi yaka suçluluğunun karşıt kavramı olarak tanımlanmıştır: J. Pradel. (2002). *Mali Suçluluk: Kavramlar ve Temel Açıklamalar*. (Çev: Zeynel T. Kangal), İÜHFİM, 60 (1-2), s. 311. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhfm/issue/9081/113334> (Erişim tarihi: 08.08.2023); Sutherland ekonomik eylemlere ilişkin olarak suç gruplarını, sınırlı bir fail tipinin belirli özellikleriyle ve eylem tipleriyle saptamaktadır: Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 30.

⁸¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 27.

meslek ya da uzmanlık alanı gerektiren işler içerisinde ve bu işleri yürütenler (beyaz yakalılar) tarafından işlenmesinden kaynaklanmaktadır⁸².

Gelişen teknolojilerin finansal sistem ve piyasalara olumlu etkisinin yanı sıra ekonomik ve ticari ilişkilerin yaygınlaşması ile ekonomik düzene ilişkin kural ihlallerinin artışı da beraberinde getirmiştir. Ekonomik sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için beyaz yaka suçluluğuyla başlayan gelişmeleri devletlerin bu alanda getirdiği çeşitli düzenlemeler takip etmiştir⁸³.

Ekonomik suç kavramı için öğretide kabul edilen ortak bir tanım bulunmamakta ve bu kavram yerine mali suç ya da ticari suç terimleri kullanılabilir⁸⁴. Her ne kadar bu kavramlar birbirleri yerine kullanılıyor olsa da mali suçlar, devletin vergi, kıymetli evrak, bankacılık gibi mali nitelikteki düzenlemelerine aykırılıklardan oluşurken; ticari suçlar, mali nitelikli suçların yanı sıra ticari işletmelerin, ticari hayatın ve bu alana ait düzenlemelerin ihlali sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomik suç ise ekonomik hayatı bir bütün olarak kapsayan, mali ve ticari suçları da içine alan üst bir kavram olarak tanımlanmaktadır⁸⁵.

Diğer taraftan ekonomik suç kavramını geniş ve dar anlamda ayırma tabi tutan görüşler de mevcuttur. Buna göre dar anlamda bir mesleğin icrası sonucunda ortaya çıkan ve özgü suç niteliği gösteren bir nitelik taşırken, geniş anlamda özgü suç niteliği taşımayan, ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ihlal edilen değerlere bağlı olarak herkes tarafından işlenebilen suçlar olarak tanımlanmaktadır⁸⁶. Bir diğer görüşe göre ise dar anlamda ekonomik suçlar, ekonomik faaliyetlerin düzenli biçimde işlemesi ve genel ekonomik yararın koruma altına alınması için getirilen kuralların ihlali sonucunda oluşmakta iken geniş anlamda ekonomik suç kavramı bireyin malvarlığına karşı işlenen suçları da kapsam altına almaktadır⁸⁷. Yine dar anlamı esas alan bir görüşe göre ise

⁸²Mahmutoğlu, 2003, a.g.k., s. 29; Ö. Küçüktaşdemir. (2017). *Ekonomik Suçlar Bağlamında Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Suçlar ve Cezalar*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 55.

⁸³F. Şentürk ve M. Kasap. (2013). Beyaz Yaka Suçları ve Finansal Yolsuzluklar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (2), s. 144. <https://dergipark.org.tr/pub/ckuiibfd/issue/32901/365492> (Erişim tarihi: 17.08.2023).

⁸⁴V. Ö. Özbek (2021). *Ekonomi Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 19; A. Aytekin İnceoğlu. (2006). *Bankacılık Kanunda Yer Alan Suçlar*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 6.

⁸⁵Ş. Cin Şensoy. (2004). *Ekonomik Suç Kavramı ve Ekonomik Suçların Kriminolojik Özellikleri*. Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları: 32. s. 831; Mahmutoğlu, 2003, a.g.k., s. 36, 37.

⁸⁶Özbek, 2021, a.g.k., s. 20.

⁸⁷Dursun, 2006, a.g.k., s. 38.

ekonomik suç “... ticari veya sınai bir işletmenin ticari işlerinin hukuka uygun tarzda cereyan etmesi ve sözü geçen işletmenin bu işlerden doğan menfaatlerinin korunması amacıyla cezalandırılan ve sadece böyle bir işletme mensubu/mensupları tarafından işlenebilen fiiller”⁸⁸ şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir görüşe göre dar anlamda ekonomik suçlar, ticari suçlardan, ticaret hayatına ilişkin düzenlemelere aykırılıktan ve bireylerin ekonomik özgürlüklerini zedeleyen davranışlardan meydana gelmektedir⁸⁹. Ekonomik suçu tanımlayan bir diğer görüşe göre ise kişinin tacir olup olmadığına bakılmaksızın ekonomik hayattaki düzenin sağladığı araçlara ya da ekonomik hayata kendilerine maddi ve mesleki çıkar elde etmek için yapılan eylemlerdir⁹⁰.

Yukarıda ele alınan ekonomik suç kavramının, beyaz yaka suçluluğu şeklinde faili esas alan ya da belirli faaliyet alanlarında meslek yürütenlerin işletmeler üzerinden işledikleri suçlar olarak ele alınması suç kapsamını daraltmaktadır⁹¹. Öyle ki ekonomik suçun kapsam bakımından pek çok şekilde ele alınabilen ve açıklanabilen bir kavram olması nedeniyle fail ya da belirli davranış şekilleri esas alınarak tam anlamıyla ifade edilmesi mümkün görünmemektedir. Korunan hukuksal yararı ölçüt alan görüşe göre devlet, ülke genelinde bireylerin ve toplumun bir bütün olarak ekonomik bakımdan korunmasına önem göstermektedir. Nitekim bu alanda işlenen suçların kamuya yönelik olduğu ifade edilirken ekonomik suç, ekonomik sistem içerisindeki kurumları ve ekonomik düzenin bütünlüğünü tahrip eden, toplumsal güveni sarsan eylem ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır⁹².

Bizim de katıldığımız görüşe göre gerek ticari gerekse mali nitelikteki işlemleri kapsayan ekonomi kavramı ve bu kapsamdaki faaliyetlerin ihlali sonucunda ortaya çıkan ekonomik suç terimi “*ekonomik faaliyetlerin düzenli işleyişi şeklindeki genel ekonomik yararı ve bu hukuksal yararı koruma altına alan hukuk kurallarını ihlal eden eylemler*” şeklinde tanımlanmaktadır⁹³. Bu alandaki normlara Türk Ceza Kanunu’nda yer alan ekonomi, sanayi ve ticarete ilişkin suçların yanı sıra güveni kötüye kullanma, resmi belgede sahtecilik, hileli iflas, rüşvet gibi suçlar ile diğer kanunlarda yer alan fikri ve sınai

⁸⁸Erman, 1992, **a.g.k.**, s. 4.

⁸⁹Küçüktaşdemir, 2017, **a.g.k.**, s. 587.

⁹⁰P. Bacaksız. (2011). *TCK’da Yer Alan İflas Suçları*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 11.

⁹¹Özbek, 2021, **a.g.k.**, s. 26.

⁹²Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 33, 34.

⁹³Özbek, 2021, **a.g.k.**, s. 29, 30.

haklar, sermaye piyasası, bankacılık ve vergi alanlarında yapılan düzenlemeler örnek gösterilebilir⁹⁴.

2.1.2.2. Ekonomik suç ve bankacılık suçu ilişkisi

Toplumun gelişen ve değişen ihtiyaçlarına göre şekillenen hukuk kuralları ve uygulanacak yaptırımlara ilişkin mevzuatların sayısı günden güne çoğalmaktadır. Ekonomi ceza hukukunun ticari ve mali ceza hukukunun bir üst kavramı olduğuna yukarıda değinilmiş olup ekonomik suçların tümünün düzenlendiği bir ceza kanunu hukukumuzda bulunmamaktadır. Genel ceza kurallarını düzenleyen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yanı sıra ticaret ve vergi konularını düzenleyen mevzuat ve diğer özel kanunlarda⁹⁵ pek çok ekonomik suç tipi hüküm altına alınmıştır⁹⁶. Söz konusu özel ceza kanunları ve TCK arasında bir ihtilaf yaşanmaması adına getirilmiş olan TCK m. 5 ile *"Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır."* hükmü ile özel norm-genel norm ya da önceki kanun-sonraki kanun şeklinde uygulamada ortaya çıkabilecek aksaklıklara yönelik bir önlem almayı amaçlamıştır⁹⁷.

*"Toplumun, bireylerin ve bunların oluşturduğu iktisadi teşebbüslerin ekonomik menfaatlerini hukuka aykırı yollarla ihlal eden tüm davranışlar genellikle ekonomik suç olarak"*⁹⁸ tanımlanabilmektedir. Mevduat toplama, kredi sağlama ve finansal işlemlerin merkezi olma işlevleri dolayısıyla ekonomiye dair işlemlerin yoğun şekilde gerçekleştiği kuruluşlar olan bankalar da zamanla ekonomik suçların işlenmesi için cazip kurumlar haline gelmiştir⁹⁹. Bankacılık suçları ile ilişkisini incelediğimiz ekonomik suç terimi kriminolojik bakımdan yalnızca belirli bir suç fiili için değil, ortak özellikleri bulunan

⁹⁴Küçüktaşdemir, 2017, **a.g.k.**, s. 22.

⁹⁵Ekonomik suçları düzenleyen özel kanunlar her ne kadar bu alana dair sistemli ve düzenli şekilde bilgi sunmak konusunda yararlı görünse de bu şekilde yaratılan kanunlar, cezaların bir bütün halinde Ceza Kanunu ile düzenlenmesinin önüne geçerken diğer hukuk alanlarını ilgilendiren konulara ilişkin suçların da ilgili kanunlarda düzenlenmesi gerekeceği gibi bir sonucu ortaya koyacaktır. Yine Ceza Kanunu'na ait genel ilkelerin de söz konusu özel kanunların uygulanmasında etkili olamadığı, bu sebeple uygulamada aksaklıkların görüldüğü belirtilmiştir. Erman, 1992, **a.g.k.**, s. 40-41.

⁹⁶U. Güner. (2019). Ekonomik Suçlar ve Ekonomi Ceza Hukukuna İlişkin Yasal Düzenlemeler. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan*, 21 (Özel Sayı), s. 1437. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/UGUR-GUNER.pdf> (Erişim tarihi: 26.08.2023).

⁹⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 45, dpn. 79; Özbek, 2021, **a.g.k.**, s. 32, 33; Aksi görüş için bkz. Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 157.

⁹⁸T. Tiryaki ve T. Gürsoy. (2004). Ekonomik Suç Kavramı ve Sigortacılık Suçlarının Bu Açıdan Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 15 (55), s. 53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/77443/1302880> (Erişim tarihi: 22.09.2023).

⁹⁹Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 75-76.

birden çok suç kategorisi için kullanılmaktadır¹⁰⁰. Bunlardan biri olan bankacılık suçları da teknolojik gelişmeler ve bankaların aktif yapıları dolayısıyla bankacılık düzenine dair yeni suç türlerinin ortaya çıkması ve zamanla sayılarının artması sebebiyle ekonomik suçlar içinde ayrı bir bölüm haline gelmiştir. Nitekim bankacılık suçları ortaya çıktığı dönemde ilk olarak beyaz yaka suçları içerisinde değerlendirilmiştir. Bunun sebebi beyaz yaka suçlarının belirli statüye sahip kişilerce şiddet içermeyen davranışlarla işlenmesi ve yine bireysel menfaatle sınırlı kalmayıp toplumsal ölçüde zararlara neden olması şeklinde ifade edilmiştir¹⁰¹. Ancak yukarıda da açıklandığı üzere bankacılık suçlarını yalnızca faili esas alan yaklaşıma göre tanımlamak tek başına yeterli olmamakla birlikte bu suçlar dar anlamda, geniş anlamda ve korunan hukuksal yarar bakımından bazı ayrımlara göre tanımlanmıştır. Bir başka sınıflandırmaya göre bankacılık suçları bankaya karşı işlenen, banka aracılığıyla diğer kişilere karşı işlenen veya bankanın araç olarak kullanılması sonucunda ortaya çıkabilen suçlar olarak ayrılmaktadır¹⁰². Faili ve mağduru ele alan ayrıma göre ise bankacılık suçlarının fail bakımından, bankaların işlediği, banka görevlilerinin işlediği ve bunların haricindeki üçüncü kişilerin işlediği suçlar şeklinde; mağdur bakımından ise bankalara karşı, üçüncü kişilere karşı ve kamuya karşı işlenen suçlar şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir¹⁰³.

Ülkemizde ekonomik suça ilişkin düzenlemelerin ilk örneklerinden biri bankacılığa ilişkin suçların yer aldığı Mevduatı Koruma Kanunu'dur. Söz konusu Kanunun ardından bankacılık alanına ilişkin birçok düzenleme ve suç türü hüküm altına alınmıştır¹⁰⁴. Öyle ki ekonomik suçlarda olduğu gibi bankacılık suçları da yalnız 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sınırlı kalmamıştır¹⁰⁵. Başta TCK olmak üzere TCMBK, SPK, Çek Kanunu ve TPKKHK gibi özel kanunlarda bankacılık faaliyetleriyle ilişkili doğrudan ve dolaylı şekilde bankacılık suçlarına yer verilmiştir¹⁰⁶.

¹⁰⁰Tiryaki ve Gürsoy, 2004, **a.g.k.**, s. 54.

¹⁰¹Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 39-40; Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 76.

¹⁰²Mahmutoğlu, 2003, **a.g.k.**, s. 77.

¹⁰³Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 63-65.

¹⁰⁴A. Aytekin İnceoğlu. (2020). Ekonomik Suçlar. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1), s. 153, 154. <https://www.jurix.com.tr/article/20882> (Erişim tarihi: 27.08.2023).

¹⁰⁵Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 20; G. Tiryaki. (2004). Ekonomik Suçlar, Bankacılık Suçları ve Bu Tür Suçlarla Mücadele Stratejisi. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (34), s. 66'dan aktaran Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 52.

¹⁰⁶Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 93-95; Ekonomik suçların farklı kanunlarla ayrı ayrı düzenlenmesi konusuna eleştiri getiren yazarlar da bulunmaktadır. Bkz. Güner, 2019, **a.g.k.**, s. 1437, 1438; Erman, 1992, **a.g.k.**, s. 40, 41.

2.1.2.3. Genel olarak

Bankacılığa ilişkin suçlar, doğrudan ya da dolaylı şekilde kamunun güven kurumu olarak gördüğü bankalarda tuttuğu yatırımlara ve diğer ekonomik haklara yönelik tehlike yaratması sebebiyle son derece önemli ihlaller olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁷. Bank. K.'de yer alan suçlar idari ve adli olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Sosyal düzenin sağlanması bakımından bankacılık düzenine ilişkin hukuka aykırı eylemler, taşıdığı öneme göre suç ya da kabahat olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁸. İdari suçlar (kabahatler) Kanunun 146. ve 147. maddelerinde düzenlenirken söz konusu aykırılıklara uygulanacak idari yaptırımların BDDKrl ve Kuruluş Birlikleri tarafından verilmesi öngörülmüştür¹⁰⁹. Adli suçlara gelindiğinde ise ekonomik suça ekonomik ceza ilkesi¹¹⁰ kanun koyucu bakımından yeterli görülmemiş ve toplumdaki önemi günden güne artan bankacılık düzenine ilişkin yaptırımlar adli para cezası ve hapis cezası birlikte olacak şekilde düzenlenmiştir¹¹¹.

Kanunun yaptığı herhangi bir ayırım olmamasına rağmen adli nitelikteki suçlar, bankacılık faaliyetlerine özgü olacak şekilde yalnızca bankacılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerin ihlali sonucu oluşan suçlar¹¹² ve bankacılık faaliyetine özgü olmayan bankacılık suçları¹¹³ şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Kanunun 150. ve 160. maddeleri arasında düzenlenen bankacılık suçları, yapılan bu sınıflandırmaya göre ele alındığında madde 150-156 arasında düzenlenen suçlar ilk grupta iken madde 157-160 arasındaki suçlar ikinci grupta yer almaktadır. Ancak çalışmamızın kapsamı Bankacılık Kanunu m. 154 ve m. 156'da yer alan suçlarla sınırlı olduğu için bu tür bir ayrıma gidilmeyecek ve esas alınan maddeler dışında düzenlenen suçlara ilişkin ayrıntılara çalışmamızda yer verilmeyecektir.

¹⁰⁷Tesal, 1980, **a.g.k.**, s. 146.

¹⁰⁸Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 68, 69.

¹⁰⁹Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 156.

¹¹⁰Bu ilke ile haksız şekilde iktisadi bir çıkar elde eden kişinin haksız kazancının elinden alınması amaçlanmıştır. Erman, 1992, **a.g.k.**, s. 160. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, **a.g.k.**, s. 54, 55.

¹¹¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 84, 85; Güner, 2019, **a.g.k.**, s. 1434; Ekonomik suçlara ilişkin cezai yaptırımlara diğer tedbirlerin yetersiz kaldığı hallerde başvurulması gerektiğinin altını çizen yazar, örnek olarak bankacılık alanında gereğinden fazla suç ve ceza düzenlemesi bulunmasının banka yöneticiliği gibi görevlere gelmek isteyenlerin sayısını düşüreceğinden bahsetmiştir. Aytekin İnceoğlu, **a.g.k.**, 2020, s. 141.

¹¹²Burada yazar, suçun yalnızca bankacılık işlemlerine özgü şekilde düzenlenmiş olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Karakehya, 2008, **a.g.k.**, s. 68.

¹¹³Bankacılık sistemine ilişkin güvenin korunması adına TCK'de düzenlenen suçlardan bazılarının Bank. K.'de yeniden hükme bağlandığı ifade edilerek bu suçlara genel bankacılık suçları denilmiştir. Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 103, 104.

2.1.2.4. Belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu (Bankacılık Kanunu madde 154)

2.1.2.4.1. Genel olarak

“Bu Kanunun 42’nci maddesinde belirtilen belgelerin saklanması yükümlülüğüne uymayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.”

Maddede atıf yapılan Kanunun 42. maddesine göre ise,

Madde 42- Alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hâllerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usûlleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde on yıl süreyle saklanır. Bu belgelerin mikrofilm, mikrofiş şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanmaları mümkündür. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 42).

Bankacılık düzeninin sağlıklı bir şekilde işlemesi için oluşturulan denetim sistemi bankaya ait işlemlerin tutulduğu belge ve sistemler aracılığıyla yürütülmektedir. Kuşkusuz bu durumda bankaya ait belgelerin mevzuata uygun şekilde tutulması ve saklanması büyük bir önem taşımaktadır¹¹⁴. Birer ticari işletme olan bankalara da bu konuda önemli bir sorumluluk yüklenmiş olup bu husus Bankacılık Kanunu m. 154 ile hüküm altına alınmıştır. Ancak madde metninde suçun unsurlarına ilişkin net bir açıklamaya yer verilmeden bir başka maddeye atıf yapılması kanunilik ilkesine aykırılık bakımından bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Zira atıf yapılan 42. maddenin son cümlesi, maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esasların Kurul tarafından belirlenmesine işaret ettiği için m. 154’ün kapsamını genişleten bir durum olduğundan söz edilmektedir. Bu bağlamda suça ilişkin hükmün bir başka maddeye atıf yapması ve yine atıf yapılan madde kapsamında ayrıca bir idari düzenlemeye yer verilmesi öğretide eleştirilere sebep olmaktadır¹¹⁵. Bizim görüşümüze göre ise Bank. K. m 154’teki suç düzenlemesi kanunilik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır. Öyle ki, TCK m. 2/2’de suç ve cezaların idarenin düzenleyici işlemleri ile belirlenemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

¹¹⁴Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 295; Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 259; A. Battal. (2006). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s.188-189.

¹¹⁵“Bank. K. m. 42 son cümlede yer alan Kurul tarafından suçun unsurlarına ilişkin bir belirleme yapılması kanunilik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Bu nedenle m. 42 dar yorumlanmalı ve Kurulun yaptığı düzenleme suçun unsurlarına dahil edilmemelidir”. A. Aytekin İnceoğlu. (2008). *5411 Sayılı Bankacılık Kanununda Düzenlenen Suçların Değerlendirilmesi*. Banka Hukuku Atölye Çalışmaları: II. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım. s. 105; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 257.

Buna göre Bank. K. m. 154'teki suç düzenlemesi, suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği karşımıza çıkan beyaz norm¹¹⁶ çerçevesinde değerlendirilebilecektir. Bank. K. m. 154'ün atıf yaptığı 42. madde ile suça konu olabilecek belgelerin neler olduğu tahdidi olarak sayılmış ve ne kadar süre saklanması gerektiği belirlenmiştir. Hükümde eleştirilere konu olan son cümlede ise maddenin uygulanmasına yönelik idari düzenlemenin BDDKrl tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Söz konusu maddenin uygulanmasına yönelik düzenleme, Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Yönetmelik'in 17. maddesinde¹¹⁷ ele alınmıştır. Buna göre Bank. K. m. 42'ye paralel olacak şekilde bankaya dair alınan yazılar, yazılan yazılar ve bunların sıhhatinden şüphe edilmeyen kopyalarına ilişkin saklama süresi ile hangi kayıt ortamlarında saklanabileceği düzenlenmiştir. İlgili düzenlemede belirtilen belge ve yazışmalar, Bank. K. m. 42'de belirtilen ve herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmaksızın banka faaliyetlerine ilişkin resmi ya da özel yazılı her türlü belgeyi kapsamaktadır¹¹⁸. Bu durumda eleştirilerin aksine, beyaz norm niteliğindeki 42. maddede suçta ve cezada kanunilik ilkesine riayet edildiğini söylemek mümkündür.

2.1.2.4.2. Korunan hukuki yarar

Suçla korunması amaçlanan hukuki yarar bankacılık düzenidir¹¹⁹. Söz konusu suç ile başta tasarruf sahipleri olmak üzere kamunun bankacılık sistemine duyduğu güven ve ekonomik istikrarın sürdürülebilmesi gibi değerler koruma altına alınmaktadır. Nitekim

¹¹⁶“Suç çerçevesinin ve yaptırımının yasa ile belirlendikten sonra özellikle hangi hareketlerin suç oluşturacağının idarenin düzenleyici işlemlerine bırakılması durumu beyaz norm olarak adlandırılmaktadır”. E. Alan ve A. Egemenoglu. (2023). *Ceza Hukuku Temel Kavramlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 58.

¹¹⁷BDDK tarafından 01.11.2006 tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Yönetmelik'in 17. maddesine göre: (1) Bankaların, müşterilerinden ve resmî ya da özel kurum ve kuruluşlardan aldıkları mektup, telgraf, elektronik posta mesajı, ilam ve tebligatlar ile diğer yazıları ve Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik uyarınca hazırlayacakları raporlar da dâhil olmak üzere, faaliyetleri ile ilgili belgelerin asıllarını veya mümkün olmadığı hâllerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyalarını ve müşterilerine ve resmî ya da özel kurum ve kuruluşlara yazdıkları yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretlerini istenildiğinde ibraz edilebilecek şekilde nezdlerinde on yıl süreyle saklamaları zorunludur.

(2) Birinci fıkrada belirtilen belgelerin, oluşturulacak evrak kayıt sisteminde tarih, numara ve konusu belirtilmek suretiyle kaydının tutulması zorunludur. Bankalar, diğer kanunlar ile getirilen sınırlamalar saklı kalmak kaydıyla, yasal defterler dışındaki belgeleri, Kurumca yapılacak denetimlerde veya istenmesi halinde ibraz edilebilecek şekilde mikrofilm, mikrofiş olarak veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklayabilirler.

¹¹⁸Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 258.

¹¹⁹Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 224; Bazı yazarlara göre ise korunan hukuksal yarar kayıt düzenidir. Ayrıca söz konusu belgelerin saklanması ile gözetim ve denetim düzeninin de korunduğunu ifade edilmiştir. Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 173; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 257, dñn. 141.

bu koruma dolaylı yoldan bir koruma sağlarken tutulan kayıt ve belgelere dayanılarak yapılan denetimler ile bankacılık düzenine ilişkin istikrar ve güven sağlanmaya çalışılmaktadır¹²⁰. Bir diğer görüşe göre de korunan hukuksal yararın esas olarak bankaların kayıt düzeni olduğu belirtilmiştir¹²¹.

2.1.2.4.3. Suçun faili

Suç meydana getiren fiiller yalnızca belirli kişiler tarafından gerçekleştirebilir. Bu haliyle söz konusu suç TCK m. 40/2 gereği¹²² özgü suç niteliği taşıdığı için tutulması gereken belge ve kayıtları tutmayan banka görevlileri ile bu kayıt sistemine ilişkin işleyişi denetlemekle görevli olan banka yöneticileri fail olabilmektedir¹²³. Kanun lafzına bakıldığında da “*belgelerin saklanması yükümlülüğüne uymayanlar*” denilerek bankanın belge ve yazışmalarını tutmakla görevli çalışanların tümünü değil yalnızca suç konusu ihlali gerçekleştiren görevli ya da görevliler olduğu işaret edilmektedir¹²⁴. Nitekim saklanması gereken belgelerin kim tarafından muhafaza edilmesi gerektiği bankanın iç düzeni ile tespit edilmektedir¹²⁵. Söz konusu görevliler ile kastedilenin banka çalışanları ve banka yöneticileri olabileceği gibi belgeleri saklamakla ve hesapları ilgili Bakanlık ve Merkez Bankasına göndermekle yükümlü genel müdürlükte görevli personellerin de olabileceği belirtilmektedir¹²⁶. Belgelerin saklanması ve bu konuda gerekli önlemlerin alınması yükümlülüğü banka yöneticilerine ait olup söz konusu yükümlülüklerini yerine getirmeyen yöneticiler bakımından da bu hükme göre sorumluluk meydana gelecektir¹²⁷.

2.1.2.4.4. Maddi unsur

Kanun hükmünde atıf yapılan m. 42’de belirtilen belgelerin saklanmasıyla ilgili yükümlülöklere uymamak, suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır. Madde kapsamında belirtilen belgeler, “alınan yazılar”, “banka tarafından yazılan yazılar” ve “faaliyetlerle

¹²⁰Aytem İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 259. Bankaların dış denetim faaliyetleri başta BDKK olmak üzere Maliye Bakanlığı ve denetçiler tarafından bankaya ait mevcut belge ve yazışmalar ile gerçekleştirilmektedir.

¹²¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 257; Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 173.

¹²²TCK m. 40/2: “Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur.”

¹²³A. Sözüer. (2005). Yeni Bankacılık Kanunu’nda Suçlar ve Yaptırımlar. *Hukuki Perspektifler Dergisi*, (5), s. 173; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 297.

¹²⁴Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 258.

¹²⁵Aytem İnceoğlu, 2008, **a.g.k.**, s. 104.

¹²⁶S. Erman. (1984). *Bankacılık Suçları, Ticari Ceza Hukuku*. Cilt V. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nâzım Terzioğlu Basım Atölyesi. s. 216.

¹²⁷Y. Alıcı. (2017). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Cilt 2. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 2000.

ilgili belgeler” şeklinde düzenlenmiştir. Bu haliyle önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere bankaların birer güven kurumu olması her türlü faaliyetini kayıt altına almasını gerektirmektedir. O halde bankanın her türlü faaliyetiyle ilgili belgeler, kanuni defterler ve alınan yazılar söz konusu madde içerisinde değerlendirilebilecektir¹²⁸. Buna göre suç, belgelerin belirli şekillerde ve on yıl süre ile saklanması gerektiğini öngören düzenlemeye aykırı biçimde belge ve yazışmaların hiç saklanmaması ya da usulüne uygun saklanmaması halinde ortaya çıkmaktadır¹²⁹. Düzenlemeye konu olan saklama yükümlülüğüne aykırı davranış fiili ihmali bir davranış şeklinde ortaya çıkacağı için suçun ihmali bir suç olarak nitelendirilmesi söz konusu olacaktır¹³⁰. Ancak bizim de katıldığımız görüşe göre bu suç yalnızca ihmali hareketlerle değil icrai hareketlerle de işlenebilen bir suç niteliği taşımaktadır. Nitekim suça konu belgelerin on yıllık saklama süresi içerisinde yok edilmek suretiyle söz konusu suça sebebiyet verilmesi bu hususa örnek gösterilmektedir¹³¹. Ayrıca suç neticesinde bir zararın doğması zorunlu olmadığından söz konusu yükümlülükler uyulmaması bu suçun oluşması için yeterli görülmektedir¹³². Bu bakımdan suçun tehlike suçu olarak nitelendirilmesi de mümkündür¹³³.

2.1.2.4.5. Manevi unsur

Suç düzenlemesinde taksire ilişkin ayrı bir hükme yer verilmediğinden bu suçun taksirle işlenmesi söz konusu değil iken manevi unsur bakımından kasten işlenebilen bir suç olduğu için suç bakımından genel kastın varlığı yeterlidir¹³⁴. Failin söz konusu belgeleri belirlenen usul ve esaslara göre saklama yükümlülüğüne aykırı davranışlarda bulunmak kastıyla hareket etmesi halinde suç oluşacaktır. Belgelerin kaybolması ya da yok edilmesi durumunda ihmali davranışların bulunması da kastın varlığına işaret

¹²⁸E. Aras ve Ö. Yüksel. (2008). *Bankacılık Kanunu'nda İdari Para Cezaları ve Suçlar*. (1. Basım). İstanbul: Mas Matbaacılık. s. 362-367; A. Parlar, M. Akın ve M. Hatipoğlu. (2010). *Bankacılık Ceza Hukuku*. Ankara: Yayın Matbaacılık. s. 174; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 258.

¹²⁹Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 302; Aytekin İnceoğlu, 2008, **a.g.k.**, s. 105.

¹³⁰Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 252; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 260; Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 218; U. Yiğit. (2006). *Bankacılık Suçları*. (1. Bası). Ankara: Has Matbaacılık. s. 313.

¹³¹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 46; Suçun icrai hareketle işlenebilmesi failin belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesine bağlıdır. Öyle ki hiçbir neden olmaksızın belgenin yok edilmesi hayatın olağan akışına aykırı bir davranıştır. Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 365, 368.

¹³²Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 174.

¹³³Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 303.

¹³⁴S. Reisoğlu. (2015). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Cilt 2. Ankara: Yaklaşım Yayınları. s. 2275; Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 174; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 304.

etmektedir¹³⁵. Diğer yandan belgelerin yangın, su baskını ve deprem gibi doğal afetler sonucu ziyaı durumunda da kast unsurunun varlığından söz edilemeyecektir. Suç bakımından kusur yeteneğini etkileyen durumların söz konusu olduğu hallerde de ayrıca bir değerlendirme yapılacaktır¹³⁶.

2.1.2.4.6. Hukuka aykırılık

Suç tanımında sözü edilen belge ve yazışmaların hiç saklanmaması ya da usulüne uygun olarak saklanmaması durumlarında hukuka aykırılık unsuru gerçekleşmektedir¹³⁷. Söz konusu eylemlerin cebir ve tehdit altında işlenmesi kusurluluğu ortadan kaldıracabileceği gibi atıf yapılan 42. madde ile bazı özel hukuka uygunluk sebeplerine yer verilmiştir¹³⁸. Bu sebeplerin mevcut olduğu durumlarda hukuka aykırılık unsuru gerçekleşmemektedir. Söz konusu hukuka uygunluk nedenleri belge ve yazışmaların saklanma usulleriyle ilgili olup belge ve yazışmaların mikrofilm, mikrofiş olarak ya da elektronik ve manyetik ortamlarda saklanması hukuka uygun olarak nitelendirilmiştir. Yine bankaların aldıkları yazılar ve faaliyetlerine yönelik belgelerin asıllarının saklanması mümkün olmadığı durumlarda kopyalarının saklanabileceği ancak bu kopyaların sıhhatleri bakımından şüphe bırakmayacak nitelikte olması gerektiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan genel hukuka uygunluk nedenlerinden kanun hükmünün yerine getirilmesi bu suç için de söz konusu olabilecektir¹³⁹.

2.1.2.4.7. Suçun özel görünüş biçimleri

Suç ihmali suç olarak kabul eden görüşe göre bu suça teşebbüs mümkün görülmezken¹⁴⁰ icrai hareketle işlenebildiğini kabul eden görüşe göre hareketlerin bölünebildiği durumlarda teşebbüs mümkün olur¹⁴¹. İştirak konusuna gelindiğinde ise suç, iştirak için elverişli olup belgelerin saklanması konusunda birden fazla banka görevlisinin sorumlu olması ve her birinin hukuka aykırı fiili gerçekleştirme yönünde

¹³⁵Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 48.

¹³⁶Yiğit, 2006, **a.g.k.**, s. 329; Alıcı, 2017 **a.g.k.**, s. 2001.

¹³⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 260; Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 174.

¹³⁸Aksi görüş için bkz. Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 303, 304; Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 261.

¹³⁹Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 174; Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 263, 264; Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 51.

¹⁴⁰Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 218; Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 368.

¹⁴¹Hareketlerin bölünebilmesi ile söz konusu olan teşebbüs haline saklama süresi içerisinde olan belgelerin imha edilmek amacıyla götürüldüğü sırada failin yakalanması örnek verilmiştir. Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 262; Farklı örnekler için bkz. Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 78; Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 51.

ortak iradeye sahip olması durumunda iştirak mümkün olacaktır¹⁴². Özgü suç niteliği taşıması nedeniyle bu suça banka çalışanları dışındaki kişi ya da kişilerin katılmış olması azmettiren veya yardım eden sıfatı ile sorumlu tutulmalarına sebep olacaktır¹⁴³. Zincirleme suç hükümlerinden bahsedilebilmesi için ise aynı suçun değişik zamanlarda birden çok kere işlenmiş olması gerekmektedir. Buna göre saklanması gereken belgelerin birden fazla olduğu ve aynı zaman süreci içerisinde işlendiği durumlarda zincirleme suçun varlığından bahsedilemez¹⁴⁴. Fikri içtimaya ilişkin husus Bankacılık Kanunu m. 161’de ayrıca ele alınmış olup “*Bu Kanuna göre suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır.*” söz konusu Kanunun yanı sıra diğer bir kanun hükmünün ihlali durumunda daha ağır cezanın düzenlendiği kanun hükmünün uygulanması öngörülmektedir¹⁴⁵.

2.1.2.4.8. Yaptırım

Bank. K. m. 154’te göre suçun yaptırımı “*bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adlî para cezası*” şeklinde öngörülmektedir. Suç bakımından bir zarar neticesi meydana gelmeden hapis cezasına hükmedilmesi öğretide eleştirilen bir husus iken fiil ile yaptırım arasındaki denge gözetilerek idari bir yaptırım getirilmesi ceza hukukunun esasları bakımından daha adil görülmektedir¹⁴⁶.

2.1.2.5. İşlemlerin kayıt dışı bırakılması, gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesi, gerçeğe aykırı belgeyi onaylama ve hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarının kapatılması suçu (Bankacılık Kanunu madde 156)

2.1.2.5.1 Genel olarak

Madde 156- Bu Kanun kapsamındaki kuruluşların işlemlerinin kayıt dışı bırakılmasından, gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesinden, kanunî ve

¹⁴²Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 262.

¹⁴³Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 265.

¹⁴⁴Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 262; M. Akın. (2015). *Bankacılığın Kırmızı Çizgileri-Bankacılık Suçları*. İstanbul: Acar Basım. s. 74.

¹⁴⁵Hükümde TTK’ye yapılan atfın hukuki sorumluluğa ilişkin olduğunu kabul eden görüşler mevcut olup bu yönde Yargıtay 11. HD. 1.12.1995 tarih E. 5628, K. 8936 sayılı kararına yer verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 268.

¹⁴⁶Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 366-367.

yardımcı defter ve kayıtları, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabetleri ile hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarını kapatmalarından dolayı, bunları ve bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır. Gerçeğe aykırı olarak düzenlendiğini bildiği halde bu belgeleri onaylayan bağımsız denetim kuruluşu görevlileri de aynı şekilde cezalandırılır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu madde 156).

Maddede yer alan “*bunları ve bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler*” şeklindeki ifade biçimi öğretide eleştirilen bir husus olmakla birlikte ele alınan suç düzenlemesinin anlaşılmasını zorlaştırdığı ortadadır. Diğer bir ifade ile madde kapsamında suça konu fiillerin gerçekleştirilebilmesi için imza edilmesi gerekmemektedir¹⁴⁷. Bu konuda gerek öğretideki eleştiriler gerekse TCK’ye esas olan kanunilik ilkesi ve belirlilik ilkesi gereği kanun metninde yer alan fiillerin açık ve anlaşılır biçimde yeniden düzenlenmesinin uygulamanın sıhhati bakımından daha uygun olacağı görüşündeyiz.

Ticari şirket niteliği taşıyan bankalar, TTK m. 64 ve devamında düzenlenen defter tutma yükümlülüğüne tabi kuruluşlardan biridir. Nitekim Bank. K. m. 37’de¹⁴⁸ de belirtildiği üzere belirli usul ve esaslara göre tutulan muhasebe sistemleri bankacılık sistemine ilişkin düzen ve denetimin sağlanması bakımından son derece önemli bir yere sahiptir¹⁴⁹. Bu hususta bankaların finansal raporlama sistemine ilişkin düzenlemeler içeren “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik”¹⁵⁰ ile “finansal raporlama sistemlerinin kontrolü” başlığı altında bazı özel düzenlemelere yer verilmiştir.

¹⁴⁷Ayrıntılı bilgi için bkz. Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 383-384; Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 286; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 323.

¹⁴⁸Muhasebe kayıtlarının nasıl tutulması gerektiği BDDK’ı tarafından belirlenecektir.

¹⁴⁹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 55; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 323.

¹⁵⁰11.07.2014 tarih ve 29057 sayılı Resmi Gazete. “Madde 17- (1) Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü, muhasebe ve raporlama sistemlerinin bütünlüğünün ve güvenilirliğinin sağlanmasını hedefler. Bu kapsamda gerçekleştirilecek kontroller, asgari olarak;

a) Finansal tablolara dahil edilmemesi veya finansal tablolarda yanlış ifade edilmesi halinde, kullanıcıların finansal tablolardaki bilgilerden yararlanarak aldıkları ekonomik kararları etkileme düzeyi yüksek olan bilgiler dikkate alınarak, finansal raporlarda yer alan bilgilerin özel kontrolü ve kontrol edilen bilgilere dayanak teşkil eden işlemlerin kontrolünü

b) İşlemlerle, varlık ve yükümlülüklerin kayda alınması ile finansal raporlara yansıtılması arasında uygulanan süreçte oluşabilecek hataların ve eksikliklerin saptanabilmesine yönelik kontrolü

c) Finansal raporların Kanuna ve Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının kontrolünü içerir.”

2.1.2.5.2. Korunan hukuki yarar

Daha önce belirtildiği üzere bankaların denetimi için gerekli sistemlere ve personele sahip olması güvenilirlikleri bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Öyle ki söz konusu sistemlerin ve bankacılık düzeninin sağlıklı bir biçimde işlediğinin tespiti bankanın muhasebe ve raporlama sistemleri ile mümkün görünmektedir. Bu durumda ilgili hükümle bankanın gözetim ve denetim düzeninin korunduğu söylenebilecektir¹⁵¹. Diğer bir görüşe göre korunan hukuki yarar, başta ekonomik düzen olmak üzere bankacılık düzenine duyulan güven ve istikrar ile tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinden oluşmaktadır¹⁵².

Madde kapsamında düzenlenen suç birden çok fiille gerçekleştirilebilir bir nitelik taşımasından dolayı suça konu seçimlik hareketlerden her biri ayrı ayrı değerlendirilecektir¹⁵³.

İşlemlerin kayıt dışı bırakılması

Bankacılık Kanunu m. 4 ile ele alınan bankaların faaliyet alanlarına ilişkin düzenlemelere karşı yapılan kanuna aykırı davranışlar m. 156'da yaptırıma bağlanmıştır. İşlemlerin kayıt dışı bırakılması fiilinin gerçekleşebilmesi için kayıt altına alınması gereken işlemlerin varlığı ve kaydın banka denetimi için elverişli bir kayıt olması gerekmektedir¹⁵⁴.

Suçun faili

Maddede suçun faili olarak seçimlik hareketlerden bir ya da birkaçını “*bunları ve bunların düzenlenmesine esas teşkil eden belgeleri imza edenler*” şeklinde ele alınan kişiler oluşturmaktadır. Ancak hükmün bu şekilde ifade edilmesinin karışıklıklara yol açabileceğinden bahisle bazı eleştiriler söz konusu olmuştur¹⁵⁵. Bir görüşe göre söz konusu işlemler yalnızca banka ya da diğer kuruluşlara ilişkin olması sebebiyle buradaki görevliler tarafından gerçekleştirilebileceği için suç özgü suç niteliği taşımaktadır¹⁵⁶. Ancak bizim de katıldığımız diğer görüşe göre kayıt dışı bırakma fiili, kaydedilen bir işlemin sonradan silinmesi ya da başka bir biçimde kayıt dışı bırakılması şeklinde

¹⁵¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 263.

¹⁵²Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 298-299.

¹⁵³Aynı yönde bkz. Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 289.

¹⁵⁴Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 291, 293.

¹⁵⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 286, 288; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 323, 324.

¹⁵⁶A. Parlar. (2017). *Bankacılık Suçları*. İstanbul: Aristo Yayınları. s. 32; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 265.

gerçekleştirilebileceği için eylemi gerçekleştiren kişinin banka çalışanı olmadığı durumda da suçun teorik olarak gerçekleşebileceği belirtilmektedir¹⁵⁷. Diğer bir görüşe göre de kayıt altında tutulması gereken belgeler asıl ve dayanak belge şeklinde ele alınmakta olup burada asıl belgeleri tutması gerekenlerin banka görevlileri olması sebebiyle işlenecek suçun özgü suç niteliğinde olduğu, dayanak belgelerin ise yalnızca asıl belgenin düzenlenmesine dayanak oluşturduğu için herkes tarafından düzenlenebileceği ve herkesin bu suçun faili olabileceği ifade edilmiştir¹⁵⁸.

Maddi unsur

Madde kapsamında bankaların veya Bankacılık Kanunu kapsamındaki diğer kuruluşların işlemlerinin kayıt dışı bırakılması suçu oluşturan eylemdir. Bankacılık düzeni içerisinde kayıt altına alınması gereken işlemin hiç kayda alınmaması ya da kayda alındıktan sonra silinmesi yoluyla bu suç işlenebilmektedir¹⁵⁹. İşlemlerin kısmen de olsa kayıt dışı bırakılması halinde yine söz konusu suç oluşurken işlemlerin kaydedilmesi için VUK m. 219'da¹⁶⁰ öngörülen sürelerin geçirilmesi halinde de suçun maddi unsuru gerçekleşecektir¹⁶¹.

Manevi unsur

İşlemlerin kayıt dışı bırakılması kasten işlenebilen suçlardan olup genel kast yeterli görülmektedir. Taksire ilişkin bir düzenleme bulunmadığından taksirle işlenebilen bir suç değildir. Fail bankacılık faaliyetlerine ilişkin işlemlerin kayıt dışı bırakılmasını bilerek ve isteyerek gerçekleştirmiş ise suç oluşacaktır¹⁶². Diğer yandan işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiilinin ihmali biçimde gerçekleştirileceğini ve neticesi harekete bitişik bir suç düzenlemesi olduğunu savunan görüşler de mevcuttur¹⁶³.

¹⁵⁷Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 287.

¹⁵⁸Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 328-329.

¹⁵⁹Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 293.

¹⁶⁰VUK m. 219- “Muameleler defterlere zamanında kaydedilir. Şöyle ki:

a) Muamelelerin işin hacmine ve icabına uygun olarak muhasebenin intizam ve vuzuhunu bozmayacak bir zaman zarfında kaydedilmesi şarttır. Bu gibi kayıtların on günden fazla geciktirilmesi caiz değildir.

b) Kayıtlarını devamlı olarak muhasebe fişleri, primnota ve bordro gibi yetkili amirlerin imza ve parafını taşıyan mazbut vesikalara dayanarak yürüten müesseselerde, muamelelerin bunlara işlenmesi, deftere işlenmesi hükmündedir. Ancak bu kayıtlar, muamelelerin esas defterlere 45 günden daha geç intikal ettirilmesine cevap vermez.

c) Günlük kasa, günlük, perakende satış ve hasılat defterleri ile serbest meslek kazanç defterine muameleler günü gününe kaydedilir.”

¹⁶¹Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1259-1260.

¹⁶²Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 220; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 335, 338.

¹⁶³Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 386; Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 89; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 266.

Kusurluluğu etkileyen nedenler bu suç için geçerli olup failin işlemi kaydettiğini zannederek kaydetmemesi durumunda hatadan bahsedilebilecektir¹⁶⁴. Yine genel hukuka uygunluk nedenlerinin de suç bakımından uygulanabilmesi mümkün görülmektedir¹⁶⁵.

Suçun özel görünüş biçimleri

Hükümde işlemlerin hiç kayda alınmaması ya da kayda alındıktan sonra silinmesi veya yok edilmesi durumunda suçun oluşacağı dikkate alındığında bu suç icrai davranışlarla işlenebilen bir suç olarak nitelendirilmektedir¹⁶⁶. Bizim katıldığımız görüşe göre ise suç, işlemin baştan kayda alınmaması halinde ihmali olarak da işlenebilecektir¹⁶⁷. Teşebbüs konusuna gelindiğinde failin işlemleri kayda almamak üzere hareketlere başlamış olmasına karşın elinde olmayan sebeplerle hareketini tamamlayamadığı durumlarda teşebbüsün gerçekleşeceği söylenebilir¹⁶⁸. Suçun ihmali hareketle işlenebileceğinin kabulü halinde ise hareketin belirli bir süreç içinde gerçekleştirilmesi şartıyla teşebbüs söz konusu olacaktır¹⁶⁹. İştirak hususunda da suçun birden fazla banka ya da kuruluş görevlisi tarafından işlenmesi halinde müşterek faillik söz konusu olacaktır¹⁷⁰. Bu görevliler dışında iştirak edenlerin ise azmettiren ya da yardım eden sıfatı haiz olacaktır. Söz konusu suç bakımından aynı suç işleme kastıyla değişik zamanlarda işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına yönelik davranışlar ise zincirleme suç hükümleri kapsamında değerlendirilecektir¹⁷¹.

İşlemlerin gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesi

Bankacılık faaliyetlerine ilişkin muhasebe ve kayıtların tutulması başta bankanın güvenilirliği olmak üzere yöneticilere, yatırımcılara ve denetim görevlilerine bankaya ilişkin işleyişin sağlıklı bir şekilde yürüyüp yürümediğini kontrol imkanı sunmaktadır.

¹⁶⁴Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 68; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 338.

¹⁶⁵Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 89; Aksi görüş için bkz. Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 69.

¹⁶⁶Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 335.

¹⁶⁷Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 293.

¹⁶⁸Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 82. Yazar örnek olarak; bankada kayıt altına alınması gereken bir belgeyi ortadan kaldırmak amacıyla çekmecesine gizleyen kişinin bu belgenin ele geçirilmesiyle birlikte suçu tamamlayamadığını ve böylece suçun teşebbüs aşamasında kaldığını belirtmiştir. Aksi yöndeki görüş için bkz. “İmza ve onaylama ile oluşan bu suç hareketi neticeye bağlı bir suç olması sebebiyle teşebbüs mümkün değildir”. Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 335.

¹⁶⁹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 267.

¹⁷⁰Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 35; Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 89.

¹⁷¹Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 268; Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 89.

Bu sebeple ortak standartların bulunduğu bir muhasebe kayıt sistemi ile bankaya ilişkin işlemler kayıt altına alınmaktadır¹⁷². Bank. K. m. 37/1’de yer alan düzenlemeye göre;

Madde 37/1- Bankalar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun ve kuruluş birliklerinin görüşü alınmak suretiyle Kurulca belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tek düzeni uygulamak; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygun olarak tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek ... zorundadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, m. 37/1).

O halde muhasebeleştirme işlemi mali tablolar ve raporlardan oluşmaktadır. “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Belgelerin Saklanması İlişkin Yönetmelik” 5. ve 10. maddelerinde¹⁷³ finansal tablo ve raporların neler olduğu sayılmıştır.

Suçun faili

Fail, işlemlerin gerçek mahiyetine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesi işlemine esas olan belgeyi imzalayanlardır¹⁷⁴. Burada söz konusu olan kişiler bankalar ve Kanunda öngörülen kuruluşların görevlileri olabileceğinden bu suç özgü suç niteliğindedir¹⁷⁵. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise fail yalnızca bu işleme ilişkin belgeleri imzalayanlarla sınırlı tutulmamalıdır. Öyle ki muhasebe işlemleri için esas alınan belgelerin doğru bir şekilde düzenlenmesine karşın muhasebeleştirme işlemini gerçekleştiren kişiler tarafından gerçeğe uygun düşmeyen şekilde sisteme geçirilmesi halinde fail, söz konusu işlemi gerçekleştiren kişi olacaktır¹⁷⁶.

¹⁷²C. Yalçınkaya. (2016). Bankacılık Kanunu Uyarınca İşlemler Kayıt Dışı Bırakma ve Gerçeğe Aykırı Muhasebeleştirme. *Fasikül Hukuk Dergisi*, 8 (85), s. 11. <https://www.jurix.com.tr/article/7841?u=0&c=0> (Erişim tarihi: 28.10.2023).

¹⁷³Madde 5- “Finansal tablolar; bilanço (bilanço dışı hesaplarla birlikte), gelir tablosu (kâr ve zarar cetveli), özkaynak değişim tablosu ve nakit akış tablosu ile kâr dağıtım tablosundan oluşur. Finansal tablo dipnot ve açıklamaları ile finansal tablolarda yer alan bilgilere ilişkin açıklayıcı rapor ve tablolar, finansal tabloların ayrılmaz parçalarıdır. Bilanço ve gelir tablosu, dipnot, açıklama ve ekleri ile birlikte temel finansal tabloları oluşturur.”

Madde 10- “Bankalar tarafından bu Yönetmelik ve ilgili tebliğlerde belirtilen biçim ve içerikte hazırlanan yıl sonuna ilişkin finansal tablolar, bağımsız denetim raporu ve bunların ekinde yer alacak Kurulca açıklanması gerekli görülen ilave bilgiler ile risk yönetimine ilişkin açıklamalar yıl sonu finansal raporunu; kâr dağıtım tablosu hariç olmak üzere ilgili ara döneme ilişkin finansal tablolar, bağımsız denetim raporu ve bunların ekinde yer alacak banka yönetim kurulu başkanı ve genel müdürünün ara dönem faaliyetlerine ilişkin değerlendirmelerini içerecek ara dönem faaliyet raporu ile Kurulca açıklanması gerekli görülen ilave bilgiler risk yönetimine ilişkin açıklamalar ara dönem finansal raporunu oluşturur.”

¹⁷⁴Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 87; Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 32.

¹⁷⁵Aytemin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 288; C. Birdal. (2020). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 155. ve 156. Maddelerinde Yer Alan Suçların ve Bu Suçların Kovuşturma Usullerinin İncelenmesi. *İstanbul Barosu Dergisi*, 94 (2), s. 216. <https://www.jurix.com.tr/article/20603> (Erişim tarihi:03.11.2023).

¹⁷⁶Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 393.

Yine gerçeğe aykırı şekilde muhasebeleştirme işlemine esas alınan fiş, bordro gibi belgeleri imzalayanlar da bu suçun faili olabilecektir¹⁷⁷.

Maddi unsur

İşlemlerin gerçek mahiyetine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesini sağlamak üzere düzenlenen ve usulsüz muhasebeleştirme işlemlerine dayanak alınan belgelerin¹⁷⁸ imzalanması suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır¹⁷⁹. İmzalama fiili ile suç gerçekleşeceği için bu suç şekli suç niteliğinde bir tehlike suçudur¹⁸⁰. Her ne kadar madde metninin ele alınma şekli eleştirilse de fiil unsuru bakımından suç konusu belgelerin imzalanması ile suçun gerçekleştiği kabul edilmektedir¹⁸¹.

Manevi unsur

Suçun manevi unsuru kast olup failin kanunda belirtilen tipe uygun hareketleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi halinde suç oluşacaktır. Öngörülen muhasebe standartlarına göre de failin kastının olup olmadığı her somut olaya göre değerlendirilecektir¹⁸². Dayanak belge hususuna gelindiğinde ise belgenin sahteliğini bildiği halde imzalama eylemi suçun oluşması için yeterli olup bu belgenin usulsüz muhasebeleştirme işlemlerinde kullanılmasına yönelik bir kastın varlığı aranmaz¹⁸³.

Hukuka uygunluk nedenleri bu fiil bakımından mümkün görünmemekle birlikte kusurluluğu kaldıran nedenlerden cebir ve tehdit durumlarının söz konusu olması halinde failin cezai sorumluluğu yeniden gözden geçirilecektir. Yine failin suçun unsurlarında düştüğü esaslı bir hata neticesinde de ceza sorumluluğu ortadan kalkacaktır¹⁸⁴.

¹⁷⁷Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1260.

¹⁷⁸Dayanak belge, asıl belgenin düzenlenmesinde kullanılan belge olarak nitelendirilmektedir. Bir başka işlemten dolayı da oluşturulabilmekte ve madde kapsamında öngörülen suç için kullanılmadığı takdirde tek bu madde bakımından suç oluşturmaz. Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 327-328.

¹⁷⁹Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 33; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 370; Birdal, 2020, **a.g.k.**, s. 216. Aksi yönde görüş için bkz. Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 294.

¹⁸⁰Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1261.

¹⁸¹Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 88; Birdal, 2020, **a.g.k.**, s. 216; Aksi görüş için bkz. Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 294.

¹⁸²Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 34, 35.

¹⁸³Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 338.

¹⁸⁴Örnek olarak muhasebe işlemlerini gerçekleştiren bir kişinin yazım veya hesap hatası yapması hali verilebilir. Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 300; Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1261.

Suçun özel görünüş biçimleri

Suçun oluşması için bir zarar meydana gelmesi beklenmediğinden bu suç bir tehlike suçu olarak nitelendirilebilmektedir¹⁸⁵. İşlemlerin belirli bir sırada seyretmesi ve muhasebe sistemine kaydedilmesi gerektiğinden birden çok failin bu suça iştirak etme olasılığı mümkündür. Buna göre suça katılan kimseler kendi kusurları oranında ayrıca cezalandırılacaktır¹⁸⁶. Maddede düzenlenen tipe uygun birden çok fiilin aynı anda gerçekleştirilmesi halinde zincirleme suç hükümleri söz konusu olamaz. Ancak bu fiillerin aynı suç işleme kararı ile farklı zamanlarda birden çok defa işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri geçerli olacaktır¹⁸⁷. Suçu oluşturan hareket icrai nitelikte olması dolayısıyla hareketin gerçekleştirilmesi ile suç meydana gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir silsileyi takip ederek gerçekleştirilen işlemlerin muhasebeleştirilmesi durumunda teşebbüse elverişli bir suçtan söz edilebilecektir. Söz konusu fiil için de hareketlere ve parçalara bölünebildiği ölçüde teşebbüs mümkündür¹⁸⁸.

Hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarının kapatılması

Bank. K. m. 37 ile bankacılığa ilişkin tüm işlemlerin gerçek mahiyetlerine uygun şekilde muhasebeleştirilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Söz konusu hükmün 2. fıkrası ile “*Bankalar, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar.*” şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre bankaların faaliyetlerine ilişkin tutmak zorunda olduğu zorunlu ve yardımcı defterler bankanın iç işleyişi, birimleri, şubeleri, yurt içi ve yurt dışında bulunan diğer bankalarla olan ilişkileri bakımından da oldukça önemli bir yere sahiptir. Öyle ki tutulan defter ve kayıtlar arasındaki uyum, bankanın mali durumunu ve yapısını gösterir niteliktedir¹⁸⁹.

Bilanço, “*bir işletmenin belirli bir tarihteki finansal durumunu, yani sahip olduğu varlıklarını, borçlarını ve özvarlığını gösteren tablo*” olarak tanımlanmıştır¹⁹⁰. Dönem sonunda yapılan işlemlerin son sırasında yer alan bilanço, “*yasal defterlere kaydedilen parasal işlemlerin belirli bir andaki sonuçlarının (bakiyelerinin) belirli bir disiplin ve*

¹⁸⁵Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1261.

¹⁸⁶Yalçınkaya, 2016, **a.g.k.**, s. 13.

¹⁸⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 268.

¹⁸⁸Aytekın İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 302.

¹⁸⁹Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1262.

¹⁹⁰E. Arda. (2002). *Ekonomi El Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları. s. 35’ten aktaran Aytekın İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 295.

*sistematiik içinde özetlenmesi” şeklinde de tanımlanmaktadır*¹⁹¹. Bilançonun kapatılması ile kastedilen de bilançonun gerekli işlemlere esas teşkil edecek şekilde yetkili kişiler tarafından imzalanmasıdır¹⁹². Mali tablolar ve raporlardan oluşan muhasebe sistemi içerisinde bulunan bilançoların¹⁹³ hesap mutabakatı¹⁹⁴ sağlanmadan kapatılması durumunda ise söz konusu suç oluşmaktadır.

Suçun faili

Özgü suç niteliği taşıyan bu suç bakımından Bank. K. m. 39’da belirtilen finansal raporları imzalamakla yetkili kişiler¹⁹⁵ dışında imza atanlar suçun faili olamayacaktır¹⁹⁶. Bu durumda Kanun kapsamında belirtilen diğer kuruluşların görevlileri ile banka görevlileri, bilançonun hesap uygunluğu sağlanmadan kapatılmasına ilişkin bilanço ve belgeleri imzalayan kimseler olması halinde bu suçun faili olacaktır¹⁹⁷. Diğer yandan suç bakımından iki şekilde fail olunabileceğini öngören görüşler mevcut olup “*hesap uygunluğunun bulunmadığını bilerek bilançoıu kapatan görevliler*” ile “*hesapların uygunsuz olmasına yol açacak şekilde hazırlanmış belgeleri imzalayan görevliler*” bu suçta fail olabilecektir¹⁹⁸.

Maddi unsur

Bankalar, kanuni defter ve kayıtları ile şubeleri ve yurt içi-yurt dışı muhabirleri¹⁹⁹ arasında gerçekleşen işlemlere ait kayıtların birbirine uygunluğunu gözetip bilançolarını

¹⁹¹Z. Bakmaz. (2010). *Türk Vergi Hukukunda Defter Tutma Yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 71-72.

¹⁹²Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 217.

¹⁹³Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 325; “Bilanço, bir işletmenin belirli bir andaki varlıkları ile bu varlığın kaynağını ve ek olarak faaliyet sonuçlarını muhasebe ilkelerine, kurallarına ve ilgili yasaların hükümlerine göre karşılıklı tutarlar olarak gösteren çift yanlı bir çizelgedir. ... bilançodan beklenen, işletmenin tüm varlık ve yükümlülüklerini belirli bir an itibarı ile anlamlı, doğru ve özet olarak vermesidir.” S. Karacan. (2013). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. No: 1703. s. 154, 155. <https://ddp.anadolu.edu.tr/#/course/BSI210U> (Erişim Tarihi: 29.11.2023).

¹⁹⁴“Hesap mutabakatı, bankaların muhabirler nezdindeki hak, alacak ve borçları ile, muhabirlerin banka nezdindeki hak, alacak ve borçlarının teyit edilmesi ile sağlanır. Teyit yazılı olarak yapılır.” Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1262.

¹⁹⁵Bankacılık Kanunu m. 39/1- “Bankalar tarafından hazırlanan finansal raporlardan Kurulca belirlenecek olanların, yönetim kurulu başkanı, denetim komitesi üyeleri, genel müdür ile finansal raporlamadan sorumlu genel müdür yardımcısı ve ilgili birim müdürü veya bu unvanlara eşdeğer kişiler tarafından... imzalanması zorunludur. İmza yükümlülüğü, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan bankalarda müdürler kurulu üyelerince yerine getirilir.”

¹⁹⁶Yalçınkaya, 2016, **a.g.k.**, s. 12.

¹⁹⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 270, 271.

¹⁹⁸Aytem İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 303; Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 216; Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 252.

¹⁹⁹Muhabir banka bir bankanın şubesi bulunmayan yerlerde -özellikle yabancı ülkelerde- yardımına başvurduğu bankadır. Bu sayede bankalar yabancı ülkelerde şube açma külfetinden kurtulur. Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 136.

bu doğrultuda kapatmalıdır²⁰⁰. Aksi halde yıl sonu bilançolarının mutabakat sağlanmadan kapatılması halinde bu suçun maddi unsuru gerçekleşecektir. Bizim de katıldığımız görüşe göre kapatılan yıl sonu bilançosundan anlaşılması gereken hesap uygunluğunun kesin olarak sağlanması suretiyle bilançonun kapatılmasıdır²⁰¹. Ara bilançolar, yıl sonu bilançosunun oluşturulmasına esas oluştursa da tek başına bu suç kapsamında değerlendirilemeyecektir²⁰².

Söz konusu tipe uygun hareket, ihmal suretiyle gerçekleştirilen icrai bir nitelik göstermektedir. Nitekim banka tarafından tutulması zorunlu kanuni ve yardımcı defterler ile şubeler, yurt içi ve yurt dışı muhabirlerle yapılacak hesap uygunlukları sağlanmadan bilançonun kapatılması halinde suç oluşacaktır²⁰³.

Manevi unsur

Söz konusu suçun ihmal suretiyle işlenebileceğine dair kanuni bir düzenleme bulunmadığından bu suç kasten işlenebilen bir suçtur²⁰⁴. Failde kanuni ve yardımcı defter ve kayıtları, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarını kapatma iradesinin bulunması ve tipe uygun davranışların gerçekleştirilmesi bu suçun oluşması için yeterlidir²⁰⁵.

Kusurluluğu etkileyen haller somut olaydaki kişilerin durumuna göre belirlenebilir²⁰⁶. Fail, hesap uygunluğunun sağlandığını zannederek bilançoğu kapatması durumunda hataya düştüğünü iddia edebilirken²⁰⁷ muhasebe görevlileri alanlarında uzmanlaşmış kimseler olmaları sebebiyle muhasebe kayıtlarının tutulmasında hataya düştüklerini iddia edemeyecektir²⁰⁸. Cebir ve tehdit durumunda ceza sorumluluğu ortadan

²⁰⁰Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 66.

²⁰¹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 67; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 272; Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 217.

²⁰²Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 84.

²⁰³Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 34; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 325.

²⁰⁴Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 299; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 338; Yazar ayrıca failin kastının bulunup bulunmadığını muhasebe ilke ve standartlarının da gözetilerek değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 34.

²⁰⁵Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 73. Yazar; bankaların şubeleri ya da muhabirleri ile hesap uygunluğunun sağlanmaması hususunda olası kastın söz konusu olabileceğini ifade etmiştir.

²⁰⁶Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 220; Bilançonun kâr ve zarar cetvellerinin ve üç aylık hesap özetlerinin bakanlıkça tespit edilen esaslara uygun olarak muhasebe servisinde hazırlandığına, mesul muhasibin bunları imzalamış olmasına güvenerek hareket eden genel müdür, bu yanılmasından yararlanır.

²⁰⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 273.

²⁰⁸Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 338; “Kişinin icra ettiği meslek itibarıyla bu hususla ilgili mevzuat hakkında bilgi sahibi olması gereken hallerde, bu kimsenin ceza sorumluluğunun bulunması gerektiği kabul edilmektedir.” İ. Özgenç. (2005). *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 435’ten aktaran Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 301.

kalkarken mücbir nedenin bulunması halinde de tipe uygun fiili gerçekleştiren kişinin sorumluluğundan bahsedilemeyecektir²⁰⁹.

Kanunda suç bakımından öngörülen özel bir hukuka uygunluk düzenlemesi bulunmadığı için genel hukuka uygunluk nedenleri bu fiil bakımından uygulanabilecektir²¹⁰.

Suçun özel görünüş biçimleri

Hareketin parçalara bölünebildiği hallerde suça teşebbüs mümkündür²¹¹. Öyle ki bu suç ayrıca bir sonucun gerçekleşmesi beklenmeden bilançonun kapatılması ile tamamlandığı için neticesi harekete bitişik bir suç söz konusudur. Buna göre bir banka görevlisi, hesap uygunluğu sağlamadan hazırlamakta olduğu bilançoğu elinde olmayan sebeplerle kapatmadığı takdirde ancak ilgili suça teşebbüsten dolayı sorumlu tutulabilecektir²¹². Diğer yandan hesap uygunluklarının sağlandığına yönelik hazırlanan belgenin, bilançonun kapatılması sırasında gerçeği yansıtmadığı tespit edilirse bu suça teşebbüs söz konusu olacaktır²¹³.

Düzenlemede yer alan suçun failinin yalnızca Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşlarda görevli kişiler olması sebebiyle suça katılan diğer kişiler azmettiren ya da yardım eden olarak nitelendirilir²¹⁴. Hesap mutabakatı (uygunluğu) sağlanması birden çok aşamada gerçekleşen bir süreç olması sebebiyle uygunluğun sağlanmasında görevli kişiler ve bilançonun kesin olarak kapatılmasında görevli olanlar bu suç bakımından müşterek fail olarak sorumlu tutulabilecektir²¹⁵.

Zincirleme suç hükümleri ise bu suç bakımından aynı zaman diliminde tipe uygun eylemin birden çok kere gerçekleştirilmesi halinde değil failin aynı suç işleme kararını sürdürerek farklı zamanlarda birden çok kere aynı suçu işlemesi halinde ortaya

²⁰⁹Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 35; Teknik bir imkansızlığın bulunması durumunda hesap uygunluğu sağlanamadıysa kusur ortadan kalkabilmektedir. Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 273.

²¹⁰Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 254; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 273.

²¹¹S. Dönmezer ve S. Erman. (1987). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. (10. Bası). Cilt I. İstanbul: Beta Basım Yayım. s. 446; Benzer şekilde açıklama için bkz. K. İçel vd. (2000). *Suç Teorisi*. İstanbul: Beta Basım. s. 351.

²¹²Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 273, 274. Başka bir yazar ise failin gerçekten hesap uygunluğunu sağlamadan bilançoğu kapatmak istediğinin tespiti oldukça güç olacağından teşebbüsün teorik anlamda gerçekleşebileceğini kabul etmektedir. Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 302.

²¹³Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 274.

²¹⁴Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 303.

²¹⁵Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 274.

çıkacaktır²¹⁶. Bilançoların yıllık olarak düzenlendiği düşünüldüğünde aynı suç işleme kararı doğrultusunda üst üste iki yıl hesap mutabakatı sağlanmadan bilançonun kapatılması bu duruma örnek gösterilebilecektir.

Söz konusu suç ile aynı zamanda TCK m. 244'te yer alan "sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme" suçunun işlenmesi durumunda ceza konusunda Bank. K. m. 161 hükmü gereği daha ağır cezayı gerektiren suç düzenlemesi esas alınacaktır²¹⁷.

Suç konu uygunluk sağlanması gereken hesaplar bakımından belgelerin gerçeğe aykırı olması zorunlu değildir. Gerçeğe uygun olsa da hesaplarda mutabakat sağlanmaması durumunda bu suç gerçekleşecektir²¹⁸. O halde bu suç Bank. K. m. 155'te düzenlenen gerçeğe aykırı beyan suçunu da bünyesinde barındırması halinde fikri içtima hükümleri söz konusu olacak ve faile en ağır cezayı gerektiren hüküm uygulanacaktır.

Gerçeğe aykırı belgeyi onaylama

Bank. K. m. 39/2 ile bankaların genel kurullarına sunacağı finansal raporlarının bağımsız denetim kuruluşları tarafından onaylanmasının zorunlu olduğu hükmü bağlanmıştır. Bu hususta yapılan "Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik" in²¹⁹ 4. maddesinde de bankaların bağımsız denetimine dair esaslar belirlenmiştir. Bank. K. 156. maddenin son kısmında gerçeğe aykırı biçimde oluşturulmuş belgeleri onaylayan bağımsız denetim kuruluşu görevlilerinin sorumluluğuna yer verilmiştir.

Suçun faili

Hükümden açıkça anlaşıldığı üzere bu suç bağımsız denetim kuruluşlarının görevlileri haricindeki kişiler tarafından işlenememektedir²²⁰. Bu nedenle özgü suç niteliğine sahip suçun faili, belgelerdeki hukuka aykırı durumu bilmesine rağmen belgeleri onaylayan denetim kuruluşu görevlileridir.

²¹⁶Her somut olay için takip eden birkaç yıl boyunca mutabakat sağlanmadan bilançonun kapatılması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması için failin aynı suç işleme kararı ile hareket ettiğinin tespiti gerekir. Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 304; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 274.

²¹⁷Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 255.

²¹⁸Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 84; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 270.

²¹⁹02.04.2015 tarih ve 29314 sayılı Resmi Gazete.

²²⁰Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 308.

Maddi unsur

Bağımsız denetim kuruluşu görevlilerinin gerçeğe aykırı olduğunu bildiği halde belgeleri onaylaması suçun maddi konusunu oluşturmaktadır²²¹. Buna göre 156. maddenin ilk kısmında belirtilen işlemlerin kayıt dışı bırakılması, gerçek mahiyetine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesi ya da yıl sonu bilançosunun mutabakat sağlanmadan kapatılması durumlarını bilerek onaylayan bağımsız denetim kuruluşu görevlilerinin sorumluluğu söz konusu olacaktır²²². Suça sebep olan fiil, belgelerin durumu bağımsız denetim kuruluşunun incelemesi sırasında ya da belge düzenlenirken gerçeğe aykırı nitelikte olduğunun bağımsız denetim kuruluşunca bilinmesi şeklinde ortaya çıkabilir²²³. Düzenlemede belgenin gerçeğe aykırılığının bilinmesi yeterli olup Bağımsız Denetim Yönetmeliği m. 30/2-a'da²²⁴ belirtilen denetim sonucunda gerçeğe aykırı olduğu bilinen raporun olumlu görüş içermesi halinde tipe uygun fiil meydana gelecektir.

Suç bir zarar doğması beklenmeksizin onaylama eylemi ile tamamlandığı için neticesi harekete bitişik bir tehlike suçu olarak nitelendirilmektedir²²⁵. Diğer yandan sahte olmayan bir belge yalnızca niteliğine uygun olmayan bir yerde kullanılmışsa bağımsız denetim görevlisinin vermiş olduğu onay ile söz konusu suç oluşmayacaktır²²⁶.

Manevi unsur

Suçun taksirli haline ilişkin bir düzenleme bulunmadığından bu suç ancak kasten işlenebilmektedir. Madde metninde açık şekilde “*gerçeğe aykırı olarak düzenlendiğini bildiği halde*” denilmek suretiyle failin kasten hareket etmiş olması aranmaktadır²²⁷. Bağımsız denetim kuruluşu görevlilerinin onayladıkları belgeleri kontrol etme zorunlulukları bulunmadığı için bu suç ihmali hareketle işlenebilen bir suç değildir²²⁸.

²²¹ Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 389; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 337.

²²² Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1264.

²²³ Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 389

²²⁴ 26.12.2012 tarih ve 28509 sayılı Resmi Gazete. Denetim raporunda bulunan olumlu görüş, denetim kıstasına göre önemli sayılabilecek herhangi bir uyumsuzluğun veya aykırılığın bulunmadığı durumlarda söz konusudur.

²²⁵ Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 76.

²²⁶ Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 84, 85. Bu durumda suçta ve cezada kanunilik ilkesi ve kıyas yasağı söz konusudur.

²²⁷ Yine bu ifade doğrultusunda suçun ancak doğrudan kast ile işlenebileceği belirtilmiştir. Aytekin İncoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 311, dpn. 48.

²²⁸ Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 390. Belgelerin gerçeğe aykırı şekilde düzenlendiğinin bilinmesi şartıyla işlenebilen suçta bilme unsuru iki şekilde mümkün olabilmektedir: görevlinin denetim sırasında belgenin gerçeğe aykırı şekilde düzenlendiğini fark etmesi ya da gerçeğe aykırı belgenin düzenlendiğinden en başından beri haberdar olması. Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 389.

Suç bakımından genel hukuka uygunluk nedenlerinden biri bulunmadığı müddetçe failin fiili hukuka aykırı olarak nitelendirilecektir.

Suçun özel görünüş biçimleri

Teşebbüsün söz konusu olabilmesi için önceden de belirtildiği gibi neticesi harekete bağlı suçlarda hareketin kısımlara ayrılabilmesi gerekir²²⁹. Bu durumda bağımsız denetim görevlisinin oluşturacağı gerçeğe aykırı onay içeren raporu elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaması halinde teşebbüsten söz edilebilecektir²³⁰. Suça iştirak, görevlilerin birden çok olması ve suça konu eylemi ortak irade ile gerçekleştirmeleri halinde söz konusu olacaktır. Özgü suç niteliği taşıması sebebiyle birlikte fail olabilecek kişiler yalnızca bağımsız denetim faaliyetini gerçekleştiren görevliler olup bunların dışında suça iştirak eden kişi/kişiler azmettiren ya da yardım eden olarak sorumlu tutulacaktır²³¹.

Denetim görevlisi tarafından aynı rapor ile gerçeğe aykırı birden fazla belgenin onaylanması halinde zincirleme suç hükümlerinden bahsedilemez. Ancak aynı döneme ilişkin birden fazla raporun onaylanması durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır²³². Zincirleme suç hükümlerinden bahsedilebilmesi için aynı kişiye karşı aynı suç işleme kararı ile farklı zamanlarda bir suç işlenmesi gerekmektedir. Öte yandan TCK m. 43/1 son cümlesinde “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*” denilmek suretiyle bağımsız denetim görevlisi failin söz konusu suçu farklı kişilere karşı işlemesi halinde de zincirleme suç hükümleri söz konusu olacaktır²³³.

Suçların içtimaı konusuna gelindiğinde bu fiil ile TCK ya da başka kanunlardaki suçların içtima etmesi halinde Bankacılık Kanunu m. 161 hükmü, Bankacılık Kanunundaki diğer suçların işlenmesi halinde ise TCK m. 44 esas alınarak faile daha ağır olan ceza uygulanacaktır²³⁴.

²²⁹Dönmezer ve Erman, 1987, **a.g.k.**, s. 446.

²³⁰Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 312.

²³¹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 77, 78; Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 312. TCK m. 40/2- “Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur.”

²³²Yalçınkaya, 2016, **a.g.k.**, s. 13. Bunun yanı sıra olumlu görüş içeren rapor ile birden çok sayıda gerçeğe aykırı belgenin onaylanması halinde zincirleme suçtan bahsedilemeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 313.

²³³Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 313, dpn. 1052.

²³⁴Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 248.

2.1.2.5.3. Yaptırım

Bank. K. m. 156'da seçimlik hareketlerle gerçekleştirilebilen suç bakımından öngörülen cezai yaptırım *“bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası”* şeklinde düzenlenmiştir. Düzenlemede hapis cezasının yanı sıra failin durum ve koşullarına göre belirlenecek adli para cezası da söz konusudur²³⁵. Fakat hükme bağlanan adli para cezasına ilişkin bir üst sınırın düzenlenmemiş olması öğretide eleştirileri sebep olmaktadır. Nitekim suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği suç için öngörülen yaptırımın belirli olması esastır. Söz konusu eksikliğin ceza genel hükümleri çerçevesinde giderilebileceğini mümkün gören görüşün²³⁶ yanı sıra bizim de katıldığımız diğer görüşe göre TCK m. 52'de²³⁷ yer alan adli para cezalarına ilişkin düzenleme söz konusu ceza yaptırımı bakımından uygulanamamaktadır. Diğer bir ifade ile genel hükümlere göre adli para cezası sınırı en fazla yedi yüz otuz gün olarak belirlendiği için Bank. K. m. 156'daki düzenleme bu sınırın çok üstünde kalmaktadır²³⁸. Bank. K. m. 146-e bendinde de 37. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen muhasebe ve raporlama sistemine ilişkin düzenlemelere uygun şekilde davranmayan kuruluşlar hakkında *“elli bin Türk lirasından yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası”* yaptırımı uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Ceza zamanaşımı süresine gelindiğinde ise TCK m. 68/1-e'de yer alan düzenlemeye göre yaptırımı beş yıla kadar hapis ve adli para cezası olan suçlar bakımından ceza zamanaşımı süresi on yıl olarak belirlenmiştir.

2.1.2.6. Bankacılık Kanunu m. 154 ve 156 bakımından soruşturma ve kovuşturma usulü

Bank. K.'de düzenlenen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma usulü m. 162/1 ile hüküm altına alınmıştır:

Madde 162/1- Bu Kanunda belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Kurum veya Fon tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına

²³⁵TCK m. 52/2- “En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir.”

²³⁶Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 269.

²³⁷TCK m. 52/1- “Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir.”

²³⁸Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 306-307. Bir diğer görüşe göre, faile bin beş yüz günden fazla para cezası verilemeyeceği belirtilmektedir. Sözüer, 2005, **a.g.k.**, s. 174.

bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir. Ancak, 160 ıncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturmalar Kurumun veya Fonun yazılı bildirimi üzerine veya gecikilmesinde sakınca görülen hallerde re'sen Cumhuriyet savcılarınca yapılır ve Kurum ve Fon haberdar edilir. Bu fıkra uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurumun veya Fonun başvuruda bulunması hâlinde, bunlar başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanırlar (Bankacılık Kanunu m. 162/1).

Buna göre soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için BDDK ya da TMSF tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuru şartı aranmaktadır²³⁹. O halde Bankacılık Kanununda düzenlenen suçların takibi şikayete bağlıdır. Başvuru konusunda asıl yetkili makam ise BDDK iken TMSF'nin yetkisi Fona devredilen bankalara ilişkin olacaktır²⁴⁰. Kurum ya da Fon bünyesinde suçlara ilişkin başvurunun kim tarafından yapılacağı konusunda ise öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre²⁴¹ Kurum ya da Fon başkanının başvurusunun yeterli görüldüğü belirtilirken bizim de katıldığımız diğer görüşe göre²⁴² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği²⁴³ m. 7/1-h'de yer alan düzenlemeye Kurum tarafından yapılacak başvuruda Kurul kararı aranmakta iken Fon bakımından böyle bir şarttan söz edilmemektedir.

Kanunda başvuru için özel bir süre düzenlemesi bulunmazken suça ilişkin zamanaşımı süresi²⁴⁴ içinde söz konusu başvuru yapılabilir. Ayrıca Kanunda yer alan suçların soruşturulmasının yazılı başvuru şartına bağlanması sebebiyle Cumhuriyet Savcılığı ancak yazılı başvuruda belirtilen suçlar bakımından soruşturmaya başlayabilecektir²⁴⁵.

²³⁹Bankaların güven kurumu olmalarının bir neticesi olarak bankalara ilişkin soruşturma ve yargılama faaliyetlerine başlanabilmesi belirli şartlara bağlanmıştır. S. Dursun. (2007). Yeni Bankacılık Kanunu'nda Yer Alan Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hükümleri. *Ceza Hukuku Dergisi*, (4), s. 264; Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 74.

Suçla ilişkin kovuşturmanın yürütülmesi bakımından da özel görevli mahkemeler öngörülmüş olup işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme suçlarını işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek ya da üye olmak, yine bu suçla ilişkin olup ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili açılan davalar fiilin işlendiği yerin bağlı olduğu il 1 numaralı ağır ceza mahkemesi görevli olacaktır. Dursun, 2007, **a.g.k.**, s. 268-269.

²⁴⁰S. Reisoğlu. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları. s. 1733; S. Taşdelen. (2006). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Turhan Kitabevi. s. 1326.

²⁴¹Reisoğlu, 2007, **a.g.k.**, s. 1739.

²⁴²Birdal, 2020, **a.g.k.**, s. 220.

²⁴³31/12/2005 tarih ve 26040 sayılı Resmi Gazete.

²⁴⁴Suçla ilişkin dava zamanaşımı TCK'de yer alan düzenlemeye göre 8 yıldır. TCK m. 66/1-e: "Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl geçmesiyle düşer."

²⁴⁵Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 389, 391.

Kamu davasının açılması halinde Kurum ya da Fonun yapacağı başvuru ile katılan sıfatını haiz olacağı da hüküm altına alınmıştır²⁴⁶. Ancak Bank. K. m. 165’te yer alan bilirkişi incelemesi için dosyanın tevdi edilmesi halinde dava zamanaşımının duracağı belirtilmiştir. Buna göre bilirkişi raporu mahkemeye sunulana kadar bu süre işlemeyecektir.

²⁴⁶Düzenleme Bank. K.’ye ilişkin suçlara yönelik olduğu için suçu işleyen kişinin daha sonra bankadan ayrılmış olması Kurumun ya da Fonun müdahil olma başvurusuna engel teşkil etmemektedir. Reisoğlu, 2007, **a.g.k.**, s. 1740; Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 74; Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 54.

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE VERGİ USUL KANUNU'NDA DÜZENLENEN VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇU

1. VERGİ VE VERGİ SUÇUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Vergi

Devlet yapısı altında düzenli ve kurallara bağlı şekilde yaşayan toplumun eğitim, sağlık, güvenlik ve adalet gibi birtakım önemli ihtiyaçlarının sağlanabilmesi amacıyla yürütülen faaliyetlere kamu hizmeti denmektedir. Kamu hizmetlerinin devamlı ve sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için gerekli finansmanı devlet, bireylerden aldığı vergiler aracılığıyla sağlamaktadır²⁴⁷. Toplum yakından ilgilendiren bir kavram olması sebebiyle hukuk düzeni içerisinde de vergiye ilişkin birçok düzenleme yer almaktadır²⁴⁸.

Öğretide vergiye ilişkin farklı tanımlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki vergiyi “dayanağını egemenlik gücünden alan ve bireylerin toplum adına yapmış olduğu mali fedakarlık”²⁴⁹ şeklinde tanımlanmakta iken diğeri “devletin ya da vergilendirme yetkisine sahip diğer kamu kuruluşlarının, kamu harcamalarını karşılamak üzere gerçek ve tüzel kişilerden cebir yoluyla ve karşılıksız olarak aldığı ayın ya da paradır.”²⁵⁰ şeklinde tanımlanmaktadır. “Kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla ... gerek merkezi yönetim gerekse yetki verilen diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından tahsil edilen hem cebri hem de karşılıksız olan en önemli kamu geliri”²⁵¹ olan vergi, devletin egemenlik gücüne bağlı olarak alınan ve hukuki yaptırıma bağlanmış bir kavramdır²⁵².

Yukarıda yapılan tanımlardan anlaşıldığı üzere vergi yönetimlerin ve kamuya sunulan hizmetlerin devamlılığı için devlet ve toplum açısından son derece önemlidir. Taşıdığı önemle birlikte zaman içerisinde temel ilkeleri oluşturulan vergi kavramı, başta Anayasa olmak üzere kanunlarla düzenleme altına alınmaktadır²⁵³. Verginin kanuniliği

²⁴⁷M. Batı. (2021). *Vergi Hukuku Genel Hükümler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları. s. 28; A. Akdoğan. (2019). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. (14. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi. s. 3.

²⁴⁸S. Kırbaş. (2015). *Vergi Hukuku*. (20. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi. s. 165-166. Hukukumuzda ve diğer devletlerin hukuk düzenlerinde özellikle anayasal gelişim süreçlerinde yer alan konulardan biri de vergi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öncel vd., (2020). *Vergi Hukuku*. (29. Bası). Ankara: Doruk Kitabevi. s. 8-13.

²⁴⁹Akdoğan, 2019, **a.g.k.**, s. 4.

²⁵⁰M. Kalenderoğlu. (2017). *Vergi Hukuku-Türk Vergi Sistemi*. (18. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları. s. 23.

²⁵¹Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 28.

²⁵²F. R. Ortaç ve H. Ünsal. (2022). *Vergi Hukuku Genel Hükümler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları. s. 21.

²⁵³A. Akdoğan. (2023). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. (16. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi. s. 3-5.

ilkesi²⁵⁴ olarak tanımlanan bu husus Anayasa m. 73/3'te yer alan “*Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.*” hükmünü esas almaktadır.

1.2. Vergi Suçu Kavramı

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile getirilen yeniliklerin bir kısmı vergilendirmeye ilişkin olup şeri ve örfi olarak ayrılan vergilerden örfi vergiler bu dönemde kaldırılmıştır. Vergisel ödevlerini yerine getirmeyen görevliler ve yükümlüler hakkında uygulanacak cezai yaptırımlara ise Tanzimat döneminde yer verilmiştir²⁵⁵. Kanunlaştırma faaliyetlerinin başladığı bu dönem ve sonrasında hukukumuzda vergiye ilişkin suçlar bakımından pek çok düzenleme ve değişiklik yapılmıştır²⁵⁶. İlk yazılı anayasa olan Kanun-i Esasi'de verginin mali güce göre alınması öngörülürken 1961 Anayasası'nda da benzer bir düzenleme yer almıştır²⁵⁷. Nitekim anayasal bir ödev olan vergiye ilişkin sorumluluklarını yerine getirmeyen kişilere devlet eliyle bazı yaptırımlar uygulanması öngörülmüştür²⁵⁸. Geniş anlamda vergi, resim, harç vb. mali yükümlülükleri kapsayan vergi hukuku kapsamında düzenlenen vergi ceza hukuku, başta vergi olmak üzere diğer mali yükümlülüklerle dair kabahatler ile suç ve cezaları konu almaktadır²⁵⁹.

Kanunda yer alan kurallara aykırı davranışlarla farklı nitelikte sonuçlar meydana getiren fiillerin tümü geniş anlamda vergi suçu olarak tanımlanırken yalnızca vergi kaybına sebep olan aykırılıklar dar anlamda vergi suçu olarak adlandırılmaktadır²⁶⁰. Yine farklı bir görüşe göre geniş anlamda vergi suçu, vergi kaybına sebep olan ve vergi kanunlarında düzenlenen şekli kurallara uymamak ve sahtekarlık gibi fiilleri kapsarken, dar anlamda ise yalnızca vergi kaybına sebep olan suçlar olarak açıklanmaktadır²⁶¹.

²⁵⁴“Çağdaş demokratik ülkelerde güçler ayrılığı veya güçler dengesi ilkeleri çerçevesinde vergilendirme yetkisine yasama organının sahip olmasıdır.” N. Çağan. (1982). *Vergilendirme Yetkisi*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları. s. 7.

²⁵⁵M. Kaşıkçı ve A. Rençber. (2023). *Vergi Ceza Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayınları. s. 137-138.

²⁵⁶İ. Işıklar Ülgen. (2020). *Türk Vergi Hukukunda Çift Defter Tutma Suçunun Unsurları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 13-17.

²⁵⁷İ. Karaduman. (2019). Anayasanın "Vergi Ödevi" Maddesine Tarihsel Bakış ve Bir Öneri. *Vergi Sorunları Dergisi*, <http://www.vergisorunlari.com.tr/yazi/ibrahim-karaduman/anayasanin-vergi-odevi-maddesine-tarihsel-bakis-ve-bir-oneri/158> (Erişim tarihi: 04.01.2024).

²⁵⁸Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 255.

²⁵⁹Y. Karakoç. (2019). *Vergi Ceza Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları. s. 43, 44.

²⁶⁰Kırbaş, 2015, **a.g.k.**, s. 166.

²⁶¹M. K. Mutluer. (1979). *Vergi Ceza Hukuku*. Eskişehir: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları. No: 214. s. 38.

Malvarlıklarına vergiler aracılığıyla müdahale edilmesi, bireylere belirli bir yük getireceğinden bireylerin vergiye ilişkin kurallara aykırı davranışlarda bulunma olasılığı ortaya çıkmaktadır²⁶². Vergiye ilişkin düzenlemelere, verginin ödenmesi ve tahsili konusunda hukuka aykırı davranışlarda bulunmak vergi suçları kapsamında ele alınmaktadır²⁶³. Diğer bir tanıma göre ise vergi suçu, vergi yükümlüsü veya vergilendirme sürecinde görevli kişiler tarafından devleti vergi kaybına uğratan ve kamu düzenine aykırılık oluşturan VUK'ta düzenlenen fiiller²⁶⁴ iken bir diğerine göre de “*vergi kanunlarına aykırı hareket edilmesi sonucu ortaya çıkan ve devlet hazinesine karşı işlenen ekonomik suçlar*”²⁶⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Vergi hukukuna ilişkin hususların ağırlıklı olarak düzenlendiği Vergi Usul Kanunu'nda birtakım fiiller suç ya da kabahat olarak nitelendirilerek kamu gelirlerinin sağlıklı bir şekilde tahsili ve vergi ödevi bulunanların yükümlülüklerine aykırı davranışlarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır²⁶⁶. Bu durumda vergi ceza hukuku, kişilerin vergi ödevi neticesindeki yükümlülüklerini hiç ya da gereği gibi yerine getirmemesi, vergi alacağının eksik tahakkuk ettirilmesi ve diğer aykırılıklar neticesinde kamu düzeninin bozulması ile sonuçlanan kabahat ve suçlarla bunlara uygulanacak yaptırımların düzenlendiği hukuk dalı olarak tanımlanmıştır²⁶⁷.

VUK m. 344 ve devamında düzenlenen vergi suçları, TCK ve KK esas alınarak yapılan ayrıma göre vergi suçu ve vergi kabahati olarak iki gruba ayrılmıştır²⁶⁸. Vergi kabahatleri; “*vergi mükellefleri ve vergi sorumluları tarafından vergisel yükümlülüklerle aykırı fiillerle işlenen ve devleti vergi kaybına uğratan veya vergi kaybı tehlikesi doğuran*”²⁶⁹ vergi ziyayı, usulsüzlük ve özel usulsüzlük şeklinde idari para cezası yaptırımı

²⁶²M. Akkaya. (2002). *Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım*. Ankara: Turhan Kitabevi. s. 1.

²⁶³B. Köksal. (2010). *Ekonomik Suç Tartışmaları Işığında Türk Hukukunda Vergi Suçları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 37.

²⁶⁴H. H. Bayraklı. (2006). *Vergi Ceza Hukuku*. (3. Baskı). Afyonkarahisar: Külçüoğlu Kültür Merkezi Yayınları. s. 66.

²⁶⁵Ü. S. Üstün. (2001). Cezai Yaptırım Gerektiren Vergi Suçları ve Yargılama Usulü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (3-4), s. 296. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262201> (Erişim tarihi: 08.01.2024).

²⁶⁶S. Kaneti vd. (2019). *Vergi Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 17.

²⁶⁷Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 46.

²⁶⁸“5728 sayılı Yasa ile 213 sayılı Vergi Usul Kanununda yapılan değişiklik sonrası vergi ceza hukukunda vergi kabahati ve vergi suçu ayrımı daha net hale gelmiştir.” Işıklar Ülgen, 2020, **a.g.k.**, s. 3. dnp. 2.

²⁶⁹F. Başaran Yavaşlar. (2008). Vergi Ceza Hukuku'ndaki Değişim Süreci ve Bu Sürecin Vergi Ceza Sistemine Etkileri. *Vergi Sorunları Dergisi*, s. 78'den aktaran A. Bozdağ. (2008). *Türk Ceza Hukukunda ve Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 95.

öngörülen hukuka aykırılıklar olup çalışmamız kapsamında kabahatlere yönelik açıklamalar bu kısımla sınırlı tutulacaktır.

VUK'ta düzenlenen “vergi kaçakçılığı”, “vergi mahremiyetinin ihlali” ve “mükelleflerin özel işlerini yapma” fiilleri vergi suçlarını oluşturmaktadır. Bu Kanunun yanı sıra diğer kanunlarda da vergi suç ve cezalarına yer verilmektedir²⁷⁰. Örnek olarak gümrük idarelerince alınan vergi, resim ve harçlara yönelik suç ve cezalara Gümrük Kanunu²⁷¹ ve Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda²⁷² yer alan hükümler uygulanmaktadır²⁷³. Yine Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda düzenlenmiş suç ve cezalar için de söz konusu Kanun hükümleri uygulanmaktadır²⁷⁴.

1.2.1. Ekonomik suç ve vergi suçu ilişkisi

Vergi suçları, ekonomi ceza hukuku içerisinde yer alan suç tiplerindendir. Öyle ki, vergi suçu yerine mali suç ya da ekonomik suç kavramının kullanıldığı²⁷⁵ ve yine çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı biçimde açıklanan mali suç kavramının ekonomik suçlardan biri olup daha çok devletin vergi vb. mali düzenlemelerine aykırılık sonucunda ortaya çıktığına değinilmişti. Bu durumda ekonomik suç kavramı²⁷⁶ başta mali suçlar olmak üzere bu sınıfta yer alan vergi suçlarını da kapsar niteliktedir²⁷⁷.

Vergi suçları ile korunması hedeflenen hukuki yarar, devletin ekonomik yararlarıdır²⁷⁸. Bir diğer görüşe göre ise “*vergi suçları, devlet hazinesine karşı işlenen ekonomik suçlardır. Burada hazine yararı ve korunan hukuki menfaat olarak kamu yararı özdeşleşmektedir*”²⁷⁹. O halde vergi suçları ile korunan hukuki değer kamuya yararı olması, toplumun tamamını ve ülke ekonomisini olumsuz etkilemesinin yanı sıra genel

²⁷⁰S. Erman. (1988). *Vergi Suçları*. İstanbul: İ. Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi. s. 2.

²⁷¹27.10.1999 tarih ve 4458 sayılı Kanun.

²⁷²21.03.2007 tarih ve 5607 sayılı Kanun.

²⁷³D. Şenyüz. (2022). *Vergi Ceza Hukuku*. (12. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım. s. 53.

²⁷⁴Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 44.

²⁷⁵Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 383.

²⁷⁶Ekonomik suç belirli bir suç tipini tanımlayan hukuki bir terim değildir. Birden çok suç tipinin oluşturduğu suç kategorisini ifade eder. Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 384

²⁷⁷“Mali suçlar, şiddet içermeksizin işlenen bir taraftan başkalarının mali zararına yol açarken diğer taraftan bazı kişilerin maddi yarar sağlaması sonucunu doğuran suçları kapsamaktadır.” H. Aykın. *Mali Suç ve Mali Suçla Mücadele*. s. 3. <https://vergidosyasi.files.wordpress.com/2017/01/mali-suc3a7-ve-mali-suc3a7la-mc3bccadele-hasan-aykin.pdf> (Erişim tarihi: 06.01.2024).

²⁷⁸Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 4.

²⁷⁹Öncel vd., 2020, **a.g.k.**, s. 213.

olarak şiddet içermeyen eylemlerden oluşması vergi suçlarının aynı zamanda ekonomik suç kategorisinde bulunduğunu göstermektedir²⁸⁰.

Vergi suçlarının daha çok beyaz yaka suçu olarak kabul edildiği görüşünden²⁸¹ yola çıkılarak, ekonomik suçların çıkış noktası olan beyaz yaka suçluluğu kavramı ile bağlantılı olarak vergi suçlarının birer ekonomik suç olduğu sonucuna varılmaktadır.

Uluslararası hukukta ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi gerektiği görüşü savunulmaya devam ederken söz konusu ekonomik yaptırımların özellikle vergi kaçakçılığı gibi devleti kayba uğratan suçlarda önleyici ya da caydırıcı bir etki yaratmadığı açıktır. Bu nedenle hukukumuzda vergi kanunlarındaki değişikliklerle birlikte değişime uğrayan vergi kaçakçılığı suçuna caydırıcı olacak şekilde daha ağır yaptırımlar öngörülmüş ve bu yaptırımlar zamanla hürriyeti bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır²⁸².

2. VERGİ USUL KANUNU'NDA DÜZENLENEN SUÇLAR

2.1. Amaç ve Kapsam

Vergiye ilişkin genel düzenlemelerin yer aldığı VUK'un 1. maddesine göre gümrük idarelerince alınan vergi ve resimler haricindeki “*genel bütçeye ait vergi, resim ve harçlar ile il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim ve harçlar hakkında VUK hükümleri uygulanacaktır*”.²⁸³ Vergi düzenlemelerine ilişkin hukuk kuralları ile korunması amaçlanan başta kamu yararı olmak üzere Devletin gelir elde etme konusunda bir zarar veya zarar tehlikesine uğramaması için VUK'ta idari ve cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Vergi ceza hukuku olarak adlandırılan bu alanın kapsamı, vergi ödevi ve bu ödevden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi hususunda hangi fiillerin aykırılık oluşturduğu ve aykırı davranışlar sonucu hangi cezaların öngörüldüğüne ilişkindir²⁸⁴. Kanunda düzenlenen hukuka aykırı fiillerin bir kısmı mali nitelikli vergi kabahatlerinden bir kısmı ise ceza hukuku anlamındaki suçlardan oluşmaktadır²⁸⁵. Vergi suçları ve kabahatleri olarak tanımlanan bu fiillerden vergi kabahatlerinin düzenlenme amacı, hazinenin zarara uğratılarak devletin gelir elde etmesini engelleyecek

²⁸⁰Köksal, 2010, **a.g.k.**, s. 67.

²⁸¹S. Donay. (2008). *Ceza Mahkemesinde Yargılanan Vergi Suçları*. İstanbul: Beta Basın Yayın. s. 7.

²⁸²A. Laloğlu. (2024). *Vergi Ceza Hükümlerinin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 39-41.

²⁸³Vergi Usul Kanunu, m. 1/1.

²⁸⁴Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 50.

²⁸⁵Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 174; Öncel vd., 2020, **a.g.k.**, s. 214.

davranışların idari yaptırımlar ile önüne geçilmesi iken vergi suçlarında bunun yanı sıra kamu düzeninin korunması da amaçlanmaktadır²⁸⁶.

VUK'ta düzenlenen vergi kabahatleri için öngörülen yaptırımlar, herhangi bir yargı merciinin kararına gerek olmaksızın vergi idareleri tarafından uygulanabilen idari nitelikteki yaptırımlardır²⁸⁷. Kabahatleri meydana getiren fiiller için kast unsuru aranmazken²⁸⁸ bu fiillerin herhangi biri tarafından gerçekleştirilmesi ile söz konusu kabahatler oluşur²⁸⁹. Vergi ziyayı, usulsüzlük ve özel usulsüzlük olarak üçe ayrılan mali nitelikli suçlar olarak da adlandırılan vergi kabahatleri ve bu kabahatlere uygulanan cezalar²⁹⁰ yalnızca idari nitelikteki cezalardan oluşmaktadır.

Vergiye ilişkin düzenlemelerde kamu yararının sağlanması ve korunmasına ilişkin öngörülen idari nitelikteki yaptırımların tam anlamıyla yeterli bir caydırıcılık sağlayamadığı bu nedenle de VUK'ta hürriyeti bağlayıcı cezalara yer verildiği görülmektedir²⁹¹. Ekonomik suç kapsamında yer alan vergi suçları için yalnızca ekonomik ceza yaptırımı (idari para cezaları) öngörülmesi özellikle vergi kaçakçılığı suçu bakımından caydırıcı bir nitelik taşımadığından²⁹² bu alanda hürriyeti bağlayıcı cezaların gerekliliği hasıl olmuştur²⁹³.

Vergi kaçakçılığı suçu dışındaki vergi mahremiyetini ihlal ve mükelleflerin özel işlerini yapma suçları çalışmamız kapsamında olmadığı için bu bölümde söz konusu suçlara ilişkin ayrıntılara yer verilmeyecektir.

²⁸⁶Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 59.

²⁸⁷Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 58; Üstün, 2001, **a.g.k.**, s. 293.

²⁸⁸Öncel vd., 2020, **a.g.k.**, s. 215; Batı, 2021, **a.g.k.**, s.269.

²⁸⁹Y. Karakoç. (2014). *Genel Vergi Hukuku*. (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları. s. 493. Gerçekleştirilen fiil ile Kanunda belirtilen sonucun meydana gelmesi idari yaptırımın uygulanması için yeterlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. F. Gölcüklü. (1963). İdari Ceza Hukuku ve Anlamı; İdarenin Cezai Müeyyide Tatbiki. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 18 (2), s. 138. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37406> (Erişim tarihi: 15.01.2024).

²⁹⁰ Vergi kabahatleri bakımından ceza, idari para cezası olarak anlaşılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Özen. (2023). *Vergi Suçları ve Kabahatleri*. (6. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 200.

²⁹¹E. Özer. (2015). Vergi Suç ve Cezalarıyla Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İlişkisi-Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Örneği. *Vergi Sorunları Dergisi*, 38 (317), s. 77. <http://vergisorunlari.com.tr/makale/vergi-suc-ve-cezalarıyla-hurriyeti-baglayici-cezalarin-iliskisi---turkiye-ve-amerika-birlesik-devletleri-ornegi--vergisini-odemeyen-hapis-yatmali-mi-/5508> (Erişim tarihi: 18.01.2024).

²⁹²M. K. Mutluer ve N. N. Dayanç Kuzeyli. (2019). *Vergi Ceza Hukuku*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 226.

²⁹³A. Kurt. (2022). *Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 10.

2.2. Vergi Kaçakçılığı Suçu (VUK Madde 359)

2.2.1. Genel olarak

İlk kez 5432 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nda²⁹⁴ yer verilen kaçakçılık suçu, Kanunun 324. maddesinde "*mükellefin veya sorumlunun vergiyi kaçırmak kastı ile aşağıdaki şekillerde vergi zıyına sebebiyet vermesi*" şeklinde tanımlanmıştır²⁹⁵. Söz konusu suç için öngörülen idari ve mali nitelikteki yaptırımlar suçun engellenmesi bakımından etkili olmadığı için 24.08.1954 tarihinde yürürlüğe giren 5815 sayılı Kanunda mali ve idari nitelikteki yaptırımlara ek olarak hürriyeti bağlayıcı cezaların öngörüldüğü hileli vergi suçu düzenlenmiştir²⁹⁶. Hali hazırda yürürlükte bulunan Vergi Usul Kanununa²⁹⁷ kadar farklı isimlerle ve değişikliklerle günümüze ulaşan vergi kaçakçılığı suçu, Kanunun dördüncü kitap ikinci kısım üçüncü bölümünde düzenlenmiştir. VUK m. 359'a göre;

Madde 359- a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,

Hakkında on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir.

b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.

²⁹⁴07.06.1949 tarih ve 7233 sayılı Resmi Gazete.

²⁹⁵O. S. Kocahanoğlu. (1983). *Vergi Suçları, Vergi Cezaları ve Kurtulma Yolları*. (2. Baskı). İstanbul: Yaylacılık Matbaası. s. 169.

²⁹⁶S. Doldur. (2022). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Açısından Muhasebe Hilesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 40

²⁹⁷04.01.1961 tarihinde kabul edilen 213 sayılı Vergi Usul Kanunu.

c) Bu Kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

ç) Hazine ve Maliye Bakanlığınca yetkilendirilmediği halde, ödeme kaydedici cihaz mührünü kaldıran, donanım veya yazılımını değiştiren veya yetkilendirilmiş olsun ya da olmasın ödeme kaydedici cihazın hafıza birimlerine, elektronik devre elemanlarına veya harici donanım veya yazılımlarla olan bağlantı sistemine ya da kayıt dışı satışın önlenmesi için kurulan elektronik kontrol ve denetim sistemleri veya ilgili diğer sistemlere fiziksel veya bilişim yoluyla müdahale ederek; gerçekleştirilen satışlara ait mali belge veya bilgilerin cihazda kayıt altına alınmasını engelleyen, cihazda kayıt altına alınan bilgileri değiştiren veya silen, ödeme kaydedici cihaz veya bağlantılı diğer donanım ve sistemler ya da kayıt dışı satışın önlenmesi için kurulan elektronik kontrol ve denetim sistemleri veya ilgili diğer sistemler tarafından Hazine ve Maliye Bakanlığı veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarına elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önleyen veya bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebebiyet verenler üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

d) 3/1/2002 tarihli ve 4733 sayılı Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkol Piyasasının Düzenlenmesine Dair Kanun ile düzenlenen piyasalarda, Hazine ve Maliye Bakanlığınca yetki verilip verilmediğine bakılmaksızın, mükerrer 257'nci maddenin birinci fıkrasının (6) numaralı bendi kapsamında vergi güvenliğini sağlamak amacıyla kullanılmasına zorunluluk getirilen özel etiket ve işaretlerle ürünlerin etiketlenmesi veya işaretlenmesi ve etiketlenen veya işaretlenen ürün bilgilerinin kurulan veri merkezine aktarılmasını sağlayan sisteme fiziksel veya bilişim yoluyla müdahale ederek Hazine ve Maliye Bakanlığınca elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önleyenler veya bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebebiyet verenler üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

371 inci maddedeki pişmanlık şartlarına uygun olarak durumu ilgili makamlara bildirenler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

Bu maddede yazılı fiillerle verginin ziyaa uğratıldığıнын tespit edilmesine bağlı olarak tarh edilen verginin, gecikme faizi ve gecikme zammının tamamı ile kesilen cezaların yarısı ve buna isabet eden gecikme zammının; soruşturma evresinde ödenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında, kovuşturma evresinde hüküm verilinceye kadar ödenmesi halinde ise verilecek ceza üçte bir oranında indirilir. Tarh edilen vergi ve vergi aslına bağlı olarak kesilen cezanın bulunmadığı durumlarda verilecek ceza yarı oranında indirilir.

Bu maddede düzenlenen suçların birden fazla takvim yılı veya vergilendirme dönemi içinde aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi halinde, Türk Ceza Kanunu'nun 43'üncü maddesi uygulanır. Kaçakçılık suçlarını işleyenler hakkında bu maddede yazılı cezaların uygulanması 344'üncü maddede yazılı vergi ziyai cezasının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez (213 sayılı Vergi Usul Kanunu, m. 359).

Maddede belirtilen “vergi kanunları” ifadesi VUK m. 3/A’da şu şekilde açıklanmıştır: “*Bu Kanunda kullanılan "Vergi Kanunu" tabiri işbu Kanun ile bu Kanun hükümlerine tabi vergi, resim ve harç kanunlarını ifade eder.*” Buna göre VUK’un yanı sıra 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu gibi özel vergi kanunları da bu kapsamda ele alınmaktadır.

Vergi kaçakçılığına ilişkin öğretide üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamakla birlikte yapılan tanımlardan bazıları şu şekildedir: Geniş anlamda vergilendirilebilir gelir ya da servetini vergi idaresinin bilgisi dışında bırakıp yine vergi matrahına ilişkin gerçek değer gizlenmesi için kanunlara aykırı davranmak²⁹⁸ olarak tanımlanan vergi kaçakçılığı, dar anlamda vergi kanunlarının uygulanması amacıyla idarece alınan tedbirlere aykırı davranarak vergi ödememek ya da daha az vergi ödemek şeklinde tanımlanmaktadır²⁹⁹. Kayıt dışı ekonominin en büyük sebeplerinden biri olan vergi kaçakçılığı fiili vergi ödevlisi olan kişilerin vergi ödemekten kaçması ya da kanuna aykırı olarak daha az vergi ödemeye çalışmasıdır³⁰⁰. Diğer bir tanıma göre de vergi zıyaı şartı aranmaksızın kanunda belirtilen davranışların kasten gerçekleştirilmesi sonucu ortaya çıkan kamu düzenine aykırı fiillerdir³⁰¹. Bu tanımlardan yola çıkarak vergi kaçakçılığını, mükellefin ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarından daha az bir kısmını ödemek ya da hiç ödememek amacıyla yürürlükte olan vergi düzenlemelerine aykırı biçimde başvurduğu yollar şeklinde tanımlamak mümkündür.

Vergi kaçakçılığının yanı sıra kısaca vergiden kaçınma kavramına da değinmek gerekir. Buna göre “*vergi kaçakçılığı, daha az vergi ödemek ya da hiç ödememek amacıyla vergi kanunlarına aykırı hareket etmek*”³⁰² şeklinde gerçekleşirken vergiden kaçınma, vergi mükelleflerinin vergi kanunlarına aykırı davranmadan vergi ödevlerinden

²⁹⁸Mahmut Kaşıkçı. (1999). *Türk Hukukunda Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 92. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/32725.pdf> (Erişim tarihi: 17.01.2024).

²⁹⁹F. M. Öcal. (2001). *Vergi Suç ve Cezalarından Kaçakçılık Suçunun ve Cezasının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 36-37’den aktaran R. Arslan. (2016). *Vergi Kaçakçılığı Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 14.

³⁰⁰Doldur, 2022, **a.g.k.**, s. 38.

³⁰¹Bayraklı, 2006, **a.g.k.**, s. 241.

³⁰²H. Nadaroğlu. (1979). Vergi Güvenlik Önlemlerinin Niteliği ve Önemi. *Vergi Sorunları Dergisi*, İstanbul. s. 4’ten aktaran N. Edizdoğan, M. Taş ve A. Çelikkaya. (2007). *Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi. s. 89.

kurtulmaya çalışması şeklinde tanımlanmaktadır. Burada vergi kaçakçılığının aksine hukuki düzenlemelere aykırı bir hareketle bulunulmadan mevcut normlar çerçevesinde kalınarak vergi ödemekten imtina eden bir davranış söz konusu olmaktadır³⁰³.

VUK m. 359 ile düzenleme altına alınan vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan hareketler beşe ayrılmış ve her hareket için fiilin ağırlığına göre farklı ceza hadleri belirlenmiştir.

2.2.2. Korunan hukuki yarar

Vergi kaçakçılığı suçu ile başta kamu düzeni olmak üzere birden fazla değer korunduğu ifade edilmektedir³⁰⁴. Vergi suç ve cezalarının konulmasındaki amaç, vergilerin zamanında ödenerek kamu hizmetleri için gereken finansmanın sağlanması ve hazinenin vergi kaybının önüne geçilmesidir. Bu açıdan bakıldığında vergi kaçakçılığı suçu ile kamu yararının sağlanmaya çalışıldığı ve korunan hukuki değer de bu amaçla eş değer olduğu söylenebilecektir³⁰⁵. Nitekim cezai düzenlemelerin vergi suçları bakımından uygulanması, bu suçların kamu düzeninin tesisi hususunda öncelik taşıdığına işaret etmektedir³⁰⁶.

4369 sayılı Yasa ile VUK m. 359 kapsamında değişikliğe gidilmiş ve vergi ziyayı, vergi kaçakçılığı suçunun unsuru olmaktan çıkarılmıştır³⁰⁷. Değişiklikten önce söz konusu suç ile korunan hukuki yararın idarenin sahip olduğu gelir kaynakları olduğu ifade edilmiştir³⁰⁸. Söz konusu değişiklikle birlikte ise korunan hukuki yararın devletin vergi kaybına uğramasını engellemek olduğu, bu nedenle suç tipinden vergi ziyayı çıkarılarak zarar şartı olmaksızın söz konusu suçun gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir³⁰⁹.

Vergi kaçakçılığı suçu ile korunan hukuki yarar bakımından devletin vergilendirmeye ilişkin hak ve yetkisinin korunmasının³¹⁰ yanı sıra devletin ekonomik

³⁰³Kırbaş, 2015, **a.g.k.**, s. 176.

³⁰⁴Bayar, 2010, **a.g.k.**, s. 40-44.

³⁰⁵Öncel vd., 2020, **a.g.k.**, s. 213; Vergi kaçakçılığı suçu kapsamında hazine ve kamu yararının korunması amaçlanmaktadır. B. Yaltı Soydan. (2002). *Vergi Kaçakçılığı Suçunu Avrupa Topluluğu Bütçesi Aleyhine Kaçakçılık Suçu ile Okumak Adli ve Orantılı Bir Ceza Sistemi Yaratmak Mümkün Müdür?* Vergi Sorunları Dergisi, (169), s. 51, 59.

³⁰⁶İ. N. Bayar. (2010). *Vergi Kaçakçılığı*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 30.

³⁰⁷Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 307.

³⁰⁸Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 2.

³⁰⁹M. Karaarslan. (2006). Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (64), s. 120. <https://tbdbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-64-226> (Erişim tarihi: 12.02.2024).

³¹⁰Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 437.

yararının korunduğu bir durumda kamu düzeninin korunmuş olacağı da belirtilmektedir³¹¹. Diğer yandan vergi kaçakçılığı suçunun birden çok fiil ile gerçekleştirilebilmesi kanun koyucunun bu fiiller bakımından kamunun defter, kayıt ve belgelere olan güvenini korumaya çalıştığını da göstermektedir³¹². Bir diğer görüşe göre ise söz konusu belgeler bakımından kamu güveninin yanı sıra ispat değerinin de korunmak istendiği ifade edilmiştir. O halde bu suç düzenlemesi ile devletin mali bakımdan zarar görmesinin önüne geçilerek ekonomik menfaatinin de korunduğu ifade edilmektedir³¹³. Bize göre de vergi kaçakçılığı suçu ile kamu yararı kapsamında ihtiyaç duyulan finansmanın elde edilmesini engelleyenlere karşı diğer vergi suçları ve ekonomik suçlarda olduğu gibi genel ekonomik yarar korunmak istenmektedir.

2.2.3. Suçun faili

VUK m. 359 kapsamında birden çok fiille düzenlenmiş olan vergi kaçakçılığı suçunun özgü suç niteliği taşıyıp taşımadığı öğretide tartışmalıdır. Bu hususta yapılan açıklamalardan birinde vergi kaçakçılığı suçunun eylem odaklı bir suç olduğu ve kim tarafından işlendiğinin önem taşımadığı belirtilirken³¹⁴ yine aynı yöndeki bir görüşte söz konusu suçun işlenebilmesi için failin vergi mükellefi ya da sorumlusu olmasına gerek duyulmadığı herkes tarafından işlenebilen bir suç olduğu ifade edilmiştir³¹⁵. Ancak bizim de katıldığımız görüşe göre suçun birden fazla fiille işlenebilen bir suç olması sebebiyle söz konusu düzenlemelerin ayrı ayrı ele alınarak özgü suç niteliği taşıyıp taşımadığı belirlenmelidir³¹⁶. Buna göre;

VUK m. 359/a-1’de yer alan seçimlik hareketlerden her biri vergi mükellefi ve vergi sorumlularının yanı sıra üçüncü kişiler tarafından da işlenebileceği için özgü suç niteliği taşımamaktadır. Buna karşın m. 359/a-2 fıkrasında yer alan muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleyenler bakımından özel faillik şartı arandığı ve söz konusu fiilin vergi mükellefi ya da vergi sorumlusu tarafından işlenebileceği görülmektedir. Kanunun

³¹¹Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 12.

³¹²Bayar, 2010, **a.g.k.**, s. 133; O. Özcan. (2015). *Vergi Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 98.

³¹³Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 21.

³¹⁴Y. B. Aslanpınar. (2022). *TCK’nın Genel Hükümleri Çerçevesinde Vergi Kaçakçılığı Suçları*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 94; Özcan, 2015, **a.g.k.**, s. 121.

³¹⁵Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 85; A. Çavuş. (2016). *Suç Genel Teorisi Işığında Vergi Kaçakçılığı Suçları*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım. s. 71; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 448.

³¹⁶Ş. E. Çomaklı. (2008). *Vergi Ceza Hukukunda Mahsus Suç*. Ankara: Savaş Yayınevi. s. 192, 193.

m. 359/b ve 359/c³¹⁷ hükümlerinde düzenlenen suç konusu fiiller ise herkes tarafından işlenebilmektedir³¹⁸.

Suçun failinin küçük veya kısıtlı bir kimse olması halinde VUK'un 10. ve 332. maddeleri göz önünde bulundurulacaktır. 10. maddede küçük ve kısıtlılara ait vergi ödevini yerine getirme görevinin kanuni temsilcilere verildiği, 332. maddede ise vergi kanunlarına aykırı davranışlarından dolayı küçük ve kısıtlılara ilişkin ceza sorumluluğunun bulunmadığı, cezanın muhatabının veli, vasi ya da kayyım olacağı belirtilmektedir³¹⁹. Ancak söz konusu düzenlemeler temel alınarak veli ya da vasinin gerçekleştirmediği bir fiilden dolayı sorumlu tutulması mümkün değildir. Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi göz önünde bulundurulduğunda küçük ya da kısıtlı adına vergi ödevini gerçekleştirmekle görevli veli ya da vasi vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan eylemi gerçekleştirmesi halinde fail olarak sorumlu tutulacaktır³²⁰.

Vergi kaçakçılığı suçunun tüzel kişiler tarafından işlenmesi halinde ise m. 333/3'e göre söz konusu fiili işleyen gerçek kişilerin cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

2.2.4. Maddi unsur

2.2.4.1. Hareket

Birden çok ve farklı fiillerle işlenebilen bir suç olarak karşımıza çıkan vergi kaçakçılığı suçu bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Kimi yazarlara göre suça ilişkin olarak kanunda yer alan hareketler seçimlik hareketler olup herhangi birinin ya da birden fazlasının gerçekleştirilmesi halinde tek bir suç tipi oluşmakta³²¹ iken diğerlerine göre söz konusu hareketler yalnızca tek suç için öngörülen seçimlik hareketler olmayıp bu fiiller sonucunda farklı yaptırımlar öngören birden fazla kaçakçılık suçunun oluşacağı belirtilmektedir³²². Buna göre aynı bent içerisinde yer alan hareketlerden biri ya da birkaçının işlenmesi ile tek suç meydana gelirken³²³ farklı bentlerde yer alan fiillerin

³¹⁷Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar için getirilen bir düzenleme olması ve bu suçu ancak matbaacıların işleyebilmesi sebebiyle özgü suç niteliği taşıdığı ifade edilmiştir. Çomaklı, 2008, **a.g.k.**, s. 192, 193.

³¹⁸Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 31-33.

³¹⁹Aksi görüş için bkz. Ş. Kızılot ve Z. Kızılot. (2009). *Kaçakçılık Suçları ve Naylon Fatura İhtilafları*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık. s. 569, 570.

³²⁰Aslanpınar, 2022, **a.g.k.**, s. 96.

³²¹Karakoç, 2014, **a.g.k.**, s. 517; S. A. Oktar. (2019). *Vergi Hukuku*. (14. Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi. s. 392.

³²²Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 35; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 438; T. Candan. (2010). *Vergi Suçları ve Cezaları*. (3. Baskı). Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları. s. 366.

³²³Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 440.

işlenmesi durumunda seçimlik hareket söz konusu olmaz ve ayrı ayrı suçlar oluşur³²⁴. Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere vergi ziyaının vergi kaçakçılığı suçunun unsuru olmaktan çıkarılması ile suçun oluşması için vergi ziyaı neticesinin varlığı aranmaz. Bu nedenle vergi kaçakçılığı suçu şekli suç niteliğine sahip sırf hareket suçudur³²⁵.

Suçun maddi unsurunu anlamak için madde kapsamında düzenlenen hareketleri ayrı ayrı değerlendirmek yerinde olacaktır. Buna göre vergi kaçakçılığı suçunun maddi konusu şu başlıklar halinde sıralanabilir³²⁶:

- “1- Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, belge ve kayıtlar (a ve b fıkraları)
- 2- Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeler (c fıkrası)
- 3- Ödeme kaydedici cihazlar, bu cihazlarla ilgili belge, bilgi, veri ve kayıtlar (ç fıkrası)
- 4- Özel etiket ve işaretlerle işaretlenen veya etiketlenen ürün/ürün bilgileri (d fıkrası)”

2.2.4.1.1. Vergi Usul Kanunu m. 359-a bendinde yer alan eylemler:

Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmak

Muhasebe hilesi yapma fiili diğer vergi suçlarının da temelinde yer alan bir torba suç niteliği taşımaktadır³²⁷. Hesap ve muhasebe hilesinden ne anlamak gerektiği Kanunda açıkça belirtilmediği için hileli hareketlerin pek çok farklı şekilde³²⁸ gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu ve bu suç bakımından herhangi bir boşluk doğmaması adına sınırlı sayım yapılmadığı belirtilmektedir³²⁹. Bu yönüyle serbest hareketli³³⁰ bir suç olarak da tanımlanan hesap ve muhasebe hileleri yapmak öğretide “yasal defterlere kaydı gereken hususların vergi matrahını azaltmak amacıyla muhasebe kurallarına aykırı biçimde

³²⁴Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 47.

³²⁵Ancak m. 359/a-1’de düzenlenen “defter kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydetme” hareketi ile işlenmesi bakımından neticeli suç olarak kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 323.

³²⁶Aslanpınar, 2022, **a.g.k.**, s. 82.

³²⁷Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 127-128. Kendi kanunlarında tanımlanmayan suçları torba suç olarak nitelendiren görüş için bkz. Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 488.

³²⁸Muhasebe hilesi niteliğindeki fiillere ilişkin örnekler için bkz. A. Benli. (2011). Muhasebe Hilesi Nedir, Ne Olmalıdır? 6111 sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirmeler. *Vergi Dünyası*, (360), s. 122-124.

³²⁹Ö. Tosun. (1962). *Hileli Vergi Suçları*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No: 191. İstanbul: Baha Matbaası. s. 75’ten aktaran Mutluer, 1979, **a.g.k.**, s. 167; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 94.

³³⁰Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 39.

işlenmesine kayıt düzeninin vergi hukuku ve muhasebe hukuku kurallarına aykırı olacak şekilde değiştirilmesine yönelik hareketler”³³¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer taraftan “*kayıt düzeninin vergi ve muhasebe hukuku kurallarına aykırı olacak şekilde değiştirilmesi*”³³² ya da “*genel olarak kabul edilmiş muhasebe kurallarına aykırı olarak ve bu aykırılığın vergi matrahının azalmasına sebep olacağı bilinci içinde yapılması*”³³³ şeklinde de ele alınan hesap ve muhasebe hilesine ilişkin Kanunda belirli bir tanımın bulunmaması eleştirilmekte ve söz konusu belirsizlik kişilerin yasak olan davranışı bilmesini ve bundan kaçınmasını mümkün kılmadığı için kanunilik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır³³⁴.

Gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açmak

Gerçekte var olmayan ya da gerçek olmasına rağmen söz konusu mükellef ile herhangi bir ticari ilişkisi bulunmayan kişinin deftere kaydı yapılarak adına hesap açılması halinde vergi kaçakçılığı suçu gerçekleşmiş olacaktır³³⁵. Hesap ve muhasebe hilesi niteliği taşıyan bu fiil kanunda ayrıca bir düzenleme alanı bulmuş³³⁶ ve gerçek olmayan bir işlem yapılması yaptırıma bağlanmıştır³³⁷. Bu hususta gösterilen örnekler ise gerçekte var olmayan bir borcu hesaba varmış gibi kaydetmek, işlemle ilgisi olmayan bir başka kişi adına hesap açmak ya da daha önce yüksek bir bedele satılan emtiayı uydurma bir fatura ile düşük bedelle satmış gibi göstermek şeklinde ifade edilmiştir³³⁸.

Defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydetmek

“*Deftere kaydı gereken hesap ve işlemlerin vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde başka defter, belge ya da kayıt ortamlarına kaydedilmesi çift defter tutmak/kullanmak olarak nitelendirilmektedir*”.³³⁹ Söz konusu fiilin işlenebilmesi için

³³¹Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 303.

³³²A. Parlar ve G. Demirel. (2002). *Adli-İdari Vergi Suçları*. Ankara: Adil Yayınevi. s. 218.

³³³Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 128.

³³⁴S. Ülgen. (2011). *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Muhasebe Hilesi Kavramına Bir Bakış*. Vergi Dünyası, (359), s. 61.

³³⁵Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 97; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 42.

³³⁶Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 305.

³³⁷Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 129.

³³⁸Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 129.

³³⁹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 98.

mükellefin Kanunda yer alan zorunlu defterleri tutmakla yükümlü olması gerekir. Buna göre usulüne uygun şekilde tasdik edilmiş defterlerde yer alan bilgilerin bir başka deftere vergi matrahını azaltacak biçimde geçirilmesi halinde bu suç oluşmaktadır. Nitekim ikinci kaydın ilk defterde tutulan kayıtlardan farklı olması ve matrah farkının bu defter üzerinden anlaşılması gerekmektedir³⁴⁰.

Diğer kayıt ortamları şeklinde ifade edilen husus Kanunda sınırlı bir şekilde sayılmamış olup bu ifade ile kastedilenin teknolojiyle birlikte her geçen gün gelişen ve çeşitlenen teknolojik kayıt cihazları ile diğer kağıt, ajanda, özel defter gibi kayıt ortamları olduğu ifade edilmektedir³⁴¹.

Diğer taraftan bilgilerin ikinci bir deftere³⁴² aynen aktarılması halinde herhangi bir matrah azalması söz konusu olmadığı için kayıtların yalnızca çift defterde tutulması söz konusu suçu oluşturmayaacağı³⁴³ gibi noterde tasdik olunmamış deftere yapılan kayıtların bir başka deftere geçirilmesi halinde de bu suç oluşmayacaktır³⁴⁴. Yine içtihatlarla bakıldığında da kanuni defterler dışında özel defterlere yapılan kayıtların vergi matrahını azaltmak dışında herhangi bir amaçla yapılması halinde söz konusu suçun unsurları oluşmamaktadır³⁴⁵.

Vergi ödevlisi tutmak zorunda olduğu kayıtları kanuni defterin yanı sıra özel bir deftere de geçirdiği durumda bu suç oluşmayacaktır. Zira kanun hükmünde deftere kaydı zorunlu olan işlemlerin başka bir ortama kaydedilmesi vergi matrahının azalmasına sebep verdiğinde suç oluşturmaktadır. Yine kayıt mecburiyeti bulunan hususların hiçbir

³⁴⁰O. Özcan. (2014). *Türk Hukukunda Vergi Suçları*. Doktora Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 118.

³⁴¹Çavuş, 2016, **a.g.k.**, s. 102.

³⁴²İkinci defter kelimesi ile mutlaka bir defter şeklinde düşünülmemelidir. Kağıt, ajanda, bilgisayar mikrofilm, disket vb. kayıt ortamlarında tutulan kayıtlar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan, 2015, **a.g.k.**, s. 153.

³⁴³Mutluer, 1979, **a.g.k.**, s. 160; Kızılot ve Kızılot, s. 495. Her çift defter tutma halinde bu suç oluşmamaktadır. Öyle ki, her iki defterdeki kayıtlara bakıldığında söz konusu kayıtlar aynı ise suç oluşmaz. Defterlerdeki kayıtlar birbirinden farklı ve bir matrah azalması söz konusu ise suç oluşmakta matrah azalması söz konusu değilse suç oluşmamaktadır. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 46.

³⁴⁴Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 130. “Deftere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya kayıt ortamlarına kaydetmek suçunun oluşmasında ilk koşulun o yıla ait defterlerin varlıklarının noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olmasının gerekmesine, sanığın 1993 yılı için noterden tasdik ettirilmiş defteri bulunmamasına göre münnet suçun yasal unsurları itibarıyla oluşmadığı, eylemin mali idarenin değerlendirme alanına girdiği gözetilmeden sanığın beraatı yerine mahkumiyetine hükmolunması yasaya aykırıdır.” İlgili Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 11. CD. 28.11.2001 tarih ve 10096/10988 no’lu kararı aktaran N. Ok ve A. Gündel. (2002). *Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 345.

³⁴⁵Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 320, dpn. 135.

defter/ortama kaydedilmemesi halinde de bu suçun gerçekleştiğinden bahsedilemeyecektir³⁴⁶.

Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek veya gizlemek

Tahrif etmek fiili³⁴⁷, başlangıçta gerçeğe uygun şekilde düzenlenen defter ya da belgelerdeki kayıtların gerçeğe aykırı olacak şekilde rakam ve yazılarla değiştirilmesidir³⁴⁸. Mevcut defter ve kayıtların varlığını ortadan kaldırmayan ancak içeriklerini değiştiren veya gizleyen her türlü müdahale tahrifat kapsamında ele alınmaktadır³⁴⁹. Tahrifat fiili ile yapılan değişikliğin aldatıcı nitelikte olması gerekirken suça konu kayıt ve belgelerin VUK’a göre tutulması zorunlu defter, kayıt ve belgelerden olması, tahrif edilen belgenin sahte olmaması ve tahrifatın kasten yapılması da suçun oluşabilmesi bakımından gereklidir. Ancak bir belge ya da defter üzerinde yapılan hata ve yanlışlıkların hukuka uygun şekilde düzeltilmesi tahrifat sayılmamakla birlikte VUK m. 217’de yanlış kayıtların ne şekilde düzeltilebileceği gösterilmiştir³⁵⁰. Diğer yandan tahrif edilen kayıt ve belgelerin kullanılması da suçun oluşması bakımından zorunlu bir unsur olarak görülmemiştir³⁵¹.

Vergi kaçakçılığı suçuna sebebiyet veren diğer bir fiil defter, kayıt ve belgelerin gizlenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gizleme fiilinden ne anlaşılması gerektiği Kanunun m. 359/a-2 bendinde “*Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir.*” şeklinde ifade edilmiştir. Gizlemeden bahsedilebilmesi için vergi incelemesi yapmaya yetkili kişiler tarafından defter, kayıt ve belgelerin ibrazının istenmesi, söz konusu defter, kayıt ve belgelerin aslı bulunmasına rağmen vergi ödevlisinin ibraz görevini yerine getirmemesi gerekmektedir³⁵². VUK m. 253 ve 256 arasında düzenlenen defter, kayıt ve belgelerin muhafaza ve ibraz ödevi gereği vergi ödevlilerinin söz konusu kayıt ve belgeleri ilgili bulundukları yılı takip eden takvim yılı başından itibaren beş yıl süreyle

³⁴⁶Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 306; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 98.

³⁴⁷Tahrifat, belirtilen defter ve kayıtlarda “bozma, kalem oynatma, kazıma, silme, karalama çizme ya da kimyasal maddeler” kullanılarak yazı ve rakamların silinmesi ve yerine aldatıcı değişikliklerin yapılmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mutluer, 1979, **a.g.k.**, 166.

³⁴⁸Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 307; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 503.

³⁴⁹Özcan, 2015, **a.g.k.**, s. 155.

³⁵⁰Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 131-133; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 101-102.

³⁵¹Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 321, 322; Vergi ziyaı suçun unsuru olmaktan çıktığı için söz konusu belgeler üzerinde tahrifat gerçekleştirilmesi suçun oluşumu bakımından yeterlidir. Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 133.

³⁵²Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 102-106; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 501.

saklama zorunluluğu bulunmaktadır³⁵³. Bu durumda ibrazı istenen defter, kayıt ve belgelerin söz konusu beş yıllık süre içerisinde ibraz edilmemesi halinde gizleme fiilinden söz edilecektir³⁵⁴. Saklama süresi içinde olmak kaydıyla belgelerin ibraz edilmesi için de vergi idaresi tarafından mükellefe belli bir süre tanınması gerekmektedir. VUK m. 14/2’de hüküm altına alınan hususta; “*Kanunda açıkça yazılı olmayan hallerde 15 günden aşağı olmamak şartıyla bu süreyi, tebliği yapacak olan idare belirler ve ilgiliye tebliğ eder.*” biçiminde ifade edilmiş olup mali tatil süresince söz konusu defter ve belgelerin ibrazının istenemeyeceği belirtilmiştir³⁵⁵.

VUK’a göre defter, belge ve kayıtların fiziki olarak tutulmasının yanı sıra elektronik ortamda da defter, belge ve kayıtların tutulması mümkün hale getirilmiştir. Nitekim VUK’un mükerrer 242. maddesinde elektronik ortamda tutulan kayıtlar ve elektronik cihazla belge düzenlenmesine ilişkin esaslara yer verilmektedir. Söz konusu maddenin 1. fıkrasına göre, “*Elektronik cihazlarla düzenlenen belgeler ile özel cihazlardan çıkarılan pulları ihtiva eden belgeler bu Kanun hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş belge hükmündedir*”. Yine 2. fıkrada tanımları³⁵⁶ yapılan elektronik defter, elektronik belge ve elektronik kayıtlar bakımından bu Kanun ve diğer vergi kanunlarında defter, kayıt ve belgeler için geçerli olan hükümler uygulanır. O halde TTK m. 397/4’e göre bağımsız denetime tabi olan şirketlerin e-Defter tutma zorunluluğu bulunması³⁵⁷ dolayısıyla bağımsız denetime tabi kuruluşlardan olan³⁵⁸ bankalar da defter-i kebir ve yevmiye defterlerini elektronik ortamlarda hazırlayıp muhafaza etmektedir. Bu durumda defter, belge ve kayıtları tahrif etme ya da gizleme fiillerinin yalnızca fiziki defter ve kayıtlar ile

³⁵³Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 53.

³⁵⁴Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 104. Yargıtay içtihatlarına göre gizleme eyleminin hangi şartlarda oluşacağına ilişkin ayrıntılar için bkz. T. Candan. (2019). *Vergisel Kabahatler ve Suçlar*. Ankara: Yetkin Yayınları. s. 362-365.

³⁵⁵5604 sayılı Mali Tatil İhdas Edilmesi Hakkında Kanun m. 4- “Mahkeme kararı veya Cumhuriyet Savcılıklarının talebi üzerine ya da VUK hükümlerine göre yapılan aramalı incelemeler hariç olmak üzere, mali tatil süresince inceleme amacıyla defter ve belgelerin ibrazı talep edilemez, mükellefin işyerinde incelemeye başlanılmaz”.

³⁵⁶VUK mükerrer m. 242/2- “Elektronik defter, şekil hükümlerinden bağımsız olarak bu Kanuna göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünüdür. Elektronik belge, şekil hükümlerinden bağımsız olarak bu Kanuna göre düzenlenmesi zorunlu olan belgelerde yer alan bilgileri içeren elektronik kayıtlar bütünüdür.

Elektronik kayıt, elektronik ortamda tutulan ve elektronik defter ve belgeleri oluşturan, elektronik yöntemlerle erişimi ve işlenmesi mümkün olan en küçük bilgi ögesini ifade eder.”

³⁵⁷<https://www.turmob.org.tr/e-donusum/edefter/kimler-kullanmak-zorunda> (Erişim tarihi: 01.04.2024).

³⁵⁸https://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/pratikBilgiler/BAGISMSIZ%20DENETIM_2023.pdf (Erişim tarihi: 01.04.2024).

sınırlı olmadığı, elektronik ortamlarda tutulan defter ve kayıtlar üzerinde ilgili suç fiillerinin gerçekleştirilmesi mümkündür³⁵⁹.

Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya kullanmak

Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge Kanunda “*Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge...*” şeklinde tanımlanmış olup toplumda çoğunlukla naylon fatura şeklinde ifade edilmektedir³⁶⁰. Yanıltıcı belge düzenleme fiili belgenin aslında ya da sureti üzerinde gerçekleştirilebilirken³⁶¹ sırf hareket suçu³⁶² olduğu için kasten işlenebilen bir suç söz konusudur. Bu durumda düzenlenen belgede yapılan içerik ya da miktar hataları suçun oluşmasına sebep olmazken tahrifattan farklı olarak belgenin başlangıçta sahte biçimde düzenlenmesi bu suça neden olacaktır³⁶³. Ayrıca suça konu belgenin VUK kapsamında olan belgelerden biri olması ve vergi mükellefiyeti olan bir kişi tarafından düzenlenmesi gerekmektedir³⁶⁴.

Kanunda muhteviyatı itibariyle yanıltıcı şekilde düzenlenen belgenin kullanılması da hüküm altına alınmış olup belgeyi düzenleyen kişi veya durumu bilen bir başka kişi tarafından muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgenin kullanılması da söz konusu suçun oluşmasına sebep olacaktır³⁶⁵. Öğretideki diğer bir görüşe göre ise muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgeyi kullananın belge düzenleyen kişiden farklı bir kişi olması gerekmektedir³⁶⁶. Seçimlik hareketle işlenebilen bu suçta düzenleme fiilinde olduğu gibi kullanma fiili bakımından da kast unsuru aranmaktadır³⁶⁷.

³⁵⁹Kaşıkçı ve Rençber, 2023, **a.g.k.**, s. 332.

³⁶⁰Halk arasında kullanımı bu şekilde olsa da muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge yalnızca faturadan ibaret değildir. “Fatura, sevk irsaliyesi, yazar kaşa fişi, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, ücret bordrosu, yolcu listesi” gibi belgelerde bu kapsamda düzenlenebilecektir. Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 508.

³⁶¹Ok ve Gündel, 2002, **a.g.k.**, s. 316.

³⁶²Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 66. Suçun oluşması için sahte şekilde düzenlenen belgenin bir zarar sonucu doğurmasına gerek yoktur. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 68. Bu yönde verilen Yargıtay Kararları da mevcuttur: Yargıtay 11. Ceza Dairesi E.2005/2881 K.2005/12060 23.11.2005 tarih ve E.2003/8846 K.2006/1007 20.02.2006 tarihli kararları. <https://legalbank-net.offcampus.anadolu.edu.tr/arama/mahkeme-kararlari> (Erişim tarihi: 27.02.2024)

³⁶³Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 66, 67; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 107; Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 138.

³⁶⁴Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 106.

³⁶⁵Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 76.

³⁶⁶Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 313-314; Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 79.

³⁶⁷Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 138; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 76.

2.2.4.1.2. Vergi Usul Kanunu m. 359-b bendinde yer alan eylemler:

Defter, kayıt ve belgeleri yok etmek

Yok etmek fiilinden anlaşılması gereken daha öncesinde var olan saklama ve ibraz etme zorunluluğu bulunan defter, kayıt ve belgelerin varlığının ortadan kaldırılmasıdır³⁶⁸. Bu durumda suça konu fiilin cezalandırılabilmesi için öncelikle vergi kanunlarına göre tutulması, düzenlenmesi ya da saklanması zorunlu olan defter, kayıt ve belgelerin varlığı söz konusu olmalıdır. Tutulan belgelerin maddi varlığının ortadan kaldırılması veya elektronik ortamda tutulan kayıtların silinmesi gibi davranışlar yok etme kapsamında değerlendirilmektedir. Yok etme davranışı VUK'ta belirtilen beş yıllık saklama süresi içinde ve kasten gerçekleştirilmelidir. Belgelerin kısmen yok edilmesi halinde de suç oluşmakta ve yok edilen belge ve kayıtlar hukuki bakımdan ispat görevini yitirmektedir³⁶⁹.

Mücbir sebepler ya da kastı ortadan kaldıran nedenlerin bulunması halinde defter, kayıt ve belgeleri yok etme suçu oluşmayacaktır³⁷⁰. Bu hususta hüküm altına alınan VUK m. 15'e göre ise belge ve kayıtların 13. maddede sayılanlar dışında bir mücbir sebep ile yok olması halinde mahkeme tarafından söz konusu durumun tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Defter sayfelerini yok ederek yerine başka yapraklar koymak veya hiç yaprak koymamak

Vergi kaçakçılığı suçu defter sayfalarının kopartılması halinde ilgili sayfanın yerine koyulmaması ya da bunun yerine farklı sayfalar koyulması şeklinde de gerçekleştirilebilmektedir. VUK m. 218/2'de defter sayfalarının yırtılamayacağı ve yaprakların sırasının bozulamayacağı açıkça belirtilmiş olup söz konusu fiillerin suça sebep olabilmesi için defterin Kanuna göre tutulması zorunlu defterlerden olması gerekmektedir³⁷¹. Seçimlik olarak düzenlenen fiillerden ilki “defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koymak” suretiyle gerçekleştirilirken ikinci fiil suçun teşebbüs aşamasında kalması durumunun önüne geçecek şekilde düzenlenmiştir. Buna

³⁶⁸Candan, 2010, **a.g.k.**, s. 162; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 497.

³⁶⁹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 108.

³⁷⁰Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 497-498; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 453.

³⁷¹VUK m. 218/2- “Ciltli defterlerde, defter sayfaları ciltten koparılamaz. Tasdikli müteharrik yapraklarda bu yaprakların sırası bozulamaz ve bunlar yırtılamaz.”

göre yok edilen sayfalar yerine hiç yaprak konulmaması halinde de söz konusu suç gerçekleşecektir³⁷².

Defter sayfalarının yalnızca kopartılmış olmasının suçun gerçekleşmesi için yeterli olup olmadığı konusunda öğretide farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bizim de katıldığımız görüşe göre yırtılan yaprakların sonradan ibraz edilmek üzere muhafaza edilmesi ya da deftere ekli şekilde tutulması suçu oluşturmamaktadır. Diğer bir ifade ile söz konusu yaprakların maddi olarak da ortadan kaldırılması halinde suç oluşmaktadır³⁷³. Ayrıca söz konusu durum gerçekleştiğinde defterde bulunan ilgili kısımdan yararlanma imkanı ortadan kalkacağı için bu suç ancak kasten işlenebilen bir suç niteliğindedir³⁷⁴.

Belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenlemek veya kullanmak

VUK m. 227 ile hüküm altına alınan ve vergi düzeni bakımından oldukça önemli bir yere sahip olan belge düzenleme konusu vergi ödevlisi kişilerin diğer kişilerle gerçekleştirdikleri işlemler bakımından kayıt ve belge tutma zorunluluğunu ifade etmektedir. Tutulan belgelerin gerçeğe uygun şekilde ve söz konusu ilişkiyi doğru biçimde gösterir nitelikte olması esastır. Aksi halde aralarında herhangi bir ekonomik ilişki bulunmaksızın varmış gibi düzenlenen belgeler sahte belge niteliği taşımaktadır. VUK m. 359/b bendinde de sahte belge “*gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Vergi kaçakçılığı suçuna esas olan sahtecilik fiili belgenin aslında ya da suretinde³⁷⁵ gerçekleştirilebilir³⁷⁶. Sahte belge düzenleme fiili ile vergi kaçakçılığı suçu kapsamında yer alan muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleme fiili arasındaki fark öğretide tartışmalı olsa da bizim de katıldığımız görüşe göre³⁷⁷ söz konusu fiiller aynı suç kapsamında düzenlenen seçimlik hareketler olması sebebiyle aynı hukuki değeri korumaya yöneliktir³⁷⁸. Fiillere uygulanacak ceza miktarlarının farklı olması dışında,

³⁷²Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 86; Öğretide kopartılan defter yaprakları yerine hiç yaprak koymama fiilinin sayfaların kopartılması fiili ile aynı hüküm içerisinde düzenlenmesini eleştiren görüşler de mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 168.

³⁷³Kocahanoğlu, 1983, **a.g.k.**, s. 311; S. Erman. (1957). Hileli Vergi Suçları Hakkında Bazı Düşünceler. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, (3), s. 64. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7565> (Erişim tarihi: 11.03.2024).

³⁷⁴Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 504;

³⁷⁵Belgenin suretinde gerçekleştirilecek sahtecilik fiili için belgenin güven duyulan nitelikte olması aranır. Bu nedenle söz konusu suretin onaylı olması gerekmektedir. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 87.

³⁷⁶Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 109-110.

³⁷⁷Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 90.

³⁷⁸Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 53.

muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemede fikri sahtecilik söz konusu iken belgelerin asıl veya suretlerinde gerçekleştirilen sahtecilik fiili, maddi sahtecilik eylemleri sonucunda karşımıza çıkmaktadır³⁷⁹.

Sahte olarak düzenlenen belgelerin kullanılması da vergi kaçakçılığı suçu bakımından hüküm altına alınmış olup söz konusu belgelerin defterlere işlenmesi kullanma fiili olarak değerlendirilmektedir³⁸⁰. Vergisel süreci olumsuz etkileyen sahte belge, düzenleyen kişi ya da bir başka üçüncü kişi tarafından da kullanılabilir³⁸¹. Sahte belgenin vergisel amaç dışında kullanılması durumunda vergi kaçakçılığı suçu değil TCK'de düzenlenen sahtecilik suçu oluşacaktır³⁸².

2.2.4.1.3. Vergi Usul Kanunu m. 359-c bendinde yer alan eylemler:

Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmadığı halde belge basmak veya bu belgeleri bilerek kullanmak

Vergi Usul Kanunu Uyarınca Vergi Mükellefleri Tarafından Kullanılan Belgelerin Basım ve Dağıtım Hakkında Yönetmelik³⁸³, VUK kapsamında kullanılması gereken belge ve defterlerin ancak Hazine ve Maliye Bakanlığınca izni bulunan kişiler tarafından basılabileceğini öngörmektedir³⁸⁴. Bu kişiler dışında belge basan ve belgelerin söz konusu niteliğini bilerek bunları kullanan kişiler, vergi kaçakçılığı suçu kapsamında yaptırıma tabi tutulmaktadır. Basma fiili, suçun oluşması için tek başına yeterli olmakla birlikte basılan belgelerin kullanılması da aynı bent içerisinde ayrıca düzenleme alanı bulmuştur. Buna göre yetkili olmayan kişiler tarafından basılan belgeleri bilerek kullanan kişi suçun oluşmasına neden olmakta ve söz konusu hükümde yer alan “bilerek” ifadesi³⁸⁵ ile bu hareketin ancak kasten gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir³⁸⁶.

³⁷⁹Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 90. Fikri sahtecilik ve maddi sahtecilik konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 317; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 173; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 87.

³⁸⁰Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 558; O. Temizyürek. (2009). Sahte veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanma Fiillerinde Suç Tarihi, Suça Teşebbüs ve Teselsül. *Vergi Dünyası Dergisi*, (339), s. 118'den aktaran Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 177.

³⁸¹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 110, 111.

³⁸²D. Şenyüz. (2005). *Vergi Ceza Hukuku*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları. s. 59. İlgili Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 26.01.2006 tarih, E.2003/11723, K.2006/246 sayılı kararı. <https://legalbank-net.offcampus.anadolu.edu.tr/arama/mahkeme-kararlari> (Erişim tarihi: 28.02.2024).

³⁸³02.02.1985 tarih ve 18654 sayılı Resmi Gazete.

³⁸⁴Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 149.

³⁸⁵Bilerek ifadesi tamamen subjektif bir durumu işaret etmesi sebebiyle failin cezalandırılması hususunda bazı güçlüklerle neden olabileceği için eleştirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 331.

³⁸⁶Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 487. “Bilerek” kelimesine yer verilmesi halinde suç yalnızca doğrudan kast ile işlenebilir. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 94.

2.2.4.1.4. Vergi Usul Kanunu m. 359-ç bendinde yer alan eylemler:

VUK mükerrer 242. madde ödeme kaydedici cihazların kullanılması suretiyle üretilen belgelere dair birtakım düzenlemeler getirmektedir. Buna göre söz konusu belgeleri düzenlettirmek için Ticaret Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkili kılınmış olup VUK ve diğer vergi kanunlarında bulunan belgelere ilişkin düzenlemeler bu belgeler için de geçerli olacaktır. 30.04.2021 tarihinde yürürlüğe giren VUK m. 359/ç bendi ile ödeme kaydedici cihazlara ilişkin birtakım düzenlemeler getirilmiştir³⁸⁷. Düzenlemeye göre;

Yetkisi olmayan kişiler tarafından ödeme kaydedici cihaz mührünü kaldıran, donanım veya yazılımını değiştiren, yetkilendirilmiş olsun ya da olmasın ödeme kaydedici cihazların hafızalarına, yazılımlarına, elektronik denetim sistemlerine müdahale ederek gerçekleştirilen satışlara ait mali belge ya da bilgilerin cihazda kayıt altına alınmasını engelleyenler ile Elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önleyen veya bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebep verenler hakkında cezai yaptırım öngörülmüştür. (Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 333, 334.)

2.2.4.1.5. Vergi Usul Kanunu m. 359-d bendinde yer alan eylemler:

7423 sayılı Kanun ile VUK m.359'a eklenen d bendi yeni bir suç tipini oluşturmaktadır. 01.01.2024 tarihinden itibaren yürürlüğe giren söz konusu hükme göre;

VUK mükerrer m. 257 birinci fıkra altıncı bendinde yer alan vergi güvenliğinin sağlanması amacıyla zorunlu tutulan özel etiket ve işaretlerle işaretleme ve etiketleme yapılan ürünlerin veri merkezine aktarılmasını sağlayan sisteme fiziksel veya bilişim yoluyla müdahale edilerek Hazine ve Maliye Bakanlığına elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önleyenler veya bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebebiyet verenler hakkında ceza yaptırımı öngörülmüştür (VUK. m. 359-d bendi).

Söz konusu hüküm, kullanılması zorunlu özel işaret ve etiketlerin bulunduğu 4733 sayılı Kanun kapsamındaki tütün, tütün mamulleri ve alkol piyasalarına ilişkin vergisel düzenlemelere ilişkindir. Suçun konusunu, vergi güvenliğini sağlamak için kullanılması zorunlu özel etiket ve işaretlerle ürünlerin işaretleme/etiketlenmesi veya etiketlenen/işaretleme ürün bilgilerinin veri merkezine aktarılmasını sağlayan sistem

³⁸⁷Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 332-333. Söz konusu düzenlemelerin akaryakıt piyasasına ilişkin kaçakçılık fiillerinin önüne geçmek ve akaryakıt üzerinden alınan vergilerin ziya uğratılmasını engellemek amacıyla getirildiği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Ömercioğlu. (2022). 7318 Sayılı Kanun ile Eklenen Vergi Kaçakçılığı Suçları. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17 (1), s. 188. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2400495> (Erişim tarihi: 14.03.2024). Öte yandan (ç) fıkrasında yer alan hükümler TCK'daki bilişim alanındaki suçlarla birçok açıdan benzerlik göstermektedir.

oluşturmaktadır. Ayrıca bu suç herkes tarafından işlenebilen, sırf hareket suçu niteliğindedir³⁸⁸.

2.2.4.2. Netice

Vergi kaçakçılığı suçu meydana getiren fiiller bakımından neticeli ve neticesi harekete bitişik suç kavramları karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu suça sebep olan çift defter tutmak fiili dışındaki fiiller sırf hareket suçu niteliğinde olup hareketin yapılması ile suç tamamlanmaktadır. Çift defter tutma fiilinde ise vergi matrahında bir azalma meydana gelmesi şartı arandığı için bu fiil neticeli bir suç özelliği taşımaktadır³⁸⁹.

2.2.4.3. Nedensellik bağı

Suç neden olan hareket ile netice arasındaki bağlantı nedensellik bağı olarak adlandırılmakta ve vergi kaçakçılığı suçu bakımından neticeli suç sonucuna götüren çift defter tutmak fiili haricindeki hareketler için nedensellik bağı söz konusu olmamaktadır. Çift defter tutma hareketinde ise nedensellik bağı önemli olup vergi matrahında meydana gelen azalmanın çift defter tutma fiilinden kaynaklanması gerekmektedir³⁹⁰.

2.2.5. Manevi unsur

Vergi kaçakçılığı suçu farklı seçimlik hareketlerle işlenebilen bir suç olduğu için kast ve taksir unsuru madde kapsamında yer alan hareketler bakımından ele alındığında a, b, c, ç ve d bentleri ancak kasten işlenebilen fiillerden oluşmaktadır³⁹¹. Suçun taksirle işlenebilmesi için TCK m. 22’de de belirtildiği üzere ancak kanunun açıkça belirttiği durumlarda suç taksirle işlenebilir. Bu bakımdan VUK’ta taksire ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığından söz konusu suç taksirle işlenememektedir³⁹². Ancak öğretide suçun taksirle de işlenebileceğini ifade eden bazı görüşler mevcuttur³⁹³.

³⁸⁸Kaşıkcı ve Rençber, 2023, **a.g.k.**, s. 463-464.

³⁸⁹Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 474.

³⁹⁰Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 96.

³⁹¹Vergi kaçakçılığına neden olan fiillerin kural olarak kasten gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten karar için bkz. Yargıtay 11. CD. 26.10.2011 tarih, E.2011/10730, K.2011/21123 kararı. <https://www.lexpera-com-tr.offcampus.anadolu.edu.tr/ictihat/yargitay/11-ceza-dairesi-e-2011-10730-k-2011-21123-t-26-10-2011> (Erişim tarihi: 29.02.2024).

³⁹²Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 326; Özen, s. 97; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 478; Şenyüz, 2005, **a.g.k.**, s. 256; C. Karabulut. (2006). *Vergi Suçları ve Yeni TCK ile Yapılan Değişiklikler*. Vergi Raporu. s. 52. <https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2006-081-Vergi-Suclari-Ve-Yeni-Tck-Ile-Yapilan-Degisiklikler-Cem-Karabulut-%20.pdf> (Erişim tarihi: 01.03.2024)

³⁹³Suçun hem kasten hem de taksirle işlenebileceğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. N. Bilici. (2011). *Vergi Hukuku*. (26. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 90; H. G. Çiçek ve H. Herek. (2012). *Türkiye’de Vergi*

Vergi kaçakçılığı suçunda vergi ziyayı şartının kaldırılması sonucu yalnızca fiilin gerçekleştirilmesi yeterli olup suçun oluşumu bakımından genel kastın varlığı aranmaktadır³⁹⁴. Ancak m. 359-a bendinde yer alan “defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge ve diğer kayıt ortamlarına kaydetmek” fiili için “vergi matrahının azalmasına neden olma” hareketi özel kast niteliği taşıdığı için bu fiil ancak özel kast ile işlenebilmektedir³⁹⁵. Yine m. 359-c bendinde yer alan Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmadığı halde basılan belgeyi “bilerek kullananlar” ifadesi de özel kastın arandığını göstermektedir³⁹⁶. Söz konusu ifadelerin bulunmadığı diğer bentlerde yer alan fiiller bakımından ise suçun olası kastla işlenebileceği ifade edilmiştir³⁹⁷.

2.2.6. Hukuka aykırılık

Suçun gerçekleşmesi için kanunda yaptırıma bağlanan hukuka aykırı fiilin gerçekleştirilmesi esastır. Hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması halinde ise tipik fiilin hukuka aykırılığı ortadan kalkmaktadır³⁹⁸. Öğretide vergi kaçakçılığı suçu için kabul gören hukuka uygunluk nedenlerinden ilki zorunluluk halidir. Zorunluluk halinde kişinin ağır ve kesin olarak gerçekleşme tehlikesi bulunan bir durumdan kendisini ya da bir başkasını korumak için yaptığı davranışlar söz konusudur. Vergi kaçakçılığı suçunda zorunluluk hali iflas durumunda mümkün görünmektedir³⁹⁹. Diğer bir hukuka uygunluk nedeni olan meşru savunma hali ise koşulların gerçekleşmesi durumunda vergi kaçakçılığı suçu için uygulanabilecektir⁴⁰⁰.

Hukuka uygunluk nedenleri dışında söz konusu fiillerin cezalandırılmaması sonucunu doğuran bazı nedenler de mevcuttur. VUK m. 359/2’de yer alan düzenlemede m. 371’de yer alan şartlara uygun davranıldığında pişmanlık hükümlerine göre ceza

Suç ve Cezalarının Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), s. 320. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3894> (Erişim tarihi: 29.02.2024).

³⁹⁴M. K. Mutluer. (2008). *Vergi Genel Hukuku*. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 308. Failin kanuni tipte yer alan objektif unsurları bilmesi ve istemesi gerekmektedir. Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 186.

³⁹⁵Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 306; Mutluer, 2008, **a.g.k.**, s. 308. Aksi görüş için bkz. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 108.

³⁹⁶N. Saban. (2016). *Vergi Hukuku*. (8. Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 522.

³⁹⁷S. G. Oslu. (2013). *Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 79; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 190.

³⁹⁸Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 190, 191.

³⁹⁹Ayrıntılı bilgi için bkz. Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 25; Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 325. Aksi görüş için bkz. Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 124.

⁴⁰⁰Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 111; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 192.

yaptırımını uygulanmayacağı öngörülmektedir⁴⁰¹. Kusurluluğu etkileyen ya da ortadan kaldıran sebeplere bakıldığında ise cebir ve tehdit durumu söz konusu olduğunda failin iradesi dışında yaptığı davranışlar sonucu suç meydana geleceğinden kast unsuru bulunsa da faili etki altına alan cebir ve tehdit nedeniyle cezai sorumluluk ortadan kalkacaktır⁴⁰². Kusurluluğu ortadan kaldıran nedenlerden bir diğeri ise mücbir sebeplerdir. Vergi hukukunda mücbir sebebin vergi ödevlisi olan kişinin söz konusu görevini yerine getirmesini engelleyecek nitelikte olması gerekir⁴⁰³. VUK m. 13'te yer alan düzenlemede mücbir sebep sayılabilecek durumlar bazı örnekler ile açıklanmıştır.

VUK m. 369/1'de⁴⁰⁴ kusurluluğu etkileyen/kaldıran nedenlerden olan hata müessesesine ilişkin bir düzenleme söz konusudur. Düzenlemeye göre vergi usulüne dair idarece yapılan bir değişikliğin suçun unsurlarını etkilemesi durumunda mükellef tarafından uygulanması zorunlu bir husus olarak gerçekleştirilen davranış sonucu bir suç meydana gelmişse burada failin kastından söz edilemeyecektir. O halde suçun maddi unsurlarında yapılan hata kastı ortadan kaldırırken ceza sorumluluğunun oluşmasını engelleyecektir⁴⁰⁵.

2.2.7. Suçun özel görünüş biçimleri

Vergi kaçakçılığı suçu seçimlik birden çok hareketle işlenebilen bir suç niteliği taşıması sebebiyle teşebbüs konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre vergi ziyaının suçun neticesi olmaktan çıkarılması ile vergi kaçakçılığı suçuna teşebbüs ihtimali de ortadan kalkmıştır⁴⁰⁶. Diğer bir görüşe göre ise m. 359/a-1'de yer alan “çift defter tutmak” fiili haricindeki fiiller sırf hareket suçu niteliğinde olup bu eylemler kısımlara bölünebildiği ölçüde teşebbüse elverişlidir. Aksi halde bu hareketler bakımından teşebbüs söz konusu olmayacaktır⁴⁰⁷. Çift defter tutma fiili ise neticeli bir suç olması sebebiyle teşebbüse elverişlidir⁴⁰⁸. Bizim de katıldığımız görüşe göre çift defter

⁴⁰¹Pişmanlık ve ıslah müessesini hukuka uygunluk içerisinde ele alan görüş için bkz. Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 511; Pişmanlığı bir hukuka uygunluk nedeni değil, şahsi cezasızlık nedeni olarak varsayan görüş için bkz. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 110; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 191.

⁴⁰²Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 14; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 581; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 194.

⁴⁰³Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 198.

⁴⁰⁴VUK m. 369/1- “Yetkili makamların mükellefin kendisine yazı ile yanlış izahat vermiş olmaları veya bir hükmün uygulanma tarzına ilişkin bir içtihadın değişmiş olması halinde vergi cezası kesilmez ve gecikme faizi hesaplanmaz.”

⁴⁰⁵Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 112, 113.

⁴⁰⁶B. Baykara. (2008). *Teorik ve Pratik Yönleri ile Vergi ve Vergi Ceza Hukuku*. İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği Yayınları. s. 365.

⁴⁰⁷Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 152; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 115.

⁴⁰⁸Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 592; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 115.

tutmak fiili neticeli suç özelliği gösterdiği için değil hareketleri parçalara bölünebildiği ölçüde ve söz konusu hareketlerin failin elinde olmayan nedenlerle tamamlanamadığı durumlarda teşebbüs söz konusu olacaktır⁴⁰⁹.

İştirak konusuna gelindiğinde vergi kaçakçılığı suçunda fail bakımından özel bir nitelik aranmadığı için suçun işlenmesine iştirak eden kişilerin de vergi ödevlisi olması zorunlu değildir. Ancak VUK m. 360'ta yer alan “... *iştirak eden suç ortaklarının bu suçların işlenmesinde menfaatinin bulunmaması halinde, Türk Ceza Kanunu'nun suça iştirak hükümlerine göre hakkında verilecek cezanın yarısı indirilir.*” hükmü ile cezai yaptırım hususu ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre suça iştirak eden her kişi kendi sorumluluğu ve menfaati bakımından cezalandırılacaktır⁴¹⁰.

İştirak türleri incelenecek olursa dolaylı faillik bakımından vergi kaçakçılığı suçu kişinin bu suçu işlerken bir başka kişiyi araç olarak kullanması şeklinde görülmektedir. Müşterek faillik hususunda ise suça konu icra hareketlerinin birlikte gerçekleştirilmesi halinde söz konusu suç oluşmaktadır. Failler suçu meydana getiren davranışları ayrı fiillerle gerçekleştirebileceği gibi farklı fiillerle de gerçekleştirebilecektir. “Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunmadığı halde belge basmak” fiili bakımından belgeyi basıma hazırlayan ve belgeyi basan kişiler bu duruma örnek gösterilebilir⁴¹¹.

Diğer bir iştirak türünde ise suç işleme niyeti olmayan bir kişiye suç işlemesi için karar aldırarak kişi azmettiren olarak nitelendirilmekte ve işlenen suç bakımından fail gibi cezalandırılmaktadır⁴¹². Vergi kaçakçılığı suçu bakımından da şirket ortağı bir kimsenin şirket çalışanına sahte fatura düzenlettirmesi azmettirmeye örnek gösterilebilir⁴¹³.

Bir suçun işlenmesine yardım etme durumunda ise TCK m. 39/2 hükmünde belirtilen fiiller⁴¹⁴ ile bir kişinin suç işlemesine yardım eden kişiler cezalandırılmaktadır. Bu duruma örnek olarak çift defter tutma şeklinde gerçekleştirilen vergi kaçakçılığı suçunda ikinci defterin nasıl tutulması gerektiği ya da vergi kaçırmayı düşünen vergi

⁴⁰⁹Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 207.

⁴¹⁰Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 501, 502; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 115, 116; İştirak hususuna esas olan menfaat maddi ya da manevi nitelikte olabileceği gibi menfaatin gerçekleşmiş olması da şart değildir. Bir menfaat beklentisi içerisinde fiile katılmak yeterlidir. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 116-117; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 503. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 220-225.

⁴¹¹Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 215.

⁴¹²H. Hakeri. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (16. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 571-572.

⁴¹³M. Batun. (2010). Kaçakçılık Suçlarında İştirak, Birleşme ve Tekerrür. *Yaklaşım Dergisi*, (213), s. 134.

⁴¹⁴“Suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek, suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak, suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak.”

ödevlisine sahte belgenin nasıl düzenleneceği konusunda yol gösteren kişi yardım eden sıfatını almaktadır⁴¹⁵.

İçtima konusunda vergi kaçakçılığı suçu bakımından Kanunda bileşik suç düzenlemesi bulunmadığı için bu kısımda diğer içtima türleri incelenecektir.

Vergi kaçakçılığı suçu kapsamında düzenlenen birden çok farklı fiilin gerçekleştirilmesi ile ortaya çıkacak sonuçlar zincirleme suç hükümleri bakımından bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Aynı suç işleme kastıyla farklı zamanlarda aynı bentte yer alan fiillerden birden fazlasının işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri söz konusu olacaktır⁴¹⁶. Bu doğrultuda “farklı zamanlardan” ne anlaşılması gerektiği öğretide ve yerleşmiş içtihatlarda aynı takvim yılı içerisinde yer alan farklı vergilendirme dönemleri şeklinde kabul edilmektedir⁴¹⁷. Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararda aynı takvim yılı içinde farklı vergilendirme dönemlerinde işlenmiş olan suçlar için zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir⁴¹⁸. Yargıtay’ın bir diğer kararında ise farklı takvim yıllarında gerçekleştirilen fiiller ayrı ayrı suçları oluştururken aynı takvim yılı içerisinde farklı zamanlarda sahte fatura düzenlenmesi zincirleme şekilde sahte fatura düzenleme suçunu oluşturmaktadır⁴¹⁹. Ancak bizim de katıldığımız görüşe göre⁴²⁰ yalnızca aynı takvim yılı içerisinde işlenen suçlar için kabul edilen zincirleme suç uygulaması farklı takvim yılları bakımından da değerlendirmeye alınmalıdır. Yapılan son Kanun değişikliği⁴²¹ de bu hususta bir düzenleme yaparak konuya açıklık getirmiştir.

Tek hareket ile aynı bent içerisinde düzenlenen birden çok fiilin gerçekleşmesi halinde tek suçun oluşacağı farklı bentlerdeki hareketlerin gerçekleşmesi durumunda ise fikri içtima söz konusu olacaktır⁴²². Diğer bir anlatımla tek bir fiil ile Kanunun birden çok hükmü ihlal edildiğinde uygulanan fikri içtima hükümleri vergi suçları bakımından da geçerlidir. VUK m. 359/3 ve m. 367/4’te yapılan değişiklikler ile aynı fiille vergi suçu ve

⁴¹⁵Daha fazla örnek için bkz. Batun, 2010, **a.g.k.**, s. 134.

⁴¹⁶Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 125.

⁴¹⁷Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 598; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 441.

⁴¹⁸Yargıtay 11. Ceza Dairesi 18.07.2007 tarih E.2007/3648, K.2007/5187 kararından aktaran Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 599.

⁴¹⁹Yargıtay 11. Ceza Dairesi 16.01.2017 tarih E.2016/4139, K.2017/235 kararı. <https://www.lexpera-com-tr.offcampus.anadolu.edu.tr/ictihat/yargitay/11-ceza-dairesi-e-2016-4139-k-2017-235-t-16-1-2017>

⁴²⁰Ayrıntılı bilgi için bkz. Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 129-130.

⁴²¹08.04.2022 tarih ve 7394/4 sayılı Kanun değişikliği. VUK m. 359/ek: “Bu maddede düzenlenen suçların birden fazla takvim yılı veya vergilendirme dönemi içinde aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi halinde, Türk Ceza Kanunu’nun 43. maddesi uygulanır.”

⁴²²Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 125.

vergi kabahatinin bir arada işlenmesi durumunda ise hem vergi kabahati hem de vergi suçundan dolayı iki farklı yaptırım uygulanması mümkün görülmektedir⁴²³.

2.2.8. Yaptırım

Vergiye ilişkin hukuki düzenlemelerin ihlal edilmesiyle ortaya çıkan aykırılıklardan biri olan vergi kaçakçılığı suçu için Kanunda hürriyeti bağlayıcı bir ceza yaptırımı öngörülmüştür. İlgili madde kapsamında bentler halinde gruplandırılan fiillere göre vergi kaçakçılığı suçuna uygulanacak cezai yaptırımlar da farklılık göstermektedir. Buna göre aynı suç kapsamı içerisinde yaptırımların farklı olmasının sebebi başta failin kastındaki yoğunluk olmak üzere suç filleri ile oluşan hukuki ihlallerin yoğunluğu şeklinde ifade edilmektedir⁴²⁴. Buna göre 359. maddenin a bendinde düzenlenen fiiller için “on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası”, b bendinde düzenlenen fiiller bakımından “üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası”, c bendinde yer alan fiiller için “iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası”, ç ve d bentleri için ise “üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası” öngörülmektedir.

Vergi kaçakçılığı suçuna sebep olan fiil ile vergi ziyanının da gerçekleşmesi Kanunda ayrıca bir yaptırıma bağlanmıştır. VUK m. 359’da herhangi bir adli para cezasının öngörülmemesine rağmen vergi ziyanını düzenleyen 344. maddenin 2. fıkrasında “*Vergi ziyanına 359 uncu maddede yazılı fiillerle sebebiyet verilmesi halinde bu ceza üç kat, bu fiillere iştirak edenlere ise bir kat olarak uygulanır.*” şeklindeki düzenleme ile vergi kaçakçılığına uygulanacak hürriyeti bağlayıcı cezanın yanı sıra mali nitelikte bir cezanın uygulanması öngörülmüştür⁴²⁵. Diğer bir ifade ile idari nitelikte bir yaptırım olarak karşımıza çıkan vergi ziyaı cezası, vergi kaybının vergi kaçakçılığı sonucunda ortaya çıkması halinde ağırlaştırılmış biçimde faile uygulanacaktır⁴²⁶.

Diğer bir düzenleme ise m. 367/son’da belirtilen vergi kaçakçılığı suçu için hükmedilen adli bir yaptırım bulunması söz konusu suçla meydana gelen vergi kabahatlerine ilişkin idari yaptırımların uygulanmasına engel değildir.

⁴²³F. Başaran Yavaşlar. (2008). Vergi Suç ve Kabahatleri Hukuku’nda Son Durum. *İstanbul Barosu Dergisi*, 82 (6), s. 2847. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/YayinDetay.aspx?ID=444&desc=Cilt:82-Say%C4%B1:2008/6> (Erişim tarihi: 13.03.2024); Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 494; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 132.

⁴²⁴A. Çavuş. (2001). Vergi Kaçakçılığı Suçunda Ceza. *Yaklaşım Dergisi*, (103), s. 203; Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 330.

⁴²⁵Öncel vd., 2020, **a.g.k.**, s. 217; Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 330; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 431, 432.

⁴²⁶Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 435.

VUK cezaların ertelenmesi hususunda özel bir düzenleme yapmadığı için TCK m. 51/1’de belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde VUK m. 359-a bendindeki hareketler sonucu hükmedilen cezanın ertelenmesi yoluna gidilebilecektir⁴²⁷.

2.2.9. Soruşturma ve kovuşturma usulü

Vergi kaçakçılığı suçları re’sen soruşturulan ve kovuşturulan suçlardan olmasının yanı sıra söz konusu suçların işlenmesinin tespiti bakımından “Bazı kaçakçılık suçlarının cezalandırılmasında usûl” başlıklı⁴²⁸ VUK m. 367’de özel bir düzenlemeye gidilmiştir. Düzenlemeye göre vergi incelemesinde⁴²⁹ bulunan vergi müfettişleri, vergi müfettiş yardımcıları ya da yetkili diğer memurlar⁴³⁰ tarafından VUK m. 359’da yer alan suçların işlendiğinin tespit edilmesi halinde düzenlenecek mütalaa ile Cumhuriyet başsavcılığına bildirimde bulunulmalıdır. 367. maddenin 4. fıkrasında ise m. 359/ç ve d bentlerine ilişkin ayrı bir düzenleme yapılmış olup söz konusu bentlerdeki fiillerin tespit edilmesi durumunda incelemenin tamamlanmasını beklemeden Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴³¹. İlgili maddenin ikinci fıkrasında ise suçun Cumhuriyet savcısı tarafından öğrenilmesi durumunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiği düzenlenmiştir. Madde kapsamında yapılan düzenlemelerle vergi kaçakçılığına ilişkin soruşturma usullerinin CMK’de yer alan genel usul kurallarından farklılaştığını göstermektedir. Nitekim genel kuralların yanı sıra suç bakımından getirilen özel düzenlemelerin bulunması öncelikle bu kuralların uygulanmasını gerektiğini gösterir⁴³².

Vergi kaçakçılığı suçunun tespiti ile ilgili detaylar vergi incelemesinde bulunan kişilerce verilen vergi inceleme raporunun yanı sıra vergi suçu raporuyla belirlenmektedir⁴³³. Vergi müfettişleri ve müfettiş yardımcıları dışındaki memurlar tarafından yapılan vergi incelemesi sırasında kaçakçılık suçuna ilişkin tespitin yapılması halinde alınacak mütalaa ile defterdarlık ya da vergi dairesi başkanlığına durum bildirilir.

⁴²⁷Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 330.

⁴²⁸Kenar başlığında her ne kadar “bazı kaçakçılık suçlarının cezalandırılması usulü” şeklinde belirtilmişse de söz konusu madde kapsam itibarıyla tüm vergi kaçakçılığı suçlarında uygulanacak usul ve esasları içermektedir. Ok ve Gündel, 2002, **a.g.k.**, s. 19.

⁴²⁹Vergi incelemesi ile mükellefin vergisel ödevlerini doğru bir şekilde yerine getirip getirmediğinin tespiti amaçlanmaktadır. Bu nedenle vergi suçlarının gerçekleşip gerçekleşmediği vergi incelemesinin amaçları arasında yer almaktadır. Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 118.

⁴³⁰VUK m. 135’e göre “vergi incelemesinde yetkili olan diğer memurlar; ilin en büyük mal memuru, vergi dairesi müdürleri, Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlardır.”

⁴³¹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 402-403.

⁴³²Türker, 2023, **a.g.k.**, s. 30.

⁴³³Baykara, 2008, **a.g.k.**, s. 401.

İlgili vergi dairesi başkanlığı ya da defterdarlık ise mütalaa ve vergi suçu raporu ile Cumhuriyet başsavcılığına başvurur. Söz konusu makamlar tarafından verilen raporlar idari görüş niteliğinde olup savcılık için bağlayıcı özellik taşımamaktadır. Vergi müfettişleri ve müfettiş yardımcıları ise vergi incelemeleri sırasında suça rastlamaları durumunda ilgili rapor değerlendirme komisyonundan alacakları mütalaa ile doğrudan Cumhuriyet başsavcılığına başvurabilmektedir⁴³⁴. Diğer taraftan bu merciiler dışında suç ihbarı alan Cumhuriyet savcısı ilgili bilgi ve belgeleri vergi dairesine göndererek inceleme talep eder. İnceleme sonunda düzenlenecek mütalaa dava şartı⁴³⁵ olarak öngörüldüğü için kamu davasının açılması mütalaanın düzenlenmesine kadar beklenmektedir. Mütalaalar vergi kaçakçılığı suçunda kesin hüküm teşkil eden belgeler olmamakla birlikte fiil ve fail arasındaki ilişkinin tespiti ile suçun aydınlatılması bakımından yargı mensuplarına yardımcı niteliği bulunan belgelerdir⁴³⁶. Vergi kaçakçılığı suçları bakımından öngörülen hapis cezalarının üst sınırı on yılı aşmadığı için bu suçların kovuşturulmasında görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleri olup yetkili mahkeme CMK'daki genel hükümlere göre belirlenmektedir⁴³⁷.

⁴³⁴H. Özgenç Yılmaz. (2024). *Vergi Kaçakçılığı Suçunda Muhakeme Usulü Olarak Mütalaa Şartı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 719; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 402-405.

⁴³⁵Muhasebe ve vergi kayıtlarının anlaşılabilmesi özel uzmanlık gerektirdiği için vergi incelemesini gerçekleştiren kişilerce tespit edilen vergi kaçakçılığı suçunda soruşturmaya başlanabilmesi için mütalaa alınması zorunlu kılınmıştır. H. Uğur ve M. Elibol. (2015). *Açıklamalı-İçtihatlı Vergi Suçları*. Ankara: Adalet Yayınevi. s. 107.

⁴³⁶Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 407-410.

⁴³⁷Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 392. Vergi suçları bakımından yetkili mahkemenin tespiti için fiilin işlendiği yer ya da neticenin ortaya çıktığı yerin belirlenmesi çoğunlukla kolay olmadığı için failin bağlı olduğu vergi dairesinin bulunduğu yerin yetki bakımından belirleyici olması daha uygun düşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK KANUNU'NUN 154. VE 156. MADDELERİNDE DÜZENLENEN SUÇ VE CEZALARIN VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. BANKACILIK KANUNU MADDE 154 VE 156'DA DÜZENLENEN SUÇLARIN VUK MADDE 359 BAKIMINDAN İÇTİMAİ

1.1. Genel Olarak

Çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı biçimde ele alınan bankalar ve bankacılık faaliyetleri ekonomik sistem açısından oldukça önemli bir yere sahiptir⁴³⁸. Ekonomik faaliyetlerin kayıt altında tutulması ve bu doğrultuda gerçekleşecek vergisel işlemlerin takibi bakımından devlet için ayrıca bir önemi olan bankalar⁴³⁹, hukuki ve vergisel anlamda birçok düzenlemeye tabi tutulmuştur⁴⁴⁰. Bu kapsamda, VUK'a göre vergi mükellefi ve vergi sorumlusu olan bankalar ve bankalarla ilişkisi olan kişilerin işlemleri vergilendirilmektedir⁴⁴¹. Öte yandan TTK kapsamında ticari şirket niteliği bulunan bankaların tacir olmanın getirdiği sorumluluklara da uyması gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi olan zorunlu ticari defterlerin tutulması yükümlülüğü, bankanın iş ve işlemlerinin yer aldığı kayıt düzeninin sağlanmasında ve denetim-gözetim faaliyetlerinde defter ve belgelerin ibrazı konusunda büyük önem taşımaktadır⁴⁴². Nitekim Bankacılık Kanunu'nda bu hususa ilişkin hukuki düzenlemelerin yanı sıra söz konusu hükümlerin ihlal edilmesi durumunda uygulanacak yaptırımlar da ele alınmaktadır⁴⁴³.

⁴³⁸“Bankalar bir yandan halkın servetinin önemli bir bölümünün yönetiminde anahtar rol üstlenirken, öte yandan tutumlarıyla ekonomideki para hacminin belirlenmesinde de etkili olurlar. Bankaların gördükleri işler, kamu düzen ve çıkarıyla yakından ilgilidir.” A. S. Yüksel, A. Yüksel ve Ü. Yüksel. (2004). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*. (10. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım. s. 3-4.

⁴³⁹Anonim şirket şeklinde kurulan bankaların en önemli mali yükümlülüklerinin başında kurumlar vergisi gelmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 2020-2021-2022 dönemleri için kurumlar vergisi bakımından en fazla vergi beyan eden mükelleflerinin yer aldığı listede ilk yirmi sırada birçok kamu ve özel bankanın yer aldığı görülecektir. <https://www.gib.gov.tr/en-fazla-vergi-beyan-eden-mukellefler-aciklandi> (Erişim tarihi: 30.04.2024).

⁴⁴⁰E. Ulu. (2009). *Türk Bankacılık Sektöründe Vergi Kanunlarının Kârlılık Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 53.

⁴⁴¹N. Çağan. (1976). Bankaların Vergi Yükümlülükleri ve Vergi Sorumlulukları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (1), s. 21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42724/515539> (Erişim tarihi: 25.03.2024).

⁴⁴²Alıcı, 2017, **a.g.k.**, s. 1999; Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 362.

⁴⁴³Bankacılık Kanunu m. 146-149 arasında kabahatlere, m. 150-160 arasında ise suç düzenlemelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan bu kısımda, uygulamada sıkça rastlanılan bir ihlal türü olması sebebiyle vergi kaçakçılığı suçu bankacılık sistemi içerisinde işlenen bazı suçlarla paralellik gösterdiği ölçüde değerlendirmeye alınmıştır. Bu kapsamda Bank. K. m. 154 ve m. 156’da düzenlenen suçlar, vergi kaçakçılığı suçu gibi birden çok ve farklı fiille işlenebilen suç tipleri olması sebebiyle ilgili suç fiilleri vergi kaçakçılığı suçu bakımından incelenmektedir.

Söz konusu suçlar bakımından düzenlenen özel soruşturma ve kovuşturma usulleri ise bankacılık suçları için Bank. K., vergi kaçakçılığı suçları için VUK’ta öngörüldüğü şekilde her suç bakımından ayrı ayrı uygulanacaktır⁴⁴⁴.

1.2. Bankacılık Kanunu Madde 161’de Yer Alan Düzenlemenin VUK m. 359 Bakımından Uygulanması

Bank. K.’nin 150-161. maddeleri “suçlar” başlığı altında düzenlenmesine rağmen Kanunun 161. maddesinde herhangi bir suç düzenlemesi bulunmamaktadır. Nitekim madde başlığı “diğer kanunlara aykırılıklar” olan hükme göre; *“Bu Kanuna göre suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır”*. Bu durumda Bank. K.’de hüküm altına alınan suçlardan herhangi birinin işlenmesi halinde bir başka kanun hükmü de ihlal ediliyorsa uygulanacak yaptırımın nasıl belirleneceği bu maddede düzenlenmiştir. Diğer bir anlatımla Bank. K.’de düzenlenen bir suçun bu Kanun dışındaki diğer kanunlarda da ceza gerektirmesi durumunda daha ağır cezayı öngören kanun hükmünün uygulanması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Esasen Bank. K.’de söz konusu düzenleme bulunmasa dahi TCK’nin 5. maddesi gereği genel hükümler, özel ceza kanunları veya ceza içeren diğer kanunlardaki suçlar bakımından da uygulanabilmektedir. O halde Bank. K. kapsamında işlenen bir suç, başka bir kanun hükmünün ihlaline de sebep olmuşsa uygulanacak yaptırım TCK m. 44’te⁴⁴⁵ düzenlenen fikri içtima hükümlerine göre belirlenecektir. Faile gerçekleştirdiği tek fiil

⁴⁴⁴Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 147. Bank. K. anlamındaki usul ile VUK anlamındaki usulden herhangi birinin gerçekleştirilemiyor oluşu diğerini etkilememelidir. Uygulamada da buna uygun biçimde işlem tesis edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

⁴⁴⁵TCK m. 44- “İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.”

dolayısıyla birden fazla ceza verilmesinin önüne geçmeyi amaçlayan⁴⁴⁶ bu kurala göre, suç bakımından daha ağır cezayı öngören kanun hükmü uygulanacaktır. Ancak kanun koyucu, TCK'deki genel düzenlemenin yanı sıra ilgili kanun hükmünü kaleme almıştır. Bu haliyle bir tür fikri içtima niteliğinde olan⁴⁴⁷ Bank. K. m. 161'deki düzenleme, müştereken düzenlenen suçlar bakımından ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları önlemeye yönelik özel bir düzenlemedir⁴⁴⁸. Bize göre de ilgili düzenleme hem özel bir içtima normu hem de fikri içtima kuralının hatırlatıcısı mahiyetindedir. Öyle ki söz konusu madde, özel kanun-genel kanun ayırımını ortadan kaldırarak daha ağır cezayı öngören kanunun uygulanması gerektiğini düzenlenmiştir⁴⁴⁹. Bir diğer ifade ile özel kanun karşısında daha ağır cezayı gerektiren hüküm genel kanunda bulunuyorsa bu kanun uygulama alanı bulacaktır.

Çalışmamız kapsamında Bank. K.'de yer alan bazı suçların VUK'ta düzenlenen vergi kaçakçılığı suçu bakımından değerlendirilmesi söz konusudur. Bu bağlamda vergi kaçakçılığı suçlarının diğer kanunlardaki suçlarla birleşmesi halinde uygulanacak herhangi bir kural VUK'ta öngörülmemiştir. Bank. K.'de ise bu Kanunda yer alan suçlar bakımından içtimaya ilişkin düzenleme söz konusudur. İlgili düzenlemede Bank. K.'de düzenlenen suç fiilinin bir başka kanunda da cezayı gerektirmesi halinde daha ağır cezayı öngören kanunun uygulanması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Vergi kaçakçılığı suçu bakımından fikri içtimanın söz konusu olabilmesi için VUK m. 359'da yer alan fiillerin diğer kanunlar bakımından da suç olarak düzenlenmesi gerekmektedir⁴⁵⁰. O halde Bank. K.'de düzenlenen suç fiilleri aynı zamanda vergi kaçakçılığı suçuna sebep olduğu takdirde verilecek yaptırım Bank. K. m. 161 çerçevesinde belirlenecektir.

1.3. Vergi Kaçakçılığı Suçunun Bankacılık Kanunu Madde 154 Bakımından Değerlendirilmesi

1.3.1. Genel olarak

Vergi kaçakçılığı suçu birden çok farklı fiille işlenebilen bir suç olması sebebiyle diğer kanunlarda yer alan suç düzenlemeleri bakımından vergi kaçakçılığı suçunu

⁴⁴⁶Hakeri, 2016, **a.g.k.**, s. 627.

⁴⁴⁷Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 120.

⁴⁴⁸Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 95, 378.

⁴⁴⁹Sözür, 2005, **a.g.k.**, s.166-167.

⁴⁵⁰H. H. Bayraklı. (2017). Vergi Kaçakçılık Suçlarında Birleşme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (30), s. 14. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/981676> (Erişim tarihi: 31.03.2024).

oluşturan fiillere ilişkin ayrıca bir değerlendirme yapma zorunluluğu hasıl olmuştur. Çalışmamızın konusunu oluşturan Bank. K. m. 154'te yer alan suç düzenlemesi de vergi kaçakçılığı suçu bakımından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bankacılık Kanunu'nun 154. maddesinde bankaya ilişkin alınan yazılar, bankacılık faaliyetlerine ilişkin belgeler ve bunların kopyaları ile banka tarafından yazılan yazıların saklanmasıyla ilişkin yükümlülüğün ihlali halinde verilecek ceza yaptırımını düzenlenmiştir. Bankaların VUK bakımından mükellef, TTK bakımından tüzel kişi tacir olmasının bir sonucu olarak ticari defterleri ile faaliyetlerine ilişkin kayıt ve belgeleri belirli bir süre saklama mecburiyetinin bulunması bu suç düzenlemesinin esasını oluşturmaktadır⁴⁵¹. VUK m. 253'te *“Bu Kanuna göre defter tutmak mecburiyetinde olanlar, tuttukları defterlerle üçüncü kısımda yazılı vesikaları, ilgili bulundukları yılı takip eden takvim yılından başlayarak beş yıl süre ile muhafaza etmeye mecburdurlar.”* şeklinde ifade edilen defter ve belgelerin saklanmasıyla ilişkin beş yıllık süre öngörülmektedir. Bank. K. m. 154'te atıf yapılan m. 42'deki düzenlemeye göre ise *“Alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hâllerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların ... suretleri, usûlleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde on yıl süreyle saklanır.”* söz konusu defter ve belgelerin saklama süresi on yıl olarak belirlenmiştir.

Bu kısımda VUK m. 359 kapsamındaki fiiller, Bank. K. m. 154'te düzenlenen belgelerin saklanmasıyla yükümlülüğüne aykırı davranma suçu ile paralellik gösterdiği ölçüde birlikte değerlendirilecektir.

1.3.2. Defter, kayıt veya belgeleri tahrif etmek

VUK 359. maddenin ilk fıkrasında yer alan düzenlemeye göre “vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen, saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt veya belgeleri tahrif etmek” vergi kaçakçılığı suçuna sebep olmaktadır. Vergi mükelleflerine yüklenen şekli ödevlerden biri olan defter tutma ödevi *“mükelleflerin servet, sermaye ve hesap durumları ile faaliyet sonuçlarının belli edilmesinin ve incelenmesinin sağlanması amacıyla vergi doğurucu olay ve işlemlerin belirli bir sistematik içinde özel bir teknikle yazılı hale getirilmesi, sınıflandırılması ve özetlenmesi”*⁴⁵² biçiminde tanımlanırken Kanunun 171-226. maddeleri arasında defter

⁴⁵¹Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 365.

⁴⁵²Bakmaz, 2010, **a.g.k.**, s. 2.

tutma hususuna ilişkin sıkı şekil şartları öngörülmüştür. Öte yandan VUK mükerrer 242. maddede elektronik ortamlarda düzenlenen defter ve kayıtların da VUK kapsamında olduğu belirtilmiştir. Vergisel anlamda bilgi ve denetim aracı olan defter tutma müessesesi⁴⁵³ devletin vergi alacağı bakımından oldukça önemli bir işleve sahip olması sebebiyle söz konusu düzenlemelere aykırı davranışlar VUK'ta cezai yaptırıma bağlanmıştır⁴⁵⁴. Nitekim bu hususta yapılan düzenlemelerin başında VUK m. 359'da ele alınan vergi kaçakçılığı suçu gelmektedir. Suça ilişkin fiillerin bir kısmı ise defter, belge ve kayıtların tutulması yükümlülüğüne aykırı davranışlar sonucu oluşmaktadır. O halde bu suç kapsamında ele alınacak ilk fiil VUK m. 359/a-2 bendinde yer alan defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesiyle gerçekleştirilen vergi kaçakçılığı suçudur.

VUK'un 172. maddesinde defter tutması zorunlu olanlar, *“ticaret ve sanat erbabı, ticaret şirketleri, iktisadi kamu müesseseleri, dernek ve vakıflara ait işletmeler, serbest meslek erbapları ve çiftçiler”* şeklinde sıralanmıştır. Bankalar da anonim şirket biçiminde ortaya çıkan birer ticaret şirketi olması sebebiyle TTK ve VUK'ta öngörülen zorunlu defterleri tutmakla yükümlüdür⁴⁵⁵. Bank. K.'de tutulması zorunlu belgelere ilişkin saklama yükümlülüğü m. 154 ile hükme bağlanmıştır. Buna göre *“Bu Kanunun 42. maddesinde belirtilen belgelerin saklanması yükümlülüğüne uymayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar”*. Kanunda 42. madde de saklanması zorunlu olan yazışma ve belgelerden⁴⁵⁶ bankanın bankacılık faaliyeti dışındaki işlemleri değil bankacılık faaliyetine ilişkin belgeleri anlaşılmalıdır⁴⁵⁷. Nitekim TTK m. 64/2'de de tacirin işletmesiyle ilgili olarak gönderilen her türlü belgeyi saklamakla yükümlü olduğu

⁴⁵³VUK m. 171'de defter tutma yükümlülüğünün hangi amaçlarla getirildiği belirtilmiştir. Buna göre; *“Mükellefin vergi ile ilgili servet, sermaye ve hesap durumunu tespit etmek, vergi ile ilgili faaliyet ve hesap neticelerini tespit etmek, vergi ile ilgili muameleleri belli etmek, mükellefin vergi karşısındaki durumunu hesap üzerinden kontrol etmek- incelemek ve mükellefin hesap ve kayıtlarının yardımıyla üçüncü şahısların vergi karşısındaki durumlarını (emanet mahiyetindeki değerler dahil) kontrol etmek ve incelemek”* amacıyla defter tutulmaktadır.

⁴⁵⁴Bakmaz, 2010, **a.g.k.**, s. 10-13.

⁴⁵⁵Alıcı, 2017, **a.g.k.**, s. 1999; Parlar, Akın ve Hatipoğlu, 2010, **a.g.k.**, s. 173.

⁴⁵⁶*“Saklanması öngörülen faaliyetlere ilişkin belgeler sözleşmeler, protokoller, taahhütnameler, senetler, tutanaklar, beyannameler, ibranameler, teklifnameler, temliknameler, akreditif mektupları, havale mektupları, sigorta poliçeleri, kararlar, tahsil, ödeme, teslim emirleri, makbuzlar, bordrolar ve benzerleri olarak sayılmıştır. Bankaların yazdıkları yazılar ise doğrudan ya da karşılık olarak yazdıkları yazılar ile bunun dışındaki bankalar tarafından düzenlenen herhangi bir belge olabilirken aldıkları yazılar; resmi veya özel, yazılı her türlü belge, ilam, mektup, telgraf, elektronik posta mesajları, tebligatlar ve benzeri diğer yazılar olabilecektir.”* Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 296.

⁴⁵⁷Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 256. Aksi görüş için bkz. Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 258.

düzenlenmiştir. Yine kanuni defterlerin de Bank. K. m. 42 kapsamında yer alan belgelerden olduğu kabul edilmektedir⁴⁵⁸.

Bank. K. m. 154'te yer alan düzenlemeye göre belirli usul ve şekillerde saklanması zorunlu yazı ve belgelerin bu usullere uyulmadan saklanması, hiç saklanmaması, saklama süresi içerisinde yok edilmesi ya da kaybolması/bulunamaması fiillerinden biri ya da birkaçının gerçekleşmesi durumunda belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu oluşacaktır⁴⁵⁹. Öyleyse vergi kanunlarınca tutulması zorunlu defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesi şeklinde ortaya çıkan vergi kaçakçılığı suçunun Bank. K. m. 154 bakımından değerlendirilebilmesi için öncelikle tahrif etme fiilinden ne anlaşılması gerektiği incelenmelidir. Tahrifat, belge üzerinde ekleme ya da çıkarma şeklinde yapılan değişiklikleri ifade eder⁴⁶⁰. Bu durumda gerçeğe uygun şekilde oluşturulmuş bir defter ya da belgenin sonradan saklamakla yükümlü kişi tarafından tahrif edilmesi belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırılık oluşturacaktır. Öyle ki bu davranış defter ve belgelerin sıhhatini etkilediği için⁴⁶¹ banka açısından vergisel anlamda bir suç sonucunu doğuracaktır. Bu durumda hem VUK'ta tutulması zorunlu defter, belge ve kayıtlardan olup hem bankacılık faaliyeti kapsamında saklanma yükümlülüğü bulunan defter ve belgeler üzerinde gerçekleştirilen hukuka aykırı ekleme-çıkarmalar Bank. K. m. 154'ün yanı sıra tahrif etmek suretiyle vergi kaçakçılığı suçuna da sebebiyet verecektir.

Bank. K.'ye göre saklanması gereken belgelerin "mikrofilm, mikrofiş şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda" saklanmaları da mümkündür. Bu durumda elektronik ortamda yapılan saklama faaliyeti sırasında görevli kişilerce verilerin bozulması, değiştirilmesi, erişilemez duruma getirilmesi gibi fiiller tahrifat kapsamında ele alınacaktır⁴⁶². Bank. K.'de söz konusu belgeler aynı zamanda VUK'a göre saklanması zorunlu olan defter, belge ve kayıtlardan ise elektronik ortamlarda tutulan defter, belge ve kayıtlarda gerçekleşecek bir tahrifat durumunda hem VUK m. 359/a-2 hem de Bank. K. m. 154 bakımından iki ayrı suç fiili oluşmaktadır⁴⁶³. Bu durumda saklama yükümlülüğü

⁴⁵⁸Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 365.

⁴⁵⁹Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 253; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 302, 303.

⁴⁶⁰Edizdoğan, Taş ve Çelikkaya, 2007, **a.g.k.**, s. 99; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 503.

⁴⁶¹Tahrif edilen belgelerde yapılan ilave ve eksiltmeler gerçek hukuki ilişkiyi değiştirerek farklı bir hukuki sonucu doğurmaktadır. Bu durumda gerçeğe uygun belge gerçeğe aykırı hale gelmektedir. Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 100.

⁴⁶²Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 303.

⁴⁶³Mevduat hesabına para yatırma işlemine ait dekontun banka kayıtlarına ve VUK'ta belirtilen defterlere işlenmesine karşın sonrasında bunlar üzerinde gerçekleştirilen tahrifat ile her iki suçun da oluştuğu belirtilmiştir. Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 90.

içerisinde tahrif edilerek usulüne uygun biçimde saklanmayan belgeler aynı zamanda vergi kaçakçılığına sebep olduğu için hangi kanun hükmünün uygulanacağı Bank. K. m. 161 doğrultusunda belirlenecektir.

Bank. K. m. 161’de Kanunda düzenlenen bir suçun bu Kanun dışında başka bir kanunda da suça sebep olması halinde daha ağır cezayı öngören düzenlemenin uygulanması gerektiği hüküm altına alınmıştır. İlgili düzenlemelere bakıldığında Bank. K. m. 154’te yer alan suç bakımından “bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adlî para cezası” öngörülmekte iken VUK m. 359/a-2’de “on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası” öngörülmektedir. Bank. K.’de hapis cezası ve adli para cezası yaptırımları birlikte düzenlenmişken VUK’ta belirlenen yaptırım türü yalnızca hapis cezası şeklindedir. Yaptırımın ağırlığı bakımından bir değerlendirmeye alındığında VUK’ta yer alan hapis cezasının alt ve üst sınırları, Bank. K.’de düzenlenen ceza miktarından daha fazla olması sebebiyle söz konusu fiilin gerçekleştirilmesi halinde VUK m. 359/a-2 hükmü esas alınarak bir yaptırım belirlenecektir.

1.3.3. Defter, kayıt ve belgeleri gizlemek

Başta sosyal kamu düzeni olmak üzere devletin korumakla yükümlü olduğu ekonomik kamu düzenine ilişkin en önemli alanlardan biri bankacılık faaliyetleridir. Mevduat sahiplerinin haklarının yanı sıra devletin vergi alacağına ilişkin denetim ve gözetim yetkisi, bankaların kamusal denetimi yoluyla gerçekleştirilmektedir⁴⁶⁴. Kamusal denetimle birlikte “finansal tabloların denetimi”, “uygunluk denetimi” ve “faaliyet denetimi” gibi denetim türleri ile bankaların kanunlara, yönetmeliklere, devletin ekonomi politikasına ve kamu yararına uygunluğu değerlendirilir⁴⁶⁵. Kamu otoriteleri tarafından yürütülen kamusal denetim türlerinden biri olan uygunluk denetiminin, vergi denetim elemanları tarafından yürütülmesi mümkün olup söz konusu denetimle birlikte banka faaliyetlerinin ilgili kanuni düzenlemelere uygun biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği belirlenmektedir⁴⁶⁶.

⁴⁶⁴D. Cengiz. (2016). *Banka İşletmelerinin Denetlenmesi ve Sorunlu Bankaların Çözümlemesi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım. s. 42.

⁴⁶⁵B. Ataman. (2010). Türkiye’de Kamu Denetimi ve Kamu Denetçilerine Genel Bakış. *Maliye ve Finans Yazıları*, (87), s. 19. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/150758> (Erişim tarihi: 29.03.2024).

⁴⁶⁶Ö. Çatıkkaş, M. Okur ve İ. Balkan. (2012). *Bankalarda Denetim Komitesi Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını. s. 8; Cengiz, 2016, **a.g.k.**, s. 28.

Bankaların denetiminin sağlanabilmesi için bankaya ilişkin belgelerin doğru bir şekilde tutulması ve muhafaza edilmesi oldukça önemlidir⁴⁶⁷. Bank. K. m. 154'te yer alan düzenlemeye göre belirli usul ve şekillerde saklanması zorunlu olan yazı ve belgelerin bu usullere uyulmadan saklanması, hiç saklanmaması, saklama süresi içerisinde yok edilmesi ya da kaybolması/bulunamaması fiillerinden biri ya da birkaçının gerçekleşmesi durumunda belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu oluşacaktır⁴⁶⁸. Bankaların tutması zorunlu defter, belge ve kayıtlar üzerinden yapılan denetim faaliyeti sırasında ibrazı istenen belgeler⁴⁶⁹ bakımından söz konusu fiillerin gerçekleştirilmesi halinde Bank. K. m. 154'ün yanı sıra VUK m. 359/a-2 bendinde yer alan defter, kayıt ve belgeleri gizlemek suretiyle vergi kaçakçılığı suçuna da sebep olunmaktadır.

Defter, kayıt ve belgeleri gizlemek suretiyle vergi kaçakçılığı suçunun işlenebilmesi için bazı unsurların bir arada olması gerekir. Bunlar; belgelerin ibrazının vergi incelemesi yapmak amacıyla istenmesi, belgelerin vergi kanunlarınca tutulması zorunlu defter, kayıt ve belgelerden biri olup ibraz için verilen on beş günlük süre⁴⁷⁰ ve saklama yükümlülüğünün bulunduğu beş yıl içerisinde mücbir bir neden olmaksızın defter, belge ve kayıtların ibraz edilmediği durumda vergi kaçakçılığı suçu oluşacaktır⁴⁷¹.

Bank. K. m. 154 kapsamında belgelerin saklama süresi içerisinde yok edilmesi fiili vergi kaçakçılığı suçu bakımından ele alındığında Bank. K. ve VUK'ta belgeler için öngörülen saklama sürelerinin farklı olduğu görülmektedir. Bank. K.'de defter ve belgelere ilişkin saklama süresi TTK m. 82'de düzenlenen ticari defter ve belgelere ilişkin saklama süresiyle paralel olacak şekilde on yıl olarak düzenlenmişken VUK'ta bu süre beş yıl olarak belirlenmiştir. Vergi kaçakçılığı suçu bakımından dava zamanaşımı ise TCK'deki genel hükümlere göre sekiz yıldır⁴⁷². Bu durumda VUK'a göre beş yıllık

⁴⁶⁷Battal, 2006, **a.g.k.**, s. 188, 189.

⁴⁶⁸Aytekin İnceoğlu, 2006, **a.g.k.**, s. 253; Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 302, 303.

⁴⁶⁹VUK m. 256'ya göre, "muhafaza yükümlülüğü bulunan gerçek ve tüzel kişiler, muhafaza etmek zorunda oldukları her türlü defter, belge ve karneler ile vermek zorunda bulundukları bilgilere ilişkin mikro fiş, mikro film, manyetik teyp, disket ve benzeri ortamlardaki kayıtlarını ve bu kayıtlara erişim veya kayıtları okunabilir hale getirmek için gerekli tüm bilgi ve şifreleri muhafaza süresi içerisinde yetkili makam ve memurların talebi üzerine ibraz ve inceleme için arz etmek zorundadırlar."

⁴⁷⁰Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 12/1- "Mükelleflerin defter ve belgeleri yazılı olarak istenir ve tutanakla teslim alınır. Yazıda, ibraz edilecek defter ve belgeler ile on beş günden az olmamak üzere ibraz süresine, ibraz yerine ve ibraz edilmemesi halinde uygulanacak müeyyidelere yer verilir."

⁴⁷¹Bakmaz, 2010, **a.g.k.**, s. 198, 199; A. Laloğlu. (2023). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Bağlamında Defter, Kayıt ve Belge İbraz Yükümlülükleri ve Nemo Tenetur İlkesi*. Doktora Tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. s. 158.

⁴⁷²TCK m. 66/1-e: "Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl geçmesiyle düşer."

saklama süresi dolmuş olan defter, kayıt ve belgelerin vergi kaçakçılığı suçuna ilişkin kovuşturması sırasında talep edilmesi ve fakat ibraz edilememesi durumunda gizleme suçunun oluşmayacağı belirtilmiştir⁴⁷³. Öyle ki bankada yapılan vergi incelemesi bakımından belgelerin ibrazı için öngörülen süre belgelerin saklanması için VUK'ta öngörülen beş yıllık süre ile sınırlıdır. Bu durumda VUK'ta belirtilen beş yıllık saklama süresi geçtikten sonra Bank. K.'de öngörülen on yıllık saklama süresi içerisinde olursa da Bank. K. m. 154 bağlamındaki belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu vergi kaçakçılığı suçuna sebebiyet vermeyecektir⁴⁷⁴.

VUK'ta ele alınan defter kayıt ve belgeleri gizleme suçu özgü suç niteliği taşımadığı için üçüncü kişiler tarafından da işlenebilmektedir. Bank. K. m. 154 ise özgü suç niteliğinde olup yalnızca belgeleri saklamakla görevli banka personeli tarafından işlenebilmektedir. Bu durumda söz konusu hükme aykırı davranışları sonucunda vergi kaçakçılığı suçuna sebep olan ilgili banka personeli fail olarak nitelendirilmektedir.

Diğer bir değerlendirme ise belgelerin saklama yükümlülüğüne uygun şekilde muhafaza edilmesine rağmen kaybolması ya da bulunamaması ihtimali üzerine olacaktır. Belgeleri saklamakla yükümlü kişiler bakımından gerekli usul ve esaslara göre tutulan belgelerin sonradan kaybolması veya bulunamaması durumlarında saklama yükümlülüğünün ihlal edildiği açıktır. Nitekim bu suç zarar koşulu aranmaksızın işlenebilen bir suç olması sebebiyle söz konusu belgelerin akıbetinin bilinmemesi de bu suça sebebiyet vermektedir⁴⁷⁵.

Bankalar, fiziki olarak tutulan defter, belge ve kayıtlarının yanı sıra VUK'a göre tutulması zorunlu olan bazı belge ve kayıtları ile yevmiye defteri ve büyük defterini elektronik ortamda tutmaktadır. O halde ilgili elektronik defter ve kayıtların saklanmaması ya da saklama süresi içerisinde yok edilmesi durumlarında Bank. K. kapsamında belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu ile defter, kayıt ve belgeleri gizlemek suretiyle vergi kaçakçılığı suçu oluşmaktadır.

⁴⁷³Yargıtay 11. Ceza Dairesi. 16.12.2021 tarih, E.2017/10961, K.2021/12688. <https://legalbank-net.offcampus.anadolu.edu.tr/belge/y-11-cd-e-2017-10961-k-2021-12688-t-16-12-2021/4439005/> (Erişim tarihi: 30.03.2024). VUK'ta yer alan belgelerin saklanma süresinin TCK'deki zamanaşımı süresine uyarlanması hakkındaki görüş için bkz. Laloğlu, 2023, **a.g.k.**, s. 160.

⁴⁷⁴Benzer bir husus TTK'daki on yıllık saklama süresi içerisinde olan ancak VUK bakımından öngörülen beş yıllık saklama süresi geçtiği için ilgili defter ve belgelerin saklanmaması TTK'ya aykırılık oluştursa da vergi kaçakçılığı suçunu oluşturmamaktadır. Ş. Kızılot. (1994). *Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması*. Ankara: Yaklaşım Yayınları. Cilt: 10. s. 3101; Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 315.

⁴⁷⁵Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 366.

Vergi incelemesi sırasında ibrazı istenen belgelerin geçerli bir neden ya da mücbir sebep bulunmaksızın kaybolması ya da bulunamamasından bahisle ibraz edilemediği hallerde defter, kayıt ve belgeleri gizlemek suretiyle vergi kaçakçılığı suçu işlenmektedir. Bank. K. m. 42’de yer alan belgelerin saklama süresi içinde kaybolması ya da bulunamaması vergi incelemesi sırasında söz konusu belgelerin ibraz edilememesi sonucunu doğuracaktır. Bu bağlamda Bank. K. m. 154’te yer alan suç düzenlemesinin yanı sıra vergi kaçakçılığına neden olan gizleme fiili de gerçekleşeceği⁴⁷⁶ için fikri içtima söz konusu olacaktır. Bu durumda saklama yükümlülüğüne uyulmasına karşın kaybedilen ya da bulunamayan belgelerden dolayı defter, kayıt ve belgelerin gizlenmesi suretiyle vergi kaçakçılığına sebep olunması bakımından hangi kanun hükmünün uygulanacağı Bank. K. m. 161 doğrultusunda belirlenecektir. VUK m. 359/a-2 hükmünde Bank. K. m. 154’teki düzenlemeden daha ağır bir yaptırım öngörüldüğü için söz konusu fiil bakımından VUK uygulama alanı bulacaktır.

1.3.4. Defter, kayıt veya belgeleri yok etmek

Vergi kaçakçılığı suçuna sebep olan bir diğer fiil defter, kayıt ve belgelerin yok edilmesi suretiyle ortaya çıkmaktadır. Suça konu defter, kayıt ve belgeler vergi kanunlarınca tutulması ve saklanması zorunlu, daha öncesinde varlığı sabit bulunan defter ve belgelerden olmalıdır. Diğer taraftan VUK mükerrer m. 242’ye göre elektronik ortamlardaki defter, belge ve kayıtlar Kanuna uygun şekilde tutulacağı için bankaların elektronik olarak tutmak zorunda olduğu defter, belge ve kayıtlar da suça konu olabilecektir.

Vergi kaçakçılığı suçuna neden olan gizleme fiili ile karıştırılan yok etme fiili, defter ve belgelerin yok edildiğinin tespiti halinde söz konusu olmaktadır. Aksi halde gizleme fiili oluşacaktır⁴⁷⁷. Başlangıçta tutulan defter ve belgelerin maddi varlığının yakmak, imha etmek, yırtıp tekrar ulaşılamayacak biçimde çöpe atmak gibi fiillerle ortadan kaldırılması yok etmek fiiline örnek gösterilebilecektir. Diğer bir ifade ile serbest hareketli özellik gösteren defter ve belgelerin yok olması, hayatın olağan akışı dışında gerçekleşmişse suç fiili oluşmaktadır⁴⁷⁸.

⁴⁷⁶Gizleme suçunun oluşması için netice aranmadığı ve yalnız eylemin gerçekleştirilmesi yeterli görüldüğünden özel kast aranmaz, ibraz etmeme fiiline ilişkin yalnızca genel kastın bulunması yeterlidir. S. Açar. (2016). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Kapsamında Defter ve Belgeleri İbraz Etmeme Suçu*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 289-290.

⁴⁷⁷Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 243, 497.

⁴⁷⁸Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 108, 453, 454.

Bank. K. kapsamında saklanması zorunlu olan defter, belge ve kayıtlar aynı zamanda VUK bakımından da tutulması ve saklanması zorunlu defter ve belgelerden ise vergi kaçakçılığı kapsamındaki yok etme fiili ile Bank. K. m. 154'te yer alan düzenleme birlikte değerlendirilebilecektir. Bank. K.'ye göre öngörülen saklama süresi içinde yok edilen defter ve belgeler vergi kanunlarına ilişkin defter ve belgelerin yok edilmesi suçuna sebep olacağından hem Bank. K. m. 154 hem de VUK m. 359/b anlamında bir ihlal söz konusu olmaktadır. Bank. K. m.161'deki içtimaya ilişkin kural esas alındığında yok etme fiili bakımından üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasını öngören VUK m. 359/b hükmü uygulanacaktır.

Her ne kadar defter ve belgelerin muhafaza edilmesi için gereken süre Bank. K.'de on yıl olarak düzenlenmişse de VUK'ta öngörülen beş yıllık saklama süresinin bitiminden itibaren yok etme fiilinin gerçekleştirilmesi Bank. K. m. 154'e göre suç oluştursa da vergi kaçakçılığı suçuna neden olmayacaktır⁴⁷⁹.

VUK m. 359/b'de yok etme fiilini gerçekleştirecek kişiler açıkça belirtilmemiştir. Bu durumda söz konusu hareketin vergi mükellefi, vergi yükümlüsü ya da bir başkası tarafından yapılması mümkün görünmektedir⁴⁸⁰. O halde bankada ilgili defter ve kayıtları tutmakla görevli kişiler dışındaki bir kimsenin söz konusu defter ve belgeleri yok etmesi durumunda vergi kaçakçılığı suçunun gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ancak belgeleri saklamakla yükümlü olanlar dışında bu yükümlülüğü belgeleri yok etmek suretiyle ihlal eden kişi Bank. K. m. 154 anlamında fail olamayacaktır. Öyle ki bu suç banka görevlilerine özgü⁴⁸¹ olmasının yanı sıra tüm banka çalışanları tarafından değil ilgili defter ve belgelerin durumuna göre saklama görevi bulunan görevliler tarafından işlenebilmektedir.

1.3.5. Defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koymak veya hiç yaprak koymamak

Vergi kaçakçılığı kapsamında ele alınacak suç fiillerden bir diğeri ise VUK m. 359/b bendinde yer alan tutulması zorunlu “defter sayfalarını yok ederek yerine başka yaprak koymak ya da hiç yaprak koymamak” suretiyle gerçekleştirilir. VUK m. 218/2'de

⁴⁷⁹Saklama süresi sonrasında gerçekleştirilen yok etme fiili vergi kaçakçılığı suçuna sebep olmaz. Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 315; Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 82, 83.

⁴⁸⁰Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 81.

⁴⁸¹Akın, 2015, **a.g.k.**, s. 73; Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 258; Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, 368-370.

de belirtildiği gibi “*Ciltli defterlerde, defter sayfaları ciltten koparılamaz. Tasdikli müteharrik yapraklarda bu yaprakların sırası bozulamaz ve bunlar yırtılamaz*”.

Bank. K. m. 154’teki düzenlenmenin amaçlarından biri bankaların denetimini kolaylaştırmak olup⁴⁸² bankaların denetimi banka ile ilişkisi bulunan kişilerin menfaatlerinin yanı sıra devletin vergi alacağı bakımından da bir koruma sağlamak amacıyla yürütülen faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle belgelerin saklanması hususu bankaların vergi incelemesi sırasında ibraz zorunluluğu olan defter ve belgelerin temin edilmesi bakımından önemlidir⁴⁸³. Özellikle birçok çeşitli işlemin gerçekleştirildiği bankalarda belge ve kayıtların belli bir standarta uygun olarak tutulması ve saklanması esastır. Bu esaslara uyulmaksızın saklanan belgeler m. 154 kapsamında bir ihlalin gerçekleşmesine sebep olmaktadır⁴⁸⁴. Bankalarda tutulması zorunlu defterlerden olan yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri aynı zamanda VUK bakımından da tutulması zorunlu defterlerdendir. Bu defterlerin tasdiki zorunlu olup⁴⁸⁵ resmi makamların talebi halinde ibraz edilmesi gerekmektedir. İbraz edilen defterde sayfalardan birinin eksik olması ve eksik sayfa yerine başka sayfa koyulması ya da hiç sayfa koyulmaması halinde kayıtların doğruluğu ve bütünlüğü zedeleneyecektir⁴⁸⁶. Söz konusu fiil nedeniyle hem Bank. K. m. 154’te yer alan saklama yükümlülüğünün ihlali hem de defterin ilgili kısımlarının vergi incelemesi dışında bırakılması sebebiyle⁴⁸⁷ VUK m. 359 anlamında bir ihlal söz konusu olacaktır⁴⁸⁸.

Bank. K. m. 161’e göre tek fiil ile iki ayrı kanun hükmünün ihlal edildiği durumda fikri içtima hükümlerine göre bir belirleme yapılacaktır. VUK m. 359/b’de düzenlenen yaptırım üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası iken Bank K. m.154’te “bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adli para cezası” olup fail hakkında daha ağır cezanın öngörüldüğü VUK uygulanacaktır.

⁴⁸²Battal, 2003, **a.g.k.**, s. 142.

⁴⁸³Battal, 2006, **a.g.k.**, s. 188, 189.

⁴⁸⁴Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 365.

⁴⁸⁵B. Günendi. (2015). Vergi Usul Kanununa Göre Tutulması Gereken Yasal Defterlerin Tasdikine İlişkin Esaslar. *Vergi Raporu Dergisi*, (185), s. 115-116. https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2015-185-Vergi_Usul_Kanununa_Gore_Tutulmasi_Gereken_Yasal_Defterlerin_Tasdikine_Iliskin_Esaslar-Balkan_Gunendi%20.pdf (Erişim tarihi: 05.04.2024).

⁴⁸⁶Karakoç, 2019, **a.g.k.**, s. 316.

⁴⁸⁷Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 83.

⁴⁸⁸Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 94.

1.4. Vergi Kaçakçılığı Suçunun Bankacılık Kanunu Madde 156 Bakımından Değerlendirilmesi

1.4.1 Genel olarak

Bankalar, ekonomik faaliyetleri kayıt altında tutması, sahip olduğu vergi yükümlüsü ve vergi sorumlusu sıfatları bakımından vergisel anlamda önemli bir role sahiptir⁴⁸⁹. Öyle ki banka işletmesine ait işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve muhasebeleştirme faaliyetinin gerçeğe aykırı şekilde yapılması Bank. K. m. 156'da yaptırıma bağlanmıştır. Bankacılık sistemindeki kayıt ve hesap düzeninin yanı sıra denetim ve gözetimi de sağlamak amacıyla getirilen bu düzenleme, devletin vergi alacağının takibi bakımından oldukça önemlidir.

Vergi kaçakçılığı suçu birden fazla farklı fiille işlenebilen bir suç olduğu gibi Bank. K. m. 156'da düzenlenen suç için de benzer bir açıklama yapılabilir. Vergi hususunda kaynaklık eden defter, kayıt ve belgelerin belirli usul ve esaslara göre tutulması gerektiği Bank. K. m. 37 ile hüküm altına alınmıştır. Banka tarafından vergi kaybına sebep olan müşteri bakımından işlemlerinin kayıt dışı bırakılması ya da gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen şekilde muhasebeleştirilmesi halinde Bank. K. yönünden olduğu gibi VUK bakımından da bir yaptırım öngörülmesi söz konusudur⁴⁹⁰. Bu kapsamdan yola çıkarak çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı biçimde değerlendirilen Bank. K. m. 156 suç fiilleri ile ikinci bölümde yer alan vergi kaçakçılığı fiilleri bu kısımda birlikte ele alınacaktır.

1.4.2. Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmak

VUK m. 359'da düzenlenen fiillerden ilki hesap ve muhasebe hilesi yapma suçu olup *“kayıt düzeninin vergi ve muhasebe hukuku kurallarına aykırı biçimde tutulması”* olarak tanımlanmıştır⁴⁹¹. O halde vergi kanunlarına göre tutulması ve saklanması zorunlu belgeler banka bünyesinde de tutulan defter ve kayıtlardan olup işlemlerin kayıt dışı bırakılması halinde hesap ve muhasebe hilesi yapılmak suretiyle vergi kaçakçılığı suçuna sebep olacaktır. Bankaya ilişkin eksik kayıt tutulması, yapılan kaydın sonradan silinmesi

⁴⁸⁹Ulu, 2009, **a.g.k.**, s. 53.

⁴⁹⁰M. Bingöl. (2020). Bankacılık ve Finans Sektöründe Vergi Suçları ve Cezaları. *Finans Hukuku Gündemi Dergisi*, (3), s. 23. <https://www.kanunum.com/data/assets/files/magazine/finans-hukuku-gundemi-dergisi-sayi-3-subat-2020.pdf> (Erişim tarihi: 14.04.2024).

⁴⁹¹Parlar ve Demirel, 2002, **a.g.k.**, s. 218.

gibi faaliyetler de işlemleri kayıt dışı bırakma kapsamında değerlendirilmektedir⁴⁹². Aynı zamanda VUK mükerrer m. 242’de belirtildiği üzere elektronik ortamlarda tutulan defter, belge ve kayıtlar, VUK kapsamındadır. Nitekim banka bünyesinde tutulması zorunlu elektronik defter, belge ve kayıtlar gerek Bank. K. m. 156’da düzenlenen suç fiilleri bakımından gerekse hesap ve muhasebe hileleri yapılması bakımından vergi kaçakçılığı suçunun konusu olabilir.

Diğer taraftan bankacılık faaliyetlerine dair kayıt ve işlemlerin TTK ve VUK m. 219’da öngörülen kayıt süreleri geçmiş olup muhasebe kaydı yapılmamış ise işlemlerin kayıt dışı bırakılması söz konusu olmaktadır⁴⁹³. İşlemlerin defterde yanlış hesaba kaydedilmesi; borcun alacak alacağın borç biçiminde kaydedilmesi⁴⁹⁴ hesap ve muhasebe hilelerine örnek gösterilen fiillerden olup aynı zamanda işlemlerin kayıt dışı bırakılması dolayısıyla Bank. K. m. 156 anlamında suç oluşturmaktadır.

Bank. K. m. 156’da düzenlenen bir diğer suç fiili işlemlerin gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesidir. Söz konusu eylem muhasebeleştirilmesi gereken işlemler bakımından mümkün olmaktadır. Banka için hak ve yükümlülük oluşturan nakdi/kaydi para hareketlerine sebep olan işlemlerin muhasebe sistemine kaydedilmesi gerekmektedir. Buna örnek olarak “kredi niteliğindeki bir işlemin kredi hesabı yerine başka bir hesaba kaydedilmesi” ya da “borç niteliğindeki bir tutarın özkaynak kalemi gibi muhasebeleştirilmesi” verilebilir⁴⁹⁵. Söz konusu fiiller Bank. K. m. 156 kapsamında bir suç oluşturacağı gibi aynı zamanda vergi kaçakçılığı suçuna da sebep olmaktadır. Diğer bir anlatımla vergi kaçakçılığı suçu bakımından esas alınan muhasebe hilesi; “*vergi kanunlarına göre yapılması gereken işlem ve eylemleri vergisel değeri olan haksız bir ekonomik menfaat elde etme uğruna aldatma kastıyla gerçekte olduğundan farklı göstermek*”⁴⁹⁶ biçiminde tanımlanmış olup söz konusu fiilin gerçekleştirilmesi aynı zamanda gerçeğe aykırı biçimde muhasebeleştirme suçuna da sebep olacaktır. Nitekim Bank. K. m. 156’da da işlemin gerçek mahiyeti saklanarak olduğundan farklı muhasebeleştirilmesi suç olarak düzenlenmiştir⁴⁹⁷. “Teminat mektubunun, teminat mektupları adı altındaki nazım hesaplar yerine emanette bulunan devlet tahvillerine

⁴⁹²Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 241.

⁴⁹³Parlar, 2017, **a.g.k.**, s. 33.

⁴⁹⁴Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 97.

⁴⁹⁵Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 386-388.

⁴⁹⁶Y. K. Gençtürk. (2020). *Vergi Hukukunda Muhasebe Hilesi Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 48.

⁴⁹⁷Taşdelen, 2006, **a.g.k.**, s. 646.

ilişkin nazım hesaplarda gösterilmesi” bu hususa örnek gösterilebilir⁴⁹⁸. Buna göre söz konusu kayıt vergisel bakımdan haksız bir yarar sağlamak kaydıyla gerçekleştirildiğinde vergi kaçakçılığı suçuna da sebebiyet vermektedir.

Bankaya ilişkin kayıtların bir kısmının tutulduğu muhasebe sisteminde finansal durum tablosu olarak da adlandırılan bilanço, banka denetim ve gözetim organları için önemli işlevlere sahiptir⁴⁹⁹. Bu yönüyle baktığımızda bankaya ilişkin defter ve kayıtlarda muhasebe hilesi yapılması bilançonun doğruluğunu etkileyeceği için vergi kaçakçılığının yanı sıra Bank. K. m. 156’da düzenlenen işlemlerin gerçek mahiyetine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesi suçuna sebep olacaktır.

Banka bilançolarından, işletmenin gerçek durumunun anlaşılacağı dikkate alındığında bankanın diğer bileşenleri ile hesap uygunluğu sağlanması denetim açısından oldukça önemlidir⁵⁰⁰. Bu doğrultuda Bank. K. m. 37’de belirtildiği üzere bilgi edinme, analiz ve denetim faaliyetleri için bankaların muhasebe ve finans raporlarının doğru bir biçimde tutulması gerekir. Bank. K. m. 156’da yer alan fiillerden olan hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançosunun kapatılması, bankaların şubeleri, yurt içi ve yurt dışı muhabirleri ile hesap uygunluğu sağlanmaması nedeniyle banka hesaplarındaki yeknesaklığının önüne geçmektedir⁵⁰¹. Nitekim kanuni ve yardımcı defterlerle kayıtlar ile şubeler ve yurt dışı muhabirlerle hesap uygunluğu sağlanmadan bilançonun kapatılması⁵⁰² banka kayıt düzeninin denetimi bakımından suistimallerin gizlendiği varsayımına sebep olmaktadır⁵⁰³. Buradan yola çıkıldığında bir bankada hesap mutabakatı sağlanmadan bilançonun kapatılması halinde belge ve kayıtlarda gerçekleştirilen diğer hukuka aykırılıkların da örtbas edildiği sonucuna ulaşılabacaktır. Öte yandan Bank. K. bakımından suç olarak düzenlenen söz konusu fiilin vergi incelemesi sırasında ibrazı istenen belge ve kayıtlar üzerinden tespit edilmesi halinde vergi kaçakçılığı suçuna sebebiyet verip vermeyeceği ayrıca bir değerlendirme konusu olacaktır.

Yukarıda açıklanan hususlar dikkate alındığında defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapma fiili aynı zamanda Bank. K. m. 156’da yer alan suç fiillerine

⁴⁹⁸Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 246.

⁴⁹⁹İbiş, Çatıkkaş ve Çoban Çelikdemir, 2018, **a.g.k.**, s. 91-93.

⁵⁰⁰Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 271.

⁵⁰¹Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 388-389.

⁵⁰²Erman, 1984, **a.g.k.**, s. 217; Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 253.

⁵⁰³Y. N. Atasagun. (1958). *İzahlı Notlu Mukayeseli Bankalar Kanunu*. İstanbul: Kurtulmuş Matbaası. s. 473’ten aktaran Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 269.

sebebiyet vermişse fikri içtimaya göre bir yaptırıma gidilecektir. Bank. K. m. 161'e göre tek fiil ile birden fazla kanun hükmünün ihlal edilmesi durumunda daha ağır cezanın düzenlendiği hükmün uygulanması öngörülmüştür. Buna göre VUK m. 359/a-1'de yer alan suç bakımından "on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası" öngörülürken Bank. K. m. 156'nın yaptırımı "bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası" şeklinde düzenlenmiştir. VUK'ta belirlenen yaptırım Bank. K.'daki düzenlemeden daha ağır nitelikte olması sebebiyle söz konusu fiilin işlenmesi durumunda VUK hükümleri uygulanacaktır.

1.4.3. Gerçek olmayan veya işlemle ilgisiz adlara hesap açmak

Muhasebe hilelerinin bir türü olduğu da söylenen "gerçek olmayan ya da işlemle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açmak fiili"⁵⁰⁴ *"mevcut olmayan veya ilişkide bulunulmayan kimselerle, vergi matrahının oluşumunu etkileyecek işlemlerde bulunmuş gibi kayıt yapılmasıdır"*. Söz konusu fiil ile amaçlanan vergi matrahını olduğundan düşük göstermektir⁵⁰⁵. Bu açıdan bakıldığında vergi kaçakçılığına sebep olan fiiller arasında gösterilen hareketle ticari işlemlerin kılıflandırılarak gizlenmeye çalışıldığı da söylenebilir⁵⁰⁶.

Bank. K. ve VUK'a göre tutulması zorunlu kayıtlar üzerinde gerçek olmayan ya da söz konusu işlemle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açılarak ilgili işlemin muhasebeleştirilmesi halinde bu işlem gerçeğe aykırı muhasebeleştirme fiilini oluşturacaktır. Diğer bir anlatımla Bank K. m. 156'da düzenlenen gerçeğe aykırı muhasebeleştirme eylemi bankanın muhasebe sistemine ilişkin bir düzenleme⁵⁰⁷ olduğundan bir işlem sonucu gerçek olmayan kişiler ya da işlemle ilgisiz kişiler adına hesap açılması halinde muhasebe sisteminde de bir hukuka aykırılık meydana gelmektedir. Bu durumda söz konusu fiil neticesinde hem Bank. K. m. 156 hem de VUK m. 359/a kapsamında bir suç oluşacaktır.

Bank. K. m. 156'da düzenlenen işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiili bakımından bir değerlendirme yapılacak olursa daha önce de belirtildiği gibi söz konusu suç fiili,

⁵⁰⁴Y. Hızlı. (1984). *Türk Vergi Hukukunda Kaçakçılık Suçu*. Ankara: Kazancı Hukuk Yayınları. s. 126; Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 129; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 493. Söz konusu fiile Kanunda ayrıca yer verilmesinin nedeni bu hareketin işlenme sıklığı olarak belirtilmektedir. Kaşıkçı, 1999, **a.g.k.**, s. 274-275.

⁵⁰⁵Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 493.

⁵⁰⁶Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 97, 98; Söz konusu duruma örnek olarak işletmede çalışmayan bir kişiye işletmede çalışan personel gibi ücret ödenmesi durumu gösterilmiştir.

⁵⁰⁷Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 84.

işlemin kısmen veya tamamen kayda geçirilmemesi, eksik kayıt yapılması ya da kaydın sonradan silinmesi gibi davranışlarla gerçekleştirilebilmektedir. Vergi kaçakçılığına esas olan ilgisiz kişiler adına hesap açma fiilinde ise cezalandırılan husus hesap açma hareketidir. Hesap açılmasını gerektiren işlemin var olup olmaması söz konusu suç bakımından önemli değildir⁵⁰⁸. Ancak Bank. K. m. 156'daki suçun oluşabilmesi için var olan bir işlemin kayıt dışı bırakılması gerekir. O halde ilgisiz kişi adına yapılacak olan kaydın gerçekte bankacılık faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilmiş bir işlem olmasına rağmen kayıt dışı bırakmak amacıyla hareket edilerek ilgisiz kişi adına hesap açılması halinde hem VUK m. 359/a hem de Bank. K. m. 156 hükmü ihlal edilecektir.

Diğer bir durumda Bank. K. kapsamında ilgili kaydın yapıldığı ancak bu kaydın sonradan ortadan kaldırılması ihtimalinde işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiilinin yanı sıra VUK'ta yer alan gerçek olmayan ya da işlemle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açma suçu bakımından aranan hesap açma eylemi gerçekleştirilmiş olacaktır. Diğer bir ifade ile işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiilinde banka tarafından gerçekleştirilen işlem daha önce işlemle ilgisi olmayan kişiler adına açılmış bir hesap üzerine kaydedildiği takdirde hem VUK m. 359/a hem de Bank. K. m. 156 anlamında ihlal söz konusu olacaktır. Bank. K. m. 161'de yer alan düzenlemeye göre gerçekleştirilen bir fiil ile birden fazla kanun hükmü ihlal edilmişse en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı ceza verilmesi gerekir. O halde yukarıda gösterilen durumlarda tek fiil ile birden fazla suç işlendiğinden bahisle VUK m. 359/a'da yer alan yaptırım Bank. K. m. 156 hükmünden daha ağır nitelikte bir cezayı öngördüğü için VUK uygulanacaktır.

1.4.4. Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya kullanmak

Vergi kaçakçılığı suçunun sıkça karşılaşılan örneklerinden biri olan muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya kullanmak suçu⁵⁰⁹ Bank. K. m. 156 kapsamında ele alınmadan önce VUK m. 359/a-2'de yer alan tanıma bakmakta fayda vardır: *“Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge, gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge”* şeklinde tanımlanmaktadır. Mevcut bir işlem sonucunda

⁵⁰⁸Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 116. “Söz konusu suç bakımından Kanun sadece hesap açma hareketini cezalandırdığından, açılmış hesaplar üzerinde yapılan hukuka aykırı değişiklikler somut olaya göre hesap ve muhasebe hilesi veya tahrifat olarak nitelendirilecektir.”

⁵⁰⁹E. Öz ve A. Armağan. (2018). Yargı Organları Kararlarına Göre Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Önlemede Adli Vergi Cezalarının Rolü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (33), s. 15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52649/693705> (Erişim tarihi: 16.04.2024).

oluşturulan belgenin dışarıdan hukuka uygun görünse de içerik bakımından gerçeğe uygun olarak düzenlenmemiş olması durumunda söz konusu olan muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlenme/kullanma suçu⁵¹⁰ bankacılık faaliyetleri kapsamında da söz konusu olabilecektir. Buna göre bankanın yapmış olduğu işlem sonucunda düzenleyeceği belge içeriğinin gerçeğe aykırı olması muhteviyatı bakımından yanıltıcı bir belge düzenlendiğine işaret etmektedir. Söz konusu duruma örnek olarak bankacılık faaliyetlerinden olan döviz alım satım işlemi gerçekte mevcut olmasına karşın döviz mevduatında daha düşük kurdan işlem yapılmış gibi bir dekont düzenlenmesi şeklinde gösterilebilir⁵¹¹.

Diğer taraftan işlemlerin muhasebeleştirilmesi sırasında söz konusu dayanak belgenin muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge olduğunu bilerek kullanan kişi de Bank. K. m. 156'da düzenlenen gerçeğe aykırı muhasebeleştirme suçunun yanı sıra VUK bakımından da muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma suçunu işlemiş olacaktır.

Bank. K. m. 156'ya göre diğer bir suç fiili ise işlemlerin kayıt dışı bırakılması durumunda gerçekleşmektedir. Düzenlemeye göre banka bünyesinde kaydı gereken bir işleme ilişkin belge gerçeğe aykırı biçimde düzenlenmişse işlemin kayıt dışı bırakılmasından söz edilebilecektir. Diğer bir ifade ile bankacılık faaliyetlerine ilişkin bir işlem kayda geçirilirken miktar itibariyle eksik kayıt tutulması, muhteviyatı bakımından gerçeğe aykırı bir belgenin oluşmasının yanı sıra ilgili işlemin kayıt dışı kalmasına da sebep olacaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere Bank. K. m. 156'da yer alan suç fiilleri ile aynı zamanda VUK m. 359'da düzenlenen “muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek/kullanmak” fiili ihlal ediliyorsa yaptırım olarak Bank. K. m. 161'de öngörülen fıkri içtima kurallarına göre bir belirleme yapılacaktır. VUK'ta öngörülen cezai yaptırım on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası şeklinde olup daha ağır bir nitelik taşıdığı için VUK uygulama alanı bulacaktır.

1.4.5. Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek

*“Tahrifat, defter, belge ve kayıtlar üzerinde eklemeler veya eksiltmeler yoluyla gerçeğe uymayan değişiklikler yapmak”*⁵¹² şeklinde tanımlanmıştır. O halde bir defter ya da kayıt üzerinde yapılan her değişikliğin tahrifat olarak nitelendirilmesi mümkün

⁵¹⁰Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 138.

⁵¹¹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 92.

⁵¹²Erman, 1988, **a.g.k.**, s. 57.

değildir⁵¹³. VUK anlamında tahrifat fiilinin gerçekleşebilmesi için gerçeğe uygun şekilde tutulmuş bir defter/kaydın bulunması gerekir⁵¹⁴. Söz konusu defter, belge ve kayıtlar fiziki olarak tutulabileceği gibi elektronik ortamda da tutulabilir. Diğer yandan tahrifatın aldatıcı nitelikte olması gerektiği ifade edilerek⁵¹⁵ denetimlerde işlemlerin doğru bir biçimde kayda alınıp alınmadığının tespiti ile söz konusu durum ortaya çıkacaktır. Bankaya ilişkin işlemlerin denetimi sırasında ibraz edilen defter ve kayıtlarda tespit edilecek herhangi bir tahrifat durumunda gerek vergisel gerekse kayıt düzenine ilişkin bir ihlalin gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

VUK'a göre tutulması öngörülen defter, kayıt ve belgeler ile elektronik olarak tutulan defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesi durumunda Bank. K. m. 156'da düzenlenen işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiili bakımından bir değerlendirme yapılacaktır. Öncelikle işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına ilişkin düzenleme, bankaların denetiminin sağlanması bakımından hesap ve kayıt düzeninin korunması amacıyla getirilmiştir⁵¹⁶. Bu durumda bankaya ait işlemleri kayda geçirmekle görevli olan kişi tarafından defter ve kayıtlar üzerinde gerçekleştirilecek herhangi bir tahrifat durumunda vergi kaçakçılığı suçunun yanı sıra işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına da sebep olunacağı çıkarımı yapılabilir. Diğer bir ifade ile vergi kanunlarına göre gerçeğe uygun biçimde tutulmuş kayıtlar üzerinde sonradan yapılan ekleme ya da çıkarmalar, bankaya ilişkin iş ve işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına da sebep olacaktır. O halde vergi kaçakçılığına neden olan tahrifat fiili neticesinde bankaya ilişkin defter ve kayıtların tutulması hususunda bir ihlalin gerçekleştiği açıktır. Bir diğer ihtimalde ise tahrifat fiili bankaların elektronik ortamda tutmak zorunda olduğu defterler üzerinde gerçekleştiğinde, işlemlerin kayıt dışı bırakılmasının yanı sıra vergi kaçakçılığı suçuna da sebep olunacaktır.

İşlemlerin kayıt dışı bırakılması suçu, kaydı gereken işlemlerin tamamen ya da kısmen kayıt dışı kalması halinde söz konusu olacaktır⁵¹⁷. Bu durumda bankaların tutması zorunlu defter, kayıt veya belgeleri üzerinde gerçekleşen herhangi bir tahrifat fiili de işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına sebep olacaktır⁵¹⁸.

⁵¹³Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 125.

⁵¹⁴Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 100; Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 131-132.

⁵¹⁵Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 133; Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 503.

⁵¹⁶Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 263.

⁵¹⁷Dursun, 2006, **a.g.k.**, s. 265-266.

⁵¹⁸Tahrifat; bozma, kazıma, silme, karalama, yazı ve rakamların kimyasal kullanılarak yok edilmesi şeklinde gerçekleştirilebilir. Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 101.

Tek fiil ile birden fazla kanun hükmünün ihlal edilmesi suretiyle gerçekleşen yukarıdaki durumda Bank. K. m. 161’de yer alan içtima hükümlerine gidilecektir. O halde VUK m. 359/a-2’ye göre vergi kaçakçılığı suçuna sebep olan defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesi sonucu uygulanacak yaptırım on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası şeklinde iken Bank. K. m. 156’da düzenlenen işlemlerin kayıt dışı bırakılması fiili için “bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası” biçiminde öngörülmüştür. Bu durumda banka nezdinde VUK’a göre tutulması zorunlu defter/belgelerin tahrif edilmesi şeklinde gerçekleştirilen vergi kaçakçılığı fiili ile aynı zamanda işlemlerin kayıt dışı bırakılması da söz konusu ise fıkri içtima hükümlerine göre bir belirleme yapılarak daha ağır yaptırımı öngören VUK m. 359 hükmü uygulanacaktır.

1.4.6. Sahte belge aslı veya sureti düzenlemek veya bu belgeleri kullanmak

Çalışmanın ikinci bölümünde vergi kaçakçılığına sebep olan fiiller içerisinde detaylı şekilde ele alınmış olan sahte belge düzenleme fiili, maddi sahteciliğe dayanan bir kapsama sahiptir. Nitekim sahte belge düzenleme fiilinin ülke genelinde yaygın olması da kayıt dışı ekonomiye sebep oluşturan etkenlerin başında yer almaktadır⁵¹⁹. VUK’a göre düzenlenmesi ve saklanması zorunlu belgeler kanunda öngörülen zorunlu unsurları taşımakta olup gerçeğe aykırı biçimde düzenlenmiş ise söz konusu suç meydana gelecektir. Şekli bakımdan eksiksiz olan belge, gerçek hukuki/ekonomik ilişkiyi yansıtmaması sebebiyle sahte belgeyi oluşturmaktadır. Belgede sahtecilik, kısmen ya da tamamen gerçekleşmiş olabileceği gibi belgenin aslında ya da suretinde de gerçekleşebilmektedir⁵²⁰. Sahte belge düzenleme fiilinin VUK kapsamında bir suç olarak değerlendirilebilmesi için sahte belgenin vergisel işlemlerde kullanılan bir belge olması gerekir⁵²¹. Yine suç teşkil eden fiilin de “vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen, saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan belgeler” üzerinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir⁵²².

VUK m. 227 hükmüne göre vergi ödevlisi olanların bu Kanuna göre ve üçüncü kişilerle yaptığı iş ve işlemlerinde belge düzenleme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu doğrultuda VUK kapsamında vergi yükümlüsü ve vergi sorumlusu olan bankalar da faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdikleri iş ve işlemlere ilişkin kayıt tutmak ve belge

⁵¹⁹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 109.

⁵²⁰Özen, 2023, **a.g.k.**, s. 87, 88; Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 456.

⁵²¹Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 455.

⁵²²Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, 454-456; Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 170.

düzenlemek durumundadır⁵²³. Diğer taraftan üçüncü kişilerle yaptığı işlemler nedeniyle oluşacak herhangi bir uyuşmazlık durumunda da ispat bakımından zorunlu defter ve kayıtların tutulması ve saklanması yükümlülüğü bankalara ait olduğu için bankalar bu hususta gerekli önlemleri almak ve sistemler kurmak zorundadır⁵²⁴.

Banka bünyesinde gerçekleştirilen işlemler sonucunda belgelerin doğru bir biçimde düzenlenmesi, bu belgelerin ispat aracı olarak kullanılması hususunda önemli bir yere sahiptir⁵²⁵. Örneğin döviz alımı ya da satımına ilişkin bir belge sahte olarak düzenlenebilecek belgeler arasında yer almaktadır⁵²⁶. Bu durumda banka faaliyetleri içerisinde yer alan döviz alımına ilişkin bir işlem gerçekleştiği ve ilgili belgenin kısmen sahte olarak düzenlendiği durumda Bank. K. m. 156 kapsamında işlemlerin kayıt dışı bırakılması suçuna sebep olunacaktır. Diğer bir anlatımla işlemlerin kayıt dışı bırakılması, banka tarafından gerçekleştirilen işlemlerin ilgili kayıt ortamlarına kaydedilmemesi durumunda ortaya çıkacağından sahte belge düzenlemek suretiyle gerçekleştirilen bu fiil ile asıl işlemin kaydı doğru bir biçimde tutulmadığı için vergi kaçakçılığının yanı sıra Bank. K. kapsamında bir suçtan da söz edilebilecektir. Kasten gerçekleştirilen eylem sonucunda hem VUK m. 359 hem de Bank. K. m. 156 hükmünün ihlal edilmesi sonucu ortaya çıkmışsa Bank. K. m. 161’de de belirtildiği gibi fıkri içtima hükümlerine göre bir uygulamaya gidilecektir.

VUK m. 359/b’de sahte belge düzenlemenin yanında bu belgelerin kullanılması da vergi kaçakçılığı suçuna sebep olmaktadır. Söz konusu belge düzenleyen kişi tarafından kullanılabilmesi gibi üçüncü bir kişi tarafından da kullanılabilir. Sahte belgelerin defter veya kayıt sistemine geçirilmesi durumunda kullanma fiili gerçekleşmiş olacaktır⁵²⁷. Sahte belge kullanma fiili Bank. K. m. 156 bakımından değerlendirilecek olursa, ilgili belgenin vergi mükellefi olan banka tarafından düzenlenmiş ve yine banka tarafından kullanılmış olabileceği gibi üçüncü bir kişi tarafından düzenlenerek banka tarafından kullanılması söz konusu olabilir.

⁵²³Alıcı, 2007, **a.g.k.**, s. 1253. Bankaların ticaret şirketi olması sebebiyle VUK’a göre defter tutma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca bankalar vergi mükellefi olduğu için bankacılık faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdikleri iş ve işlemleri muhasebe sistemleri ile kayıt altına almalıdır.

⁵²⁴Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 296.

⁵²⁵“Sahte belge düzenleme fiili ile ispat araçlarının gerçekliğine olan kamu güveninin sarsılacağı” ifade edilmiştir. S. Erman. (1981). *Sahtekarlık Suçları*. İstanbul: Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Enstitüsü Baskı Atölyesi. s. 476.

⁵²⁶Kızılot ve Kızılot, 2009, **a.g.k.**, s. 505.

⁵²⁷Şenyüz, 2022, **a.g.k.**, s. 111.

Bank. K. m. 156'da hükme bağlanan işlemlerin gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesi fiiline bakıldığında muhasebeleştirilmesi gereken bir işlemin bulunması gerekmektedir. Bankalarda muhasebeye esas alınan işlem fişleri, defterler, finansal raporlar gibi araçlarla bankada hak/yükümlülüğe neden olan nakdi ve kaydi para işlemlerinin kaydedilmesi ve muhasebeleştirilmesi gerekmektedir⁵²⁸. Bu durumda bir işlem sonucu oluşturulan sahte belgenin banka kayıt sistemine geçirilmesi, işlemlerin gerçek mahiyetine uygun düşmeyecek şekilde muhasebeleştirilmesi suçunu oluşturacaktır. Zira fail, bir işlem sonucu vergisel anlamda kaydedilmesi ve saklanması zorunlu olan belgenin sahte olarak düzenlendiğini bilerek muhasebe işleminde kullanıyorsa VUK'un yanı sıra Bank. K. m. 156 anlamında da bir suç gerçekleşecektir. Bu duruma örnek olarak gerçekte var olmayan bir kişi adına kredi verildiğini gösterir sahte belgenin banka kayıtlarına geçirilmesi halinde vergi kaçakçılığı suçunun yanında gerçeğe aykırı muhasebeleştirme suçu da işlenmiş olacaktır⁵²⁹.

Bank. K.'ye göre tek fiil ile birden fazla kanun hükmünün ihlal edildiği durumlarda daha ağır yaptırımı öngören kanun hükmünün uygulanması gerektiği belirtilerek tek fiil dolayısıyla failin birden fazla kez cezalandırılmanın da önüne geçilmektedir. Kanunun 161. maddesi ile düzenlenen bu hususa göre Bank. K.'de öngörülen yaptırım bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası iken VUK m.359/b'de belirlenen ceza miktarı üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası şeklindedir. VUK'ta düzenlenen yaptırımın daha ağır olması nedeniyle sahte belge kullanılması fiili ile vergi kaçakçılığı suçunun yanı sıra gerçeğe aykırı muhasebeleştirme suçuna da sebep olunması durumunda VUK'un ilgili maddesi uygulama imkanı bulacaktır.

1.4.7. Hesap ve işlemleri vergi matrahını azaltacak şekilde başka defter, belge veya kayıt ortamlarına kaydetmek

Vergi yükümlülüğü bakımından vergi matrahının belirlenebilmesi için mükellef tarafından yapılan işlemlerin doğru bir biçimde kayda geçirilmesi oldukça önemlidir. Bu suç, mükellefin kayda geçirilmesi gereken işlemlerini tuttuğu, varlığı noter tasdiki veya

⁵²⁸Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 386-387.

⁵²⁹Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 95. Sahte belge düzenlendikten bir süre sonra muhasebeleştirme işlemi yapılıyorsa tek fiil değil iki ayrı fiil gerçekleşmiş olacaktır. Bu durumda Bank. K. ve VUK anlamında iki ayrı suçun oluştuğundan bahsedilmektedir.

diğer şekillerde ispat edilebilen kanuni defterler için söz konusudur⁵³⁰. Suçun oluşabilmesi saklanması ve ibrazı zorunlu defter/kayıt sistemlerine kaydedilen hususların kaydedilmesi zorunlu iş/işlemlerden olmasına bağlıdır⁵³¹. Diğer yandan da vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan diğer fiillerden farklı olarak bu fiil vergi matrahının azalmasına neden olma şartına sahiptir.

VUK m. 172'ye göre ticaret şirketleri defter tutması gereken kişiler arasında sayılmıştır. Bu durumda anonim şirket olarak kurulan bankaların da VUK'a göre defter tutma sorumluluğu bulunmaktadır. Kanunun 171. maddesinde defter tutmanın gerek mükellef gerekse mükellefle ilişkisi bulunan üçüncü kişilerin vergisel anlamda kontrolünü sağlamak ve incelemek amacıyla yapıldığı düzenlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda bankaların mükellef olması ve işlem yaptığı üçüncü kişilere ait kayıtları tutması vergisel bakımdan önem taşımaktadır⁵³². Güven kurumu olarak nitelendirilen bankaların ekonomik hayata etkisi göz önünde bulundurulduğunda düzenlediği belgelerin gerçeği yansıtması devletin vergi alacağı ve ekonomik sistemin sıhhati bakımından son derece önemlidir⁵³³. Aksi halde gerek banka ile ilişkisi bulunan kişiler gerekse denetim elemanları için ilgili kayıt ve defterlere dayanarak bankaya ilişkin doğru bir değerlendirme yapmak mümkün gözükmemektedir⁵³⁴.

Bank. K. kapsamında bankalar işlemlerini kayıt altına almakla yükümlüdür⁵³⁵. Bankacılık faaliyetlerine ilişkin işlemler çoğunlukla bilişim sistemleri aracılığıyla kaydedilmektedir. Ancak bu kapsam dışında da kaydedilmesi gereken iş ve işlemler mevcuttur⁵³⁶. O halde banka faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirilen işlemler kanuni defter/kayıt sistemlerine geçirilmeyip bir başka defter ya da kayıt sistemine geçirilmiş ve bu durum vergi matrahının azalmasına sebep olmuşsa vergi kaçakçılığı suçunun yanı sıra işlemlerin kayıt dışı bırakılması suretiyle Bank. K. m. 156'da düzenlenen suç fiili de gerçekleşecektir. Tek fiil ile iki ayrı kanun hükmünün ihlal edilmesi halinde ise Bank. K.

⁵³⁰Şenyüz, 2005, **a.g.k.**, s. 47; Yargıtay 11. CD. 20.06.2001 tarih ve E.2001/6284, K.2001/7059 sayılı kararı. <https://legalbank-net.offcampus.anadolu.edu.tr/belge/y-11-cd-e-2001-6284-k-2001-7059-t-20-06-2001-baska-defter-ve-belgelere-kayit-etmek/366578/> (Erişim tarihi: 29.04.2024).

⁵³¹"Defterlere kaydı gereken hesap ve işlemlerin neler olduğu tutulan defterin niteliğine göre değişiklik göstereceğinden bu konuda genel bir kapsam veya tanım ortaya koymak mümkün değildir." Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 119.

⁵³²Vergi yükümlüsü olmasının yanı sıra vergi sorumlusu da olan bankalar için defter, belge ve kayıtların tutulması ayrı bir önem taşıdığı için belgelerin saklanması hususunda bankalar yükümlü tutulmuştur. Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 296.

⁵³³Hazar ve Babuşçu. 2019, **a.g.k.**, s. 25, 135.

⁵³⁴Yiğit, 2008, **a.g.k.**, s. 323.

⁵³⁵Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 81-82.

⁵³⁶Aras ve Yüksel, 2008, **a.g.k.**, s. 386.

m. 161’de öngörülen fikri içtima hükümlerine göre bir yaptırım belirleneceğini ifade etmek mümkündür.

Bankaya ait kanuni defter/kayıt ortamı haricinde bir başka defter/sisteme yapılan kayıt sonucunda işlemlerin kayıt dışı tutulmasına sebep olursa dahi vergi matrahında bir azalma meydana gelmediği takdirde vergi kaçakçılığı suçunun oluştuğundan bahsedilemeyecektir⁵³⁷. Ayrıca söz konusu suç, vergisel yükümlülükler doğrultusunda zorunlu defterleri tutmakla yükümlü kişi tarafından işlenebilen bir eylem olması sebebiyle bankada ilgili defter ve kayıtları tutmakla görevli kişi tarafından gerçekleştirilebilir.

1.4.8. Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayanlarca düzenlenen belgenin kullanılması

VUK’ta hangi belgelerin Maliye Bakanlığı ile anlaşması olan matbaalarca basılacağına ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Ancak 359. madde kapsamında Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmadığı halde söz konusu belgeleri basanlar ve bu durumu bilerek söz konusu belgeleri kullananlar hakkında cezai bir düzenleme yapılmıştır.

Bankaların güven kurumu olarak nitelendirilmesinin en önemli sonuçlarından biri de faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirdiği işlemleri kayıt altında tutmakla yükümlü olmasıdır. Kayıt altına alınan işlemlerin muhasebeleştirilmesi ise gerçeğe uygun biçimde yapılmalıdır⁵³⁸. Nitekim bankacılık sisteminin sağlıklı bir biçimde denetlenebilmesi için iyi işleyen bir muhasebe sistemine ihtiyaç vardır⁵³⁹.

Banka faaliyetleri sırasında düzenlenen ya da alınan bir belgenin Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayan kişilerce basılmış bir belge olması ihtimalinde söz konusu belge muhasebe kayıtlarına esas alınmışsa VUK’un yanı sıra bankacılığa ilişkin düzenlemeler bakımından da bir değerlendirme yapılması gerekecektir. O halde bankacılık faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen işlemlerde Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunmayan kişilerin düzenlediği belgelerin kullanılması durumunda Bank. K. m. 156’da yer alan fiillerin ihlali de söz konusu olabilmektedir.

⁵³⁷“Kanunen tutulması ve muhafazası zorunlu bulunan defterler dışındaki yerlere yapılan kayıtların vergi matrahını azaltacak bir biçimde yapılması gerektiğinden, vergi matrahı ile ilgili olmayan ve vergi matrahını etkileyecek nitelikte olmayan kayıtların da bu hareket şekliyle işlenen vergi kaçakçılığı suçunu oluşturması mümkün değildir.” A. Yargıcı. (1982). Türk Vergi Sisteminde Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar. *Vergi Sorunları Dergisi*, (4), s. 67’den aktaran Özcan, 2014, **a.g.k.**, s. 119.

⁵³⁸Donay, 2007, **a.g.k.**, s. 82.

⁵³⁹Güven, 2016, **a.g.k.**, s. 245.

VUK'a göre anlaşmasız olarak basılan belgelerin içeriğinin gerçeğe aykırı olup olmaması vergi kaçakçılığı suçu bakımından bir özellik göstermemektedir. Diğer bir ifade ile belgenin Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmaksızın basılmış bir belge olması ve söz konusu belgenin bir işlemde kullanılması vergi kaçakçılığı suçunun oluşabilmesi bakımından yeterlidir⁵⁴⁰. Söz konusu belgenin bankacılık faaliyetlerinde kullanılması ihtimaline gelindiğinde ise muhasebeleştirilen bir işlem gerçeğe aykırı nitelikte ve anlaşmasız kişilerce basılmış belge kullanılarak gerçekleştirildiğinde hem Bank. K. m. 156 bakımından işlemlerin gerçek mahiyetlerine aykırı biçimde muhasebeleştirilmesi fiili hem de vergi kaçakçılığı suçu işlenmiş olacaktır. Nitekim Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayanlarca basılmış belgenin sahte belge niteliğinde olduğu⁵⁴¹ belirtilerek bu nitelikteki bir belgenin muhasebe işlemlerine esas alınması durumunda söz konusu suç meydana gelecektir.

Bank. K. m. 156 kapsamındaki bir diğer düzenleme ise gerçeğe aykırı olarak düzenlenen belgenin bağımsız denetim kuruluşu elemanlarınca bilerek onaylanması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Vergi kaçakçılığına sebep olan gerçeğe aykırı ve anlaşmasız kişilerce basılan belgelerin banka defter/kayıtlarında kullanılması durumunda denetimi gerçekleştiren ilgililerin bu niteliğini bilmesine karşın belgeleri onaylaması durumunda hem vergi kaçakçılığı suçu hem de Bank. K. m.156'da düzenlenen suç söz konusu olacaktır. Bu hususta verilen bir örneğe göre⁵⁴² bankanın ihtiyaçları doğrultusunda aldığı ürün/hizmete ilişkin belgenin hem gerçeğe aykırı hem de Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayan kişilerce basılmış bir belge olması ve bağımsız denetim elemanlarının bu niteliğini bildiği halde belgeleri onaylaması durumunda VUK m. 359 ve Bank. K. m. 156 anlamında iki ihlal söz konusu olmaktadır.

Bank. K. m. 161'e göre yapılacak değerlendirmede, VUK m. 359/c'de iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası olarak belirlenen yaptırım Bank. K. m. 156'da bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası olarak öngörülmüştür. Söz konusu düzenlemelerden daha ağır yaptırımı içeren kanun hükmü

⁵⁴⁰T. Erdem. (2011). Maliye Bakanlığı ile Anlaşması Olmadan Belge Basılması ve Bu Belgelerin Bilerek Kullanılması Suçları. *Vergi Sorunları Dergisi*. s. 89-90; Donay, 2008, **a.g.k.**, s. 150.

⁵⁴¹Batı, 2021, **a.g.k.**, s. 326.

⁵⁴²Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmayanlarca basılan belgenin kullanılması banka bakımından mümkündür. Nitekim bankaya ihtiyacı doğrultusunda alım yaptığı bir işletme tarafından bu nitelikte bir belge sunulmuş ve banka bu belgeyi kayıtlarına geçirmişse söz konusu suç oluşacaktır. Bağımsız denetim elemanları da yaptığı inceleme sonucunda belgelerin söz konusu niteliğini bildiği halde olumlu görüş vermişse iki ayrı suç fiili meydana geleceği belirtilmiştir. Yıldırım, 2018, **a.g.k.**, s. 97.

esas alınacağı için yukarıda açıklanan durumların gerçekleşmesi ihtimalinde verilecek ceza VUK m. 359/c'ye göre belirlenecektir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze hayatımızdaki yerini koruyan bankalar, sahip oldukları hak ve yükümlülükler kapsamında genel kanunların yanı sıra özel kanunlarla da düzenleme altına alınmıştır. Bankaların ekonomik sistem bakımından taşıdığı önem dikkate alındığında özellikle ekonomi ceza hukuku kapsamında işlenen suçlardan bazılarının bankalar bünyesinde gerçekleştiği görülecektir. Bu kapsamda değerlendirilen Bank. K. m. 154 ve 156'daki suçların da bankaların vergisel yükümlülüklerini yerine getirmesi bakımından birtakım hususları düzenlediği açıktır. O halde bankacılık faaliyetleri çerçevesinde karşılaşılan bu suçların hangi hallerde vergi kaçakçılığı suçuna neden olacağı ve söz konusu ihlal durumlarında hangi kanun hükmünün uygulanacağı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Ekonomik hayat, Sanayi Devrimi'nden sonra gelişen tüm sistemlerle birlikte hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. Söz konusu değişim ve teknolojik gelişmelerin ışığında ekonomik ilişkiler ticaretin küresel bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Ticari ilişkilerin uluslararası sınırlara ulaşması bankacılık sektörünün gelişimini de beraberinde getirerek ödemeler konusunda bir düzen oluşturulması amaçlanmıştır. Modern anlamda açılan ilk banka Amsterdam Bankası olmuş ve sonrasında da Avrupa'da pek çok banka kurulmuştur. Başlangıçta ödeme ve mevduat işlemlerini yürüten bankalar günümüzde pek çok farklı işlemin aracı ve öznesi konumuna gelmiştir. Teknolojik gelişmelerin en etkili şekilde yaşandığı bankaların sürekli bir inovasyon içinde olması bankacılık faaliyetlerinde devamlı bir değişim ve çeşitlilik sağlamaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin Bankacılık Kanunu'nda sınırlı bir sayıya tabi tutulmaması da bu durumu destekler niteliktedir.

Bankalar sahip olduğu çeşitli faaliyet alanları ile gerek bireyler gerekse devletler için oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu önem bağlamında bankalara ve bankacılık sistemine ilişkin regülasyonlar da Osmanlı Devleti'nden başlayarak 19. yüzyıldan itibaren pek çok değişim ve dönüşüm geçirerek günümüze kadar gelmiştir. Halen yürürlükte olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, bankalar ve bankacılığa ilişkin temel kanun olmasının yanı sıra Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu gibi genel kanunlar ile Sermaye Piyasası Kanunu, T.C. Merkez Bankası Kanunu ve Çek Kanunu gibi özel kanunlarda da bankalara ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Bankacılık Kanunu ile bankaların kurulması, yapılanması, faaliyet alanları, denetimi ve ilgili denetleyici düzenleyici kurumlara kadar birçok husus hüküm altına alınmıştır. Bankalar, iç mekanizmaları tarafından gerçekleştirilen iç denetime ve banka

dışından kişi/kuruluşlar tarafından da kamu yararı ve bankalara duyulan güvenin devamlılığını sağlamak amacıyla dış denetime tabi tutulurlar. BDDK ve TMSF gibi kuruluşlar dış denetim faaliyetlerinin yanı sıra banka ve bankacılık alanında düzenlemeler gerçekleştirirken söz konusu denetim faaliyetleri sonucunda idari yaptırımların yanında adli yaptırımlara sebep olan ihlallerle de karşılaşılabilir.

TCK'nin suça sebep olan her alan ve her duruma karşı ayrıntılı düzenlemeler içermesi mümkün görülemeyeceğinden özel kanunlarla bazı suç ve ceza düzenlemeleri yapılmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin ve ekonomik sistemin merkezinde yer alan bankaların gerçekleştirdiği suçlar ekonomi ceza hukuku kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Dar anlamda belli bir mesleği yerine getiren ve mesleki çıkar elde etme amacıyla olan kişiler tarafından işlenebilen beyaz yaka suçluluğu olarak da adlandırılan ekonomik suç kavramı, ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında ekonomik, ticari ve mali işlemlerle genel ekonomik düzenin ihlal edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bankaların ve bankalarda görevli kişilerin işlemleri de söz konusu niteliklere sahip işlemlerden olduğu için bankacılık sistemi içerisinde gerçekleştirilen hukuka aykırı fiiller ekonomik suç kapsamında değerlendirilebilecektir. Buna göre ekonomik suç kapsamında Mevduatı Koruma Kanunu ile başlayan bankacılığa ilişkin düzenlemeler 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile günümüze kadar gelmiştir.

Bankacılık Kanunu m. 154 ve 156'da yer alan suç fiilleri özellikle bankacılık düzeni içinde defter, kayıt ve belgelerle birlikte muhasebe sistemlerindeki kayıtların doğru biçimde tutulmasının ve muhafaza edilmesinin temini amacıyla düzenlenmiştir. Bankaya ilişkin alınan yazılar, faaliyet belgeleri, bankanın yazdığı yazılar ve bunların gerçeğe uygun kopyalarının banka nezdinde on yıl süreyle saklanması gerektiği Bank. K.'nin 42. maddesi ile düzenlenmiş olup söz konusu yükümlülüğün ihlali durumunda öngörülen cezai yaptırım Kanunun 154. maddesinde hüküm altına alınmıştır. O halde bankaya ilişkin gerek fiziki gerekse elektronik ortamlarda tutulması ve saklanması zorunlu olan defter, belge ya da kayıtlar bu kapsamda değerlendirilecek olup belgelerin ve bunların gerçekliğinden şüphe edilmeyen kopyalarının hiç ya da gereği gibi saklanmaması durumunda söz konusu ihlal gerçekleşecektir. Belgelerin yok edilmesi, saklandığı halde kaybedilmesi veya bulunamaması gibi fiillerle işlenebilen ve özgü suç niteliği taşıyan bu suç için zarar şartı da aranmamaktadır. Görüldüğü üzere düzenlemede suçun maddi unsurunu bir başka maddeye atıf yaparak tamamlamaya çalışan kanun koyucu suçta ve cezada belirlilik ve kanunilik ilkesi bakımından eleştirilmektedir.

Nitekim m. 42’de bu maddenin uygulanması yönünden BDDKrl yetkili kılınarak Kurul tarafından yapılacak herhangi bir düzenleme m. 154’ün kapsamına müdahale ihtimalini doğuracaktır. Bu nedenle öğretide, Kurulun yaptığı düzenlemelerin yalnızca belgelerin saklanması hususuna bir standart getirmek maksadıyla dar anlamda yorumlanması gerektiği aksi halde kanunilik ilkesinin ihlal edileceği ifade edilmektedir.

Bank. K. kapsamında çalışmaya esas alınan diğer suç fiili ise m. 156’da düzenlenen işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme suçudur. Düzenlemeye göre suçun konusunu oluşturan maddi unsurlar “*bunları ve bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler*” şeklinde ele alınmış olup buradan hareketle söz konusu fiillerin yalnızca belgeleri imzalamak ve belgeleri onaylamak şeklinde gerçekleştirileceği sonucu ortaya çıkacağından bu ifade tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Buna göre fail olarak ilgili belgeyi imza edenlerin tanımlanması ve suça konu fiillerin imzalanması gerekip gerekmediği hususunda bir tespitte bulunulduğunda suçun işlenemez bir suç haline dönüşeceği ifade edilmiştir. Nitekim öğretide işlemlerin kayıt dışı bırakılmasının ya da gerçeğe uygun düşmeyecek biçimde muhasebeleştirilmesinin “imzalanmak” suretiyle gerçekleştirilmesi anlamlı bulunmamıştır. Bu husustaki eleştirilere katılmakla birlikte hüküm altına alınan suçun birden çok fiille işlenebilen bir suç olduğu dikkate alınarak buna göre bir inceleme yapmak yerinde olacaktır. Söz konusu suçun madde başlığında belirtilen fiillerin yanı sıra hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarının kapatılması ve gerçeğe aykırı belgelerin bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması şeklinde iki ayrı suç fiili düzenlemede yer almaktadır.

Kamunun ekonomik yararının korunduğu ekonomik suç kavramı içerisinde devletin gelir kaynaklarının başında gelen vergiye ilişkin düzenlemelerin bulunması son derece önemlidir. Ekonomik suç kapsamında yer alan vergi kaçakçılığı suçu, VUK’ta beş fıkra halinde ele alınmış olup suç kapsamının daha kolay anlaşılabilmesi için suçun maddi konusu bakımından dört kategoride sıralanmıştır: VUK m. 359’un a ve b fıkraları; vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, belge ve kayıtları, c fıkrası; Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, ç fıkrası; ödeme kaydedici cihazlar, bu cihazlarla ilgili belge, bilgi, veri ve kayıtları, d fıkrası ise özel etiket ve işaretlerle işaretlenen veya etiketlenen ürün/ürün bilgilerini esas almaktadır.

Çalışmada vergi kaçakçılığı bakımından ele alınacak olan bankacılık suçları, TTK'ye göre tacir VUK'a göre mükellef olan bankaların, tutmakla zorunlu olduğu defterler ve saklamakla yükümlü olduğu belgeler dolayısıyla sahip olduğu sorumluluk Bank. K. m. 154'te hükme bağlanmıştır. Bankaların mali durumu ve vergi yükümlülüğü bakımından önem taşıyan işlemlerinin kaydedilmesi, muhasebe ve raporlama sistemlerinin doğru bir şekilde tutulmasına ilişkin sorumluluğu ise Bank. K. m. 156'da düzenlenmiştir. Söz konusu suçlar, vergi kaçakçılığı suçunda olduğu gibi birden fazla farklı fiille işlenebilen suçlar olması nedeniyle vergi kaçakçılığı suçu bakımından yapılan değerlendirmede her suç fiili ayrıca ele alınmıştır. Bu suçlara ilişkin değerlendirmeye geçmeden önce ise ilgili kanunlarda uygulanacak yaptırım bakımından bir düzenleme olup olmadığı incelenmelidir. Vergi kaçakçılığı suçlarının diğer kanunlarda da bir suç sebebe sebep olması halinde uygulanacak yaptırımın ne şekilde belirleneceği VUK'ta düzenlenmemiştir. Ancak TCK hükümlerinin ceza içeren diğer kanunlar bakımından da uygulanması gerektiği dikkate alındığında m. 44'te fikri içtimayı düzenleyen kuralın bu Kanun bakımından da uygulanması mümkündür. Diğer taraftan Bank. K. m. 161'de bankacılık suçlarının diğer kanunlardaki suçlarla birleşmesi ihtimalinde birden fazla cezalandırmanın önüne geçmek için daha ağır cezayı öngören kanunun esas alınması gerektiği hükme bağlanmıştır. Buna göre Bank. K. m. 154 veya 156'daki düzenleme ile vergi kaçakçılığı suçuna sebep olunması halinde uygulanacak yaptırım Bank. K. m. 161'e göre belirlenmektedir.

Bank. K. m. 154'te saklanması zorunlu olan belgelerin saklanmaması durumunda bu hükme göre bir ihlal söz konusu olacağı için defter, belge ve kayıtların tahrif edilmesi şeklindeki vergi kaçakçılığı suçunun, banka bünyesinde oluşturulan gerçeğe uygun bir defter ya da belge üzerinde saklama yükümlülüğü bulunan kişi tarafından sonradan gerçekleştirilecek bir tahrifat fiili ile işlenmesi halinde Bank. K. m. 154 bakımından belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırılık oluşturacağı gibi VUK m. 359 anlamında da bir suç oluşturmaktadır. Diğer bir örnekte ise Bank. K. m. 154'te belirtilen belgeleri saklamakla yükümlü olan kişi tarafından söz konusu görevi yerine getirdiğini düşünmesine rağmen vergi incelemesi sırasında ibrazı istenen belgeler bulunamamışsa belgelerin saklanması yükümlülüğü ihlal edilmiş olacaktır. O halde vergi kaçakçılığı suçuna da sebep olan defter, kayıt ve belgeleri gizleme fiilinin oluşacağı bu durumda hem Bank. K. hem de VUK bakımından bir ihlal söz konusu olmaktadır. Bank. K.'de öngörülen on yıllık saklama süresi içerisinde saklanması gereken belgelerin yok edilmesi

m. 154 anlamında bir suç oluşturacağı gibi defter, kayıt ve belgeleri yok etme fiili VUK m. 359/b'de de suç olarak düzenlendiği için VUK'ta öngörülen beş yıllık saklama süresi içerisinde olmak kaydıyla söz konusu fiil vergi kaçakçılığı suçuna da sebep olacaktır. Yine vergi kaçakçılığı suçu kapsamında bankalarda tutulması ve saklanması gereken defterlerden birinin sayfası yok edilerek yerine yaprak koyulmaması ya da yanıltıcı bir yaprak koyulması durumunda Bank. K. m. 154'te yer alan belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranma suçu da işlenmiş olacaktır. Bahsi geçen durumlarda tek fiil ile birden fazla kanun hükmü ihlal edildiği için Bank. K. m. 161'de yer alan düzenlemeye göre bir yaptırım belirlenecektir. Bank. K. m. 154'te bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adli para cezası biçiminde öngörülen yaptırım, VUK m. 359'da defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek ve gizlemek suretiyle işlenen fiiller için on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezası; defter, kayıt ve belgeler ile defter sayfalarını yok etmek fiilleri bakımından ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası şeklinde düzenlenmiştir. Fikri içtimaya göre daha ağır yaptırımı öngören kanun hükmü uygulanacağı için VUK m. 359'da düzenlenen yaptırım miktarları Bank. K. m. 154'teki düzenlemeden daha ağır olması sebebiyle söz konusu durumlarda VUK uygulanacaktır.

Vergi kaçakçılığı suçu bakımından değerlendirilen diğer bankacılık suçu ise Bank. K. m. 156'da yer alan düzenlemedir. Söz konusu düzenleme ile yaptırımı bağlanan fiiller özellikle bankacılık düzeninin korunması ve sağlanması adına gerçekleştirilecek faaliyetlerin verimliliği ve sıhhati bakımından işlemlerin ve muhasebe kayıtlarının doğru bir şekilde tutulması gerektiğini göstermektedir. Bankacılık işlemlerine dair kayıtların eksik tutulması ya da tutulan kaydın sonradan silinmesi durumunda Bank. K. m. 156 anlamında bir suçun yanı sıra vergi kanunlarına göre tutulması zorunlu defter ve kayıtlardan olması kaydıyla söz konusu davranışlar hesap ve muhasebe hilesi şeklinde gerçekleşmişse vergi kaçakçılığı suçu da işlenmiş olacaktır. Banka bünyesinde muhasebeleştirme işlemi, gerçek olmayan kişiler ya da işlemle ilgisiz kişiler adına hesap açmak biçiminde gerçekleştirildiği takdirde ise muhasebe sisteminde bir hukuka aykırılık söz konusu olacağı için vergi kaçakçılığı suçunun yanında işlemlerin gerçeğe aykırı muhasebeleştirilmesi suçu da meydana gelecektir. Bir diğer örnekte, bankacılık işlemlerini kayıt altında tutan görevli tarafından ilgili belge ve kayıtlar üzerinde gerçekleştirilecek herhangi bir tahrifat durumunda vergi kaçakçılığı suçunun yanı sıra işlemlerin kayıt dışı bırakılmasına sebep olunacaktır. VUK m. 359/c fıkrasında düzenlenen suç fiilinde ise Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunmayan

kişilerce basılan belgelerin kullanılması vergi kaçakçılığı suçunu oluşturmaktadır. Bu durumda bankacılık sisteminde gerçeğe aykırı nitelikte bir işlemin muhasebeleştirilmesi sırasında söz konusu özelliğe sahip bir belgenin kullanılması, hem işlemlerin gerçek mahiyetlerine aykırı biçimde muhasebeleştirilmesi fiiline hem de vergi kaçakçılığı suçuna sebep olacaktır. Tek fiil ile birden fazla kanun hükmünün ihlal edildiği durumlarda getirilen fikri içtima hükümleri, Bank. K. m. 161’de bankacılık suçları için hüküm altına alınmıştır. O halde Bank. K. kapsamında düzenlenen bir suç fiili ile bir başka kanun hükmü ihlal edildiği takdirde daha ağır yaptırımın öngörüldüğü kanun uygulama alanı bulacaktır. Bank. K. m. 156’da öngörülen yaptırım bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası şeklinde düzenlenmişken VUK m. 359’da düzenlenen yaptırım miktarları her hâlükârda Bank. K.’deki yaptırım miktarından daha fazladır.

Çalışmamız kapsamında Bank. K. m. 154 ve m. 156 düzenlenen suç fiilleri, vergi kaçakçılığı fiilleri ile paralellik gösterdiği ölçüde ele alınmıştır. Bu nedenle suçların birleştiği durumlarda uygulanacak yaptırım bakımından bir değerlendirme yapılabilmesi için ilgili kanun hükümlerine bakılmıştır. VUK’ta bu hususa ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmazken Bank. K. m. 161’de özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, Kanunda suç teşkil eden bir fiilin başka kanunlara göre de suça sebep olması halinde daha ağır yaptırımın öngörüldüğü kanun hükmü uygulanacaktır. Bu kapsamda, Bank. K. m. 154 ve 156’daki suç fiillerinin vergi kaçakçılığı suçuna sebep olması halinde VUK m. 359’a göre bir yaptırım belirleneceği açıktır. Söz konusu kanun hükümleri karşılaştırıldığında VUK m. 359’da yer alan yaptırımlar, Bank. K.’de belirlenen yaptırım miktarlarından daha ağır niteliktedir. Bu açıdan baktığımızda Bank. K.’deki ilgili suç düzenlemelerinin uygulama alanının daraldığını söylemek mümkündür. Nitekim, söz konusu Bank. K. hükümleri, ancak m. 161 kapsamı dışında kaldığı ya da bu kapsamda olup yaptırım miktarının daha ağır olduğu hallerde uygulama alanı bulacaktır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Bank. K. m. 154 ve m. 156’daki suçların yaptırım miktarlarının artırılması, ilgili düzenlemelerin uygulamadaki yeri ve etkinliği bakımından yararlı olacaktır. Aksi halde, söz konusu bankacılık suçu düzenlemelerinin yalnızca vergi kaçakçılığı suçuna sebep olmadığı durumlarda uygulanması mümkün görünmektedir.

Çalışmamız neticesinde vardığımız bir diğer sonuç ise Bank. K. m. 161’de yer alan düzenlemenin hem özel bir içtima normu hem de fikri içtima kuralının hatırlatıcısı niteliğinde olduğudur. Öyle ki söz konusu madde, özel kanun-genel kanun ayrımını

ortadan kaldırarak daha ağır cezayı öngören kanunun uygulanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir anlatımla genel kanundaki düzenleme özel kanundaki düzenlemeye göre daha ağır bir yaptırım öngörmüşse söz konusu durumda genel kanun hükmü uygulanmalıdır. Esasen ilgili düzenleme Bank. K.'de ele alınmamış olsaydı da TCK m. 5 gereği genel hükümler kapsamında yer alan fikri içtima kuralı bu Kanun bakımından da uygulama alanı bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağar, S. (2016). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Kapsamında Defter ve Belgeleri İbraz Etmeme Suçu*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akdoğan, A. (2019). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. (14. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2023). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. (16. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgüç, Ö. (1975). *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. No: 71. Konferans Serisi No: 2.
- Akın, M. (2015). *Bankacılığın Kırmızı Çizgileri-Bankacılık Suçları*. İstanbul: Acar Basım.
- Akkaya, M. (2002). *Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Akpınar, T. (1966). *Bankalar ve Devlet*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Alan, E.ve Egemenoglu, A. (2023). *Ceza Hukuku Temel Kavramlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alıcı, Y. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Alıcı, Y. (2017). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Cilt 2. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Altay, A. (2008). Bankacılık Kanununun Temel Esasları ve Yeni Kurumları. *Banka Hukuku Atölye Çalışmaları: II içinde*. (s. 5-72). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Aras, E. ve Yüksel, Ö. (2008). *Bankacılık Kanunu'nda İdari Para Cezaları ve Suçlar*. (1. Basım). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Arslan, R. (2016). *Vergi Kaçakçılığı Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslanpınar, Y. B. (2022). *TCK'nın Genel Hükümleri Çerçevesinde Vergi Kaçakçılığı Suçları*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ataman, B. (2010). Türkiye'de Kamu Denetimi ve Kamu Denetçilerine Genel Bakış. *Maliye ve Finans Yazıları*. 1(87), 17-26. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/150758> (Erişim tarihi: 29.03.2024).

- Aykin, H. (2017). Mali Suç ve Mali Suçla Mücadele.
<https://vergidosyasi.files.wordpress.com/2017/01/mali-suc3a7-ve-mali-suc3a7la-mc3bccadele-hasan-aykin.pdf> (Erişim tarihi: 06.01.2024).
- Aytekin İnceoğlu, A. (2020). Ekonomik Suçlar. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 119-163. <https://www.jurix.com.tr/article/20882> (Erişim tarihi: 27.08.2023).
- Aytekin İnceoğlu, A. (2008). 5411 Sayılı Bankacılık Kanununda Düzenlenen Suçların Değerlendirilmesi. *Banka Hukuku Atölye Çalışmaları: II içinde*. (s. 73-146). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Aytekin İnceoğlu, A. (2006). *Bankacılık Kanunda Yer Alan Suçlar*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacaksız, P. (2011). *TCK'da Yer Alan İflas Suçları*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakmaz, Z. (2010). *Türk Vergi Hukukunda Defter Tutma Yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başaran Yavaşlar, F. (2008). Vergi Suç ve Kabahatleri Hukuku'nda Son Durum. *İstanbul Barosu Dergisi*, 82 (6), 2839-2868. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/YayinDetay.aspx?ID=444&desc=Cilt:82-Say%C4%B1:2008/6>, (Erişim tarihi: 13.03.2024).
- Batı, M. (2021). *Vergi Hukuku Genel Hükümler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Battal, A. (2006). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Batun, M. (2010). Kaçakçılık Suçlarında İştirak, Birleşme ve Tekerrür. *Yaklaşım Dergisi*, (213), 131-138.
- Bayar, İ. N. (2010). *Vergi Kaçakçılığı*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baykara, B. (2008). *Teorik ve Pratik Yönleri ile Vergi ve Vergi Ceza Hukuku*. İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
- Bayraklı, H. H. (2006). *Vergi Ceza Hukuku*. (3. Baskı). Afyonkarahisar: Külçüoğlu Kültür Merkezi Yayınları.
- Bayraklı, H. H. (2017). Vergi Kaçakçılık Suçlarında Birleşme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (30), 1-18. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/981676>, (Erişim tarihi: 31.03.2024).
- Benli, A. (2011). Muhasebe Hilesi Nedir, Ne Olmalıdır? 6111 sayılı Kanun Kapsamında

- Değerlendirmeler. *Vergi Dünyası Dergisi*, (360), 120-125.
- Bilici, N. (2011). *Vergi Hukuku*. (26. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bingöl, M. (2020). Bankacılık ve Finans Sektöründe Vergi Suçları ve Cezaları. *Finans Hukuku Gündemi Dergisi*, (3), 16-25. <https://www.kanunum.com/data/assets/files/magazine/finans-hukuku-gundemi-dergisi-sayi-3-subat-2020.pdf> (Erişim tarihi: 14.04.2024).
- Birdal, C. (2020). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 155. ve 156. Maddelerinde Yer Alan Suçların ve Bu Suçların Kovuşturma Usullerinin İncelenmesi. *İstanbul Barosu Dergisi*, 94 (2), 203-227. <https://www.jurix.com.tr/article/20603>, (Erişim tarihi:03.11.2023).
- Birsel, M. T. (1964). Banka Kavramı ve Bankaların Sınıflandırılması. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2 (4), 627-645. <https://jurix.com.tr/article/6601>, (Erişim tarihi: 02.08.2023).
- Bozdağ, A. (2008). *Türk Ceza Hukukunda ve Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, M. (2003). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçiliğe Geçiş. *Bilig Dergisi*, (26), 77-101. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25399/268019>, (Erişim tarihi: 13.08.2023).
- Candan, T. (2010). *Vergi Suçları ve Cezaları*. (3. Baskı). Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Candan, T. (2019). *Vergisel Kabahatler ve Suçlar*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Cengiz, D. (2016). *Türk Hukukunda Banka İşletmesinin Denetlenmesi ve Sorunlu Bankaların Çözümlemesi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Cin Şensoy, Ş. (2004). *Ekonomik Suç Kavramı ve Ekonomik Suçların Kriminolojik Özellikleri*. Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları: 32.
- Çağan, N. (1976). Bankaların Vergi Yükümlülükleri ve Vergi Sorumlulukları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 33(1), https://doi.org/10.1501/Hukfak_00000000918 (Erişim tarihi: 25.03.2024).
- Çağan, N. (1982). *Vergilendirme Yetkisi*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Çatıkkaş, Ö., Okur, M. ve Balkan, İ. (2012). *Bankalarda Denetim Komitesi Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını.

- Çavuş, A. (2001). Vergi Kaçakçılığı Suçunda Ceza. *Yaklaşım Dergisi*, (103), 203-206.
- Çavuş, A. (2016). *Suç Genel Teorisi Işığında Vergi Kaçakçılığı Suçları*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.
- Çiçek, H. G. ve Herek, H. (2012). Türkiye’de Vergi Suç ve Cezalarının Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 311-342. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3894> (Erişim tarihi: 29.02.2024).
- Çomaklı, Ş. E. (2008). *Vergi Ceza Hukukunda Mahsus Suç*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Dinç, Y. (2019). *Banka ve Sigorta Muhasebesi içinde*. (s. 2-68). S. Aslanoğlu (Editör). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Doldur, S. (2022). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Açısından Muhasebe Hilesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Donay, S. (2007). *Bankacılık Ceza Hukuku*. (1. Bası). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Donay, S. (2008). *Ceza Mahkemesinde Yargılanan Vergi Suçları*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Dönmezer, S. ve Erman, S. (1987). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. (10. Bası). Cilt I. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Dursun, S. (2006). *Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dursun, S. (2007). Yeni Bankacılık Kanunu’nda Yer Alan Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hükümleri. *Ceza Hukuku Dergisi*. (4), 263-276.
- Edizdoğan, N., Taş, M. ve Çelikkaya, A. (2007). *Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdem, T. (2011). Maliye Bakanlığı ile Anlaşması Olmadan Belge Basılması ve Bu Belgelerin Bilerek Kullanılması Suçları. *Vergi Sorunları Dergisi*. (268), 82-90.
- Erman, S. (1957). Hileli Vergi Suçları Hakkında Bazı Düşünceler. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, (3), 51-71 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7565> (Erişim tarihi: 11.03.2024).
- Erman, S. (1981). *Sahtekarlık Suçları*. İstanbul: Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Enstitüsü Baskı Atölyesi.
- Erman, S. (1984). *Bankacılık Suçları, Ticari Ceza Hukuku*. Cilt V. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi.

- Erman, S. (1988). *Vergi Suçları*. Cilt VI. İstanbul: İ. Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi.
- Erman, S. (1992). *Ticari Ceza Hukuku Genel Kısım*. (3. Baskı). İstanbul: İ.Ü. Basımevi.
- Gençtürk, Y. K. (2020). *Vergi Hukukunda Muhasebe Hilesi Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gölcüklü, F. (1963). İdari Ceza Hukuku ve Anlamı; İdarenin Cezaî Müeyyide Tatbiki. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 18(2), 115-182. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000690 (Erişim tarihi: 15.01.2024).
- Günendi, B. (2015). Vergi Usul Kanununa Göre Tutulması Gereken Yasal Defterlerin Tasdikine İlişkin Esaslar. *Vergi Raporu Dergisi*. (185). 114-121. https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2015-185-Vergi_Usul_Kanununa_Gore_Tutulmasi_Gereken_Yasal_Defterlerin_Tasdikine_Iliskin_Esaslar-Balkan_Gunendi%20.pdf (Erişim tarihi: 05.04.2024).
- Güner, U. (2019). Ekonomik Suçlar ve Ekonomi Ceza Hukukuna İlişkin Yasal Düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan. 21 (Özel S). 1411-1442. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/UGUR-GUNER.pdf> (Erişim tarihi: 26.08.2023).
- Güney, A. (2017). *Banka Hukuku*. (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayın Basım.
- Güven, Ç. (2016). *Bankacılık Faaliyetine İlişkin Ceza Sorumluluğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Hakeri, H. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (16. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Hazar, A. ve Babuşçu, Ş. (2019). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Çerçevesinde Banka Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hızlı, Y. (1984). *Türk Vergi Hukukunda Kaçakçılık Suçu*. Ankara: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Işıklar Ülgen, İ. (2020). *Türk Vergi Hukukunda Çift Defter Tutma Suçunun Unsurları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbiş, C., Çatıkkaş, Ö. ve Çoban Çelikdemir, N. (2018). *Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar*. Türkiye Bankalar Birliği Yayını. Yayın No: 325. İstanbul: G.M Matbaacılık.
- İçel, K., Sokullu Akıncı, F., Özgenç, İ., Sözüer, A., Mahmutoğlu, F. S. ve Ünver, Y.

- (2000). *Suç Teorisi Suç Kavramına İlişkin Genel Hükümler Suçun Yapısal Unsurları Suçun Özel Oluşum Biçimleri*. İstanbul: Beta Basım.
- Kaban, İ. (2020). Bankalarda Amacına Göre İç Denetim: Türkiye Bankacılık Sektörü Özelinde Örnek Denetim Vakaları. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 181-200. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/optimum/issue/51382/570629>, (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- Kalenderoğlu, M. (2017). *Vergi Hukuku-Türk Vergi Sistemi*. (18. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaneti, S., Ekmekci, E., Güneş G. ve Kaşıkçı, M. (2019). *Vergi Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Karaarslan, M. (2006). Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (64) 115-150. <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-64-226>, (Erişim tarihi: 12.02.2024).
- Karabulut, C. (2006). Vergi Suçları ve Yeni TCK ile Yapılan Değişiklikler. *Vergi Raporu Dergisi*. (81), 43-61. https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2006-081-Vergi_Suclari_Ve_Yeni_Tck_Ile_Yapilan_Degisiklikler-Cem_Karabulut_%20.pdf (Erişim tarihi: 01.03.2024).
- Karacan, S. (2013). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. No: 1703.
- Karakehya, H. (2008). İzinsiz Bankacılık Faaliyetinde Bulunma Suçu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 63-85. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihufm/issue/9063/113019>, (Erişim tarihi: 05.07.2023).
- Karakoç, Y. (2014). *Genel Vergi Hukuku*. (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Karakoç, Y. (2019). *Vergi Ceza Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kaşıkçı, M. (1999). *Türk Hukukunda Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaşıkçı, M. ve Rençber, A. (2023). *Vergi Ceza Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Kırbaş, S. (2015). *Vergi Hukuku*. (20. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kızılot, Ş. (1994). *Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Kızılot, Ş. ve Kızılot, Z. (2009). *Kaçakçılık Suçları ve Naylon Fatura İhtilafları*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

- Kocahanoğlu, O. S. (1983). *Vergi Suçları, Vergi Cezaları ve Kurtulma Yolları*. (2. Baskı). İstanbul: Yayıncılık Matbaası.
- Köksal, B. (2010). *Ekonomik Suç Tartışmaları Işığında Türk Hukukunda Vergi Suçları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, A. (2022). *Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2017). *Ekonomik Suçlar Bağlamında Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Suçlar ve Cezalar*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Laloğlu, A. (2023). *Vergi Kaçakçılığı Suçu Bağlamında Defter, Kayıt ve Belge İbraz Yükümlülükleri ve Nemo Tenetur İlkesi*. Doktora Tezi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Laloğlu, A. (2024). *Vergi Ceza Hükümlerinin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış*. İ. Özgenç, F. Yurtlu ve E. Yılmaz Furtuna (Editörler), *Vergi ceza hukuku çalışmaları* içinde (s. 11-44). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mahmutoğlu, F. S. (2003). *Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suçlar ve İdari Suçlar*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mutluer, M. K. (1979). *Vergi Ceza Hukuku*. Eskişehir: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları. No: 214.
- Mutluer, M. K. (2008). *Vergi Genel Hukuku*. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mutluer, M. K. ve Dayanç Kuzeyli, N. N. (2019). *Vergi Ceza Hukuku*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Enstitüsü.
- Ok, N. ve Gündel, A. (2002). *Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Vergi Kaçakçılığı Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Oktar, S. A. (2019). *Vergi Hukuku*. (14. Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Ortaç, F. R. ve Ünsal, H. (2022). *Vergi Hukuku Genel Hükümler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Oslu, S. G. (2013). *Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ömercioğlu, A. (2022). 7318 Sayılı Kanun ile Eklenen Vergi Kaçakçılığı Suçları. *Erciyes*

- Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1), 167-192.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2400495>, (Erişim tarihi: 14.03.2024).
- Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. ve Göker, C. (2020). *Vergi Hukuku*. (29. Bası). Ankara: Doruk Kitabevi.
- Öz, E. ve Armağan, A. (2018). Yargı Organları Kararlarına Göre Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Önlemede Adli Vergi Cezalarının Rolü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (33), 1-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52649/693705> (Erişim tarihi: 16.04.2024).
- Özbek, V. Ö. (2021). *Ekonomi Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özcan, O. (2014). Türk Hukukunda Vergi Suçları. Doktora Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, O. (2015). *Vergi Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özen, M. (2023). *Vergi Suçları ve Kabahatleri*. (6. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özer, E. (2015). Vergi Suç ve Cezalarıyla Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İlişkisi-Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Örneği. *Vergi Sorunları Dergisi*, 38(317), 72-84. <http://vergisorunlari.com.tr/makale/vergi-suc-ve-cezalariyla-hurriyeti-baglayici-cezalarin-iliskisi---turkiye-ve-amerika-birlesik-devletleri-ornegi--vergisini-odemeyen-hapis-yatmali-mi-/5508>, (18.01.2024).
- Özer, A. (2007). *Bankacılık Kanunu Gazi Yorumu ve İlgili Yönetmelikler*. Ankara: Turhan, Kitabevi.
- Özgenç Yılmaz, H. (2024). *Vergi Kaçakçılığı Suçunda Muhakeme Usulü Olarak Mütalaa Şartı*.
- Özgenç, İ., Yurtlu, F. ve Yılmaz Furtuna, E. (Editörler), *Vergi ceza hukuku çalışmaları* içinde (s. 709-740). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Parasız, İ. (1982). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. (3. Baskı). Bursa: Haşet Matbaacılık.
- Parlar, A. (2017). *Bankacılık Suçları*. İstanbul: Aristo Yayınları.
- Parlar, A., Akın, M. ve Hatipoğlu, M. (2010). *Bankacılık Ceza Hukuku*. Ankara: Yayın Matbaacılık.
- Parlar, A. ve Demirel, G. (2002). *Adli-İdari Vergi Suçları*. Ankara: Adil Yayınevi.
- Pradel, J. (2002). Mali Suçluluk: Kavramlar ve Temel Açıklamalar. (Çev: Zeynel T.

- Kangal), *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 60(1-2), 309-323.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhfm/issue/9081/113334>, (Erişim tarihi: 08.08.2023).
- Reisoğlu, S. (1988). *Bankalar Kanunu Şerhi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Reisoğlu, S. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Reisoğlu, S. (2015). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Cilt 2. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Saban, N. (2016). *Vergi Hukuku*. (8. Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sancakdar, O. (2001). İdare Hukuku Yönüyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Kısa Bir Değerlendirmesi. *Bankacılar Dergisi*, (37).
<https://www.scribd.com/document/716900386/OguzSancakdar-BDDK-O-nemli>
(Erişim Tarihi: 26.02.2024).
- Sözüer, A. (2005). Yeni Bankacılık Kanunu'nda Suçlar ve Yaptırımlar. *Hukuki Perspektifler Dergisi*. (5), 166-191.
- Şenyüz, D. (2005). *Vergi Ceza Hukuku*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Şenyüz, D. (2022). *Vergi Ceza Hukuku*. (12. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Şentürk, F. ve Kasap, M. (2013). Beyaz Yaka Suçları ve Finansal Yolsuzluklar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (3)2, 143-167.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ckuibfd/issue/32901/365492> (Erişim tarihi: 17.08.2023).
- Taşdelen, S. (2006). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekinalp, Ü. (1988). *Banka Hukukunun Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Tesal, R. D. (1980). *Banka Hukuku*. İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları. No: 343-576.
- Tiryaki, T. ve Gürsoy, T. (2004). Ekonomik Suç Kavramı ve Sigortacılık Suçlarının Bu Açıdan Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*. 15(55), 53-69.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/77443/1302880> (Erişim tarihi: 22.09.2023).
- Türker, D. (2023). *Vergi Kaçakçılığı Suçlarında Özel Soruşturma Usulü*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Uğur, H. ve Elibol, M. (2015). *Açıklamalı-İçtihatlı Vergi Suçları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ulgen, S. (2011). Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Muhasebe Hilesi Kavramına Bir Bakış. *Vergi Dünyası*. (359).

- Uluyol, O. (2019). 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (16), 19-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muftad/issue/42022/506002> (Erişim tarihi: 07.05.2023).
- Ulu, E. (2009). *Türk Bankacılık Sektöründe Vergi Kanunlarının Kârlılık Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstün, Ü. S. (2001). Cezai Yaptırım Gerektiren Vergi Suçları ve Yargılama Usulü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4), 293-323. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262201> (Erişim tarihi: 08.01.2024).
- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2014). *A'dan Z'ye Bankacılık*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yalçınkaya, C. (2016). Bankacılık Kanunu Uyarınca İşlemler Kayıt Dışı Bırakma ve Gerçeğe Aykırı Muhasebeleştirme. *Fasikül Hukuk Dergisi*. 8(85), 10-14. <https://www.jurix.com.tr/article/7841?u=0&c=0> (Erişim tarihi: 28.10.2023).
- Yaltı Soydan, B. (2002). Vergi Kaçakçılığı Suçunu Avrupa Topluluğu Bütçesi Aleyhine Kaçakçılık Suçu ile Okumak Adli ve Orantılı Bir Ceza Sistemi Yaratmak Mümkün Müdür? *Vergi Sorunları Dergisi*. (169).
- . Yıldırım, R. (2018). *Vergi Usul Kanunu'nda Yer Alan Suç ve Cezaların Bankacılık Kanunu'nda Yer Alan Suç ve Cezalara Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, İ. (2022). *Türk Banka Hukukunun Tarihsel Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, N. (2007). *1930-1946 Döneminde Türk Bankacılık Tarihi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğit, U. (2006). *Bankacılık Suçları*. (1. Bası). Ankara: Has Matbaacılık.
- Yiğit, U. (2008). *Bankacılık Kanunu'nda Suçlar ve Cezalar*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Yüksel, A. S., Yüksel, A. ve Yüksel, Ü. (2004). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*. (10. Bası). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Zarakolu, A. (1970). *Para, Kredi ve Bankalar*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Zeytinoğlu, E. (1985). *Ekonomik Sistemler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını.

YARGITAY KARARLARI

Yargıtay 11. CD, 20.06.2001, E.2001/6284, K.2001/7059.

Yargıtay 11. CD, 23.11.2005, E.2005/2881, K. 2005/12060.

Yargıtay 11. CD, 26.01.2006, E.2003/11723, K.2006/246.

Yargıtay 11. CD, 20.02.2006, E.2003/8846, K.2006/1007.

Yargıtay 11. CD, 18.07.2007, E.2007/3648, K.2007/5187.

Yargıtay 11. CD, 26.10.2011, E.2011/10730, K.2011/21123.

Yargıtay 11. CD, 16.01.2017, E.2016/4139, K.2017/235.

Yargıtay 11. CD, 16.12.2021, E.2017/10961, K.2021/12688.

Http-1: <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/Liste/54> (Erişim tarihi: 15.04.2024).

Http-2: <https://www.turmob.org.tr/e-donusum/edefter/kimler-kullanmak-zorunda>
(Erişim tarihi: 01.04.2024).

Http-3:

https://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/pratikBilgiler/BAGISMSIZ%20DENETIM_2023.pdf (Erişim tarihi: 01.04.2024).

Http-4: <https://www.gib.gov.tr/en-fazla-vergi-beyan-eden-mukellefler-aciklandi> (Erişim tarihi: 30.04.2024).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Duygu BAŞDEMİR

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

2021-..., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme

2020-..., Avukat, Ankara Barosu

2019-2020, Stajyer Avukat, Ankara Barosu

2018-2020, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları

2015-2019, Kırıkkale Üniversitesi, Hukuk Fakültesi